

ارمغان تربیت (ارمغان 3)

نویسنده: سید محمد طاهر مدرسہ حجازی

پیشگفتار

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَدَّبَ رَسُولُهُ بِأَحْسَنِ الْأَدَابِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ رَحْمَةً وَبَعَثَهُ
لِتَتِمِّمَ مَكَارِمَ أَخْلَاقِ الْأُمَّةِ وَالصَّلَاةَ وَالسَّلَامَ عَلَى آلِهِ وَذُرِّيَّتِهِ الطَّيِّبَةِ.

خدای بزرگ را حمد و سپاس که توفیق عنایت فرمود تا برخی از کتاب
هایی که احساس نیاز می شد را به جامعه ی فرهنگی ارائه دهم.

با توجه به نیاز جوانان «ارمغان ازدواج» (ارمغان 1) را نوشتم و تاکنون 3 بار
چاپ و مورد استقبال جوانان قرار گرفته است؛ و «ارمغان خانواده» (ارمغان 2)
در انتظار چاپ می باشد؛ اینک کتاب حاضر «ارمغان تربیت» (ارمغان 3) دانش
ویژه ی کودک، نوجوان و جوان که در دست شما است، جالب ترین و
سودمندترین کتابی است برای هر خانواده به ویژه نسل جوان و آینده سازان
عزیز.

امید آن که بنای زندگی و زندگانی جامعه با تربیت سالم اسلامی نونهالان از
تهداب به اساس جهان بینی توحیدی و اخلاق اسلامی، قوی، محکم، مدبرانه و
مطابق مقتضیات شایسته ی زمان گذاشته شود تا کاخ سعادت بشریت به بلندای
ثریا راست و استوار بالا رود. به امید سعادت و خوشبختی جامعه ی اسلامی در
جهان. «وَاللَّهُ مِنْ وَرَاءِ الْقُصْدِ»

ص: 19

کتاب حاضر در 9 فصل تنظیم و به این ترتیب ارائه می شود امید آن که با طرح ها و نقدهای سالم خویش افتخار ببخشید.

فصل اوّل: جایگاه فرزند در فرهنگ اسلام. [فرزند بیشتر، نه کمتر]

فصل دوّم: سرآغاز رسالت (تربیت پیش از ولادت).

فصل سوّم: آداب ویژه و تربیت از آغاز ولادت.

فصل چهارم: عادت های زیبای کودکانه.

فصل پنجم: گلوآژه ی دختران در آئینه ی فرهنگ اسلام.

فصل ششم: آموزش های طلایی کودکانه.

فصل هفتم: والدین و برخی حقوق فرزندان.

فصل هشتم: برخوردهای اخلاقی با کودکان.

فصل نهم: یرتویی از رسالت جوانان و نوجوانان.

ص: 20

فصل اول: جایگاه فرزند در فرهنگ اسلام

اشاره

در این فصل موقعیّت فرزند از منظر دین اسلام را به نظاره خواهیم نشست و در این باره به برخی مطالب فهرست گونه خواهیم پرداخت:

فرزند، نور چشم و عطر جان

بدون تردید بیشترین انسان ها در زندگی به داشتن فرزند عشق می ورزند تا درخت زندگی شان همواره بارور باشد و تداوم وجودشان را در وجود فرزندان خود می دانند، اما برخی دیگر از این عشق بی بهره اند و یا اشتیاق کم تر دارند؛

مکتب انسان ساز و زندگی آفرین اسلام، مردم را به داشتن فرزند تشویق کرده است تا این فیض همواره پایدار باشد.

! عن رسول الله ﷺ: «أَطْلُبُوا الْوَلَدَ وَ التَّمَسُّوهُ، فَإِنَّهُ قُرَّةُ الْعَيْنِ وَ رِيحَانَةُ الْقَلْبِ، وَ إِيَّاكُمْ وَ الْعَجْزَ وَ الْعُقْرَ.»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «با التماس و توجّه، فرزند بخواهید؛ زیرا فرزند نور چشم و گل عطرآگین دل و جان است، و پرهیزید از ناتوانی و نازایی.» [مبادا اظهار ناتوانی کنید یا آن قدر سهل انگاری، بی توجّهی و امروز و فردا کنید تا ناتوان، ضعیف یا نازا شوید.]

1- (بحار: 84/104، وسائل الشیعه: 98/15، مکارم الاخلاق: 256.

ص: 21

فرزند، میوه ی دل

فرزند از نظر مادّی و معنوی از جایگاه ویژه ای بهره ور است و در تربیت و پرورش علمی و عملی، جایگاه او تغییرپذیر است و از یک نظر فرزند، تداوم وجود انسان، ثمره ی دل و روان و امید زندگی انسان است.

! عن رسول الله ﷺ: «إِنَّ لِكُلِّ شَجَرَةٍ ثَمْرَةً وَ ثَمْرَةُ الْقَلْبِ الْوَلَدُ.»⁽¹⁾

پیامبر بزرگوار اسلام ﷺ: «هر درختی میوه ای دارد، و فرزند میوه ی دل و جان است.»

! عن أبي عبد الله عليه السلام: «مِنْ سَعَادَةِ الرَّجُلِ الْوَلَدُ الصَّالِحُ.»⁽²⁾

امام صادق عليه السلام: «داشتن فرزند شایسته (سرمایه ی) خوشبختی است.»

پاره ی جگر با شفاعت و نیایش

فرزند همانند جگر است و از نظر مادّی و معنوی برای والدین سودمند. (به شرط تربیت سالم و...)

! عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: «الْوَلَدُ كَبِدُ الْمُؤْمِنِ إِنْ مَاتَ قَبْلَهُ صَارَ شَفِيعاً...»⁽³⁾
 پیامبر ﷺ: «فرزند برای انسان مؤمن (همانند) جگر است، هرگاه پیش از او بمیرد، شفیع او خواهد بود؛ و اگر پس از وی درگذرد، برایش از خدا آمرزش می خواهد و خدا نیز او را می آمرزد.»

فرزند صالح، همای سعادت

فرزندان شایسته از نظر مادی و معنوی جلوه های سعادت و همای

1- (کنز العمال: 45415).

2- (وسائل الشیعه: 97/15؛ فروع کافی: 82/2).

3- (مستدرک الوسائل: 614/2).

ص: 22

خوشبختی برای پدر بلکه برای خانواده هستند.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ الْخُلُطَاءُ الصَّالِحُونَ وَالْوَلَدُ الْبَارُّ»⁽¹⁾
 پیامبر اکرم ﷺ: «از مایه های خوشبختی انسان، دوستان و همنشینان صالح و شایسته و فرزند نیکوکار می باشد.»
 ! عَنْ الْإِمَامِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ ع: «مِنْ سَعَادَةِ الرَّجُلِ، أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ يَسْتَعِينُ بِهِمْ»⁽²⁾

امام زین العابدین ع: «از وسیله های خوشبختی انسان این است که فرزندان (خوب) داشته باشد که از آنان کمک و یاری بجوید.»

! عَنْ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﷺ: «مِيرَاثُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ مِنْ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ، وَلَدٌ يَعْبُدُهُ مِنْ بَعْدِهِ»⁽³⁾

رسول خدا ﷺ: «میراث خداوند از بنده ی مؤمنش فرزندی است که پس از او، خدا را عبادت کند.» یعنی فرزند صالح و مؤدب در خانواده ی مذهبی برترین کمک برای عبادت و خداپرستی است.

فرزند، وارث ارزش ها

پیشوایان مکتب وحی از نداشتن فرزند رنج می بردند و با کمال اُمید به رحمت حق به عنوان هبه ی ارزنده ای از خدای سبحان فرزند می خواستند، چنانچه حضرت زکریا علیه السلام از ذات هستی بخش فرزند را به

1- (مستدرک الوسائل: 614/2.

2- (وسائل الشیعه: 95/15؛ فروع کافی/ 81/2.

3- (بحار: 101/104، عده الداعی/ 59.

ص: 23

عنوان یک عطیه ی الهی خواست ﴿... فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا يَرْثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَأَجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا﴾⁽¹⁾

﴿... [خدایا!] تو از جانب خود جانشینی به من عطا کن و ببخش، که وارث من و دودمان یعقوب باشد و او را مورد رضایت خود قرار ده.﴾

فرزند گلوازه ی خیر

عنايات و الطاف خداوند سبحان جَلَّ جَلَالُهُ به بندگانش افق های فراوانی دارد که یکی از برجسته ترین افق ها عطا کردن فرزند است:

! در روایتی از امام رضا علیه السلام آمده است: «إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى إِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ خَيْرًا لَمْ يُمْتِنْهُ حَتَّىٰ يُرِيَهُ الْخَلْفَ.»⁽²⁾

«هرگاه خداوند بلند مرتبه برای بنده ای خیری بخواهد، تا فرزندی به او عطا نکند او را نمی میراند.» [البته برخی را روی حکمت فرزند نمی دهد].

فرزند برکت خانه

یکی از پنجره های نزول برکتِ خدای سبحان داشتن فرزند است.

! در حدیثی از رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمده است: «يَأْتِنَ عَبَّاسٌ! يَيْتُ لَا صَبِيَّانَ فِيهِ لَإِبْرَکَتَ فِيهِ»⁽³⁾

«ای ابن عباس! خانه ای که [زن و مرد از داشتن فرزند جلوگیری کنند و] در آن فرزندی نباشد، بی برکت است.» [فرزند نداشتن عیب نیست، امّا فرزند نخواستن، عیب بزرگی است، اگرچه به هر بهانه و دلیلی.]

1- (مریم: آیه 6.

2- (من لا یحضره الفقیه، 3/309.

3- (کنز العمال، 16/281.

ص: 24

لطیفه

جوانی به همسرش گفت: مواظب باش حامله نشوی، زیرا با داشتن فرزند لذت نخواهیم برد، من تو را دوست دارم نمی خواهم دارای فرزند شوی. همسر دیگری انتخاب می کنم که برای مان فرزند بیاورد! عروس گفت: اگر این نظر مزخرف را داری عروسی را به عزا تبدیل می کنم!!! .

فرزند و تداوم انسان

از نظر روانی اکثر انسان ها می خواهند در دنیا عمر طولانی داشته باشند و نیز پس از خود تداوم شان را در فرزندان شایسته ی شان می دانند که پس از مردن باز هم زنده اند، زیرا نسل و فرزندان شان جای گزینند.

! این حقیقت را در بیان امیر بیان، امام امیرالمؤمنین علی علیه السلام می خوانیم: «کسی که بدون فرزند از دنیا برود [و اندیشه فرزند داشتن نداشته باشد] گویا در بین مردم نبوده است. (وَمَنْ مَاتَ وَ لَهُ خَلْفٌ فَكَأَنَّهُ لَمْ يَمُتْ⁽¹⁾) و هرکس بمیرد و فرزند [صالح و شایسته] از او مانده باشد گویا نمرده است.»

جایگاه فرزند در اندیشه ی اندیشمندان

اندیشمندان دنیا توجه عمیق به داشتن فرزند در خانواده ها داشته و به زبان های گوناگون آن را ابراز کرده اند.

ویل دورانت: «ازدواج به خاطر فرزند داشتن به وجود آمده است...»

نیچه: «زن معمایی است که حل آن بچه داشتن است.»⁽²⁾

1- (وسائل الشیعه: 96/15.

2- (لذات فلسفه: 189.

ص: 25

جان بی کایزل: «در خانواده ی بی فرزند، آن مایه ی محبت، خوشی و سرگرمی که باید، وجود ندارد.» و نیز صدها اندیشمند دیگر. در مکتب اسلام، فرزند به عنوان نعمت، رحمت و حسنه گفته شده است و نیز وارث زندگانی انسان که در قرآن عظیم الشان و سخنان پیامبر اکرم ﷺ و ائمه ی طاهرین علیهم السلام که جوشش گاه وحی اند، بسیار عالی و گاهی با حکمت و فلسفه ی آن مطرح شده است.

فرزند کمتر یا بیشتر؟

سال هاست که در کشورهای اسلامی و غیر اسلامی از طریق رسانه ها و حتی از زبان برخی علمای مسلمان و اندیشمندان، داشتن فرزند کمتر تبلیغ می شود و میلیاردها دلار، یورو و... خرج می شود که از داشتن فرزند بیشتر جلوگیری شود در حالی که اسلام عزیز، مسلمانان را به داشتن فرزند بیشتر سفارش کرده است، و می فرماید: دختران حسنه و پسران نعمت اند. پس چه بهتر که فراوان باشند، و خداوند رزق همه را عنایت می فرماید:

﴿لَنْ نَرْزُقَكُمْ وَإِيَّاهُمْ...﴾⁽¹⁾ (ما شما و آنان را روزی می دهیم...) پس نگرانی چرا؟. در این باره روایات فراوان است که به ذکر یک روایت بسنده می شود.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ: «أَكْثَرُوا الْوَلَدَ أَكْثَرُ بَعْثُكُمْ الْأُمَّمَ غَدًا.»⁽²⁾

پیامبر: «فرزند فراوان بیاورید، در فردای قیامت زیاد بودن شما را با امت های دیگر مطرح و بیان خواهم کرد.»

1- (الانعام/151.

2- (وسائل الشیعه: 8/96/15.

ص: 26

فشرده ی سخن این که ازدواج شرعی و قانونی، تشکیل خانواده، تکثیر نسل و زاد و ولدهای مشروع فواید فراوانی دارد و نیز حکمت هایی در آن نهفته است، و ازدواج گریزی، گسترش فساد اخلاقی، جلوگیری از زاد و ولد قانونی، سقط جنین و... آسیب های جبران ناپذیری همانند انقراض نسل و... را به دنبال دارد.

یک آمار ناگوار

جام جم می نویسد: ...آمار می گویند: 14/4 درصد خانواده های ایرانی فرزند ندارند و حدود 19 درصد نیز تک فرزند هستند و...⁽¹⁾

در ایران پس از یک دوره ی طولانی تبلیغ، تلاش و سخت گیری به نام کنترل جمعیت؛ یک بیانیّه ی تحلیلی، اندیشمندانه، عالمانه و حکیمانه ی مقام معظم رهبری (مدّ ظلّه العالی) جو را عوض کرد و اوضاع را کاملاً تغییر داد و به راستی پنجره های امید را فراروی جامعه ی جوان گشود؛ البته در صحنه های عملی، فرهنگ سازی و فرهنگ پروری باید کرد.

یک نمونه ی مهم و خطرناک (انقراض نسل کره ی جنوبی)

دیلی تلگراف: طبق نتایج بررسی تحقیقات مجلس ملّی در سئول چنانچه جلوی نرخ پایین زاد و ولد در کره ی جنوبی گرفته نشود، نسل مردم کره ی جنوبی تا سال 2750م منقرض می شود.

نرخ زاد و ولد در کره ی جنوبی 1/19 فرزند به ازای هر زن در سال 2013م رسید. جمعیت آن کره تا سال 2056م به 40 میلیون تن و در

1- (روزنامه ی خراسان: تاریخ 93/6/31 ص 16 شماره ی 18791 به نقل از جام جم. ص: 27)

2136م به 10 میلیون تن می رسد، آخرین شهروند کره ی جنوبی در سال 2750م می میرد و نخستین جایی است که نسل آن منقرض می شود.⁽¹⁾

فرزند ناشایسته، ویران‌گر ارزش‌ها

آن گونه که فرزندان صالح مایه‌ی افتخار و سربلندی خانواده هستند، فرزندان ناپاک، سرکش و لاپروا، برباد‌دهنده‌ی افتخارات و نام و نشان خانوادگی و ارزش‌ها خواهند بود.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «وَلَدُ السُّوءِ يَهْدِمُ الشَّرْفَ وَيَشِينُ السَّلْفَ، وَوَلَدُ السُّوءِ يُعْرِئُ السَّلْفَ وَيُفْسِدُ الْخَلْفَ.»⁽²⁾

امام امیرالمؤمنین علیه السلام: «فرزند بد، شرافت‌انسان را از بنیاد ویران می‌کند و پیشینه‌ی خانوادگی را زشت و لکه‌دار می‌سازد. فرزند ناشایسته گذشته‌های انسان را تباه و آینده را به فساد و تباهی می‌کشاند.»

ادب زشت تا نژاد زشت

آن گونه که برخی از انسان‌ها از نژاد و اصل و نسب فرومایه هستند، باعث ننگ جامعه‌اند،! چنان‌چه امام حسین علیه السلام درباره‌ی عبیدالله بن زیاد فرمود: «إِنَّ الدَّعِيَّ بْنَ الدَّعِيِّ قَدْ رَكَزَ بَيْنَ اثْنَتَيْنِ بَيْنَ السَّلَةِ وَالذَّلَّةِ وَهِيَ هَاتَا مِمَّا الذَّلَّةُ...»⁽³⁾ «انسان فرومایه‌ی پست، فرزند انسان پست، مرا در بین دو چیز مخیر ساخته است، بین شهید شدن و بیعت کردن با یزید، و پذیرفتن ذلت و زبونی از ما بسیار بسیار دور است ...»

1- (روزنامه‌ی خراسان: یکشنبه 1393/6/9 شماره‌ی 18772 ص 3.

2- (مستدرک الوسائل: 2/635.

3- (فرهنگ سخنان امام حسین علیه السلام

ص: 28

حضرت پیامبر مکرم اسلام صلی الله علیه و آله و سلم نقش تخریبی ادب و روش پست را همسان نژاد پست و آلوده دانسته است.

! عَنْ النَّبِيِّ الْخَاتَمِ «أَدَبُ السُّوءِ كَعِرْقِ السُّوءِ.»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «ادب و فرهنگ زشت همانند نژاد زشت و پست می باشد.»

بدترین فرزندان (عاق شدگان)

هر عملکرد و برخورد ناسالم و نامشروع فرزند که موجب ناراحتی و نارضایتی والدین شود وسیله ی عاق است، و عاق والدین از بزرگ ترین گناهان و سبب محروم شدن از رحمت خدا و بهشت برین است.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ: «شَرُّ الْأَوْلَادِ الْعَاقُ.»⁽²⁾

امیر مؤمنان امام علی علیه السلام: «بدترین فرزندان، آن است که (نسبت به والدین خود) سرکشی و نافرمانی کند»

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ: «وَلَدٌ عُفُوقٌ مِحْنَةٌ وَ شَوْمٌ.»⁽³⁾

امیر مؤمنان علی علیه السلام: «فرزندی که سرکشی و نافرمانی کند (در برابر پدر و مادر) سراسر محنت، رنج و نامبارکی است.»

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ: «أَشَدُّ الْمَصَائِبِ سُوءُ الْخَلْفِ.»⁽⁴⁾

امیر مؤمنان علی علیه السلام: «از بدترین مصیبت ها برای انسان (فرزندان) بدی است که بعد از انسان جایگزین گردند.»

1- (2) کنز العمال: 442/3.

2- (غررالحکم: ح 5688.

3- (غررالحکم: ح 5688.

4- (غررالحکم: ح 5688.

ص: 29

لطیفه

مردی به فرزندش گفت: من تو را عاق می کنم. فرزند ناخلف گفت: من تو را قاق می کنم. دوستش خندید گفت: قاق چیست؟! گفت: همه جا مردم آزاری می کنم تا مردم پدرم را نفرین کنند و فحش بدهند!!!

فرزند و ناگواری ها

بزرگ کردن و تربیت فرزند، آن گونه که مایه ی امید و آرزوهاست، مایه ی نگرانی و ناگواری ها نیز خواهد بود.

! عَنِ الرَّسُولِ ﷺ: «الْوَلَدُ مَجْبَنَةٌ، مَبْخَلَةٌ، مَحْزَنَةٌ.» (1)

پیامبر ﷺ: «فرزند مایه ی ترس و نگرانی (از عاقبت امر او) و بخل ورزی (به فکر حفظ جان و موفقیت او) و مایه ی اندوه و غصّه (از مصائبی که بر او فرود می آید) می باشد.»

-1 (جامع الاخبار: 284.

ص: 30

فصل دوم: سرآغاز رسالت [تربیت پیش از ولادت]

اشاره

رسالت والدین به ویژه مادر، پیش از ولادت فرزند، بسیار مهم است و از نظر روان شناختی، تربیت اساسی کودک پیش از تولدش آغاز می شود. در صورتی می توان کودک شایسته، نخبه، نابغه و دارای شخصیت بالا تحویل جامعه داد که به فرمان های مکتب وحی عمل شود. با توجه به این آرمان نخستین رسالت ها را به این شرح باید در نظر داشت:

1. انتخاب همسر شایسته از خانواده ی سالم [اعم از دختر و پسر].
2. رعایت مقررات دینی در امر ازدواج.
3. فرزندخواهی به روش مشروع، معقول و سالم.
4. رعایت دستورهای حیاتی اسلام در انعقاد نطفه.
5. مواظبت و مراقبت مادر به عنوان مهم ترین امانت دار، در دوران بارداری از نظر وضعیت روحی، روانی، تقیّد به وظایف شرعی [انجام واجبات و ترک محرّمات] توجه ویژه به خوردنی ها و آشامیدنی ها [از نظر حلال و حرام و نیز از نظر کمیّت و کیفیّت] بلکه در تمام رفت و آمدها و برخوردها که بدون تردید اثرشگفت انگیز مادی و معنوی خواهندگذاشت.

ص: 31

در این فصل برخی از آن مطالب به طور فشرده مطرح و مورد ارزیابی قرار خواهدگرفت. [در این باره مطالب فراوانی در کتاب ارمغان ازدواج (ارمغان 1) و ارمغان خانواده (ارمغان 2) بیان شده است.]

مهم ترین حقوق فرزند

از نظر اسلام و جایگاه ویژه ی انسانی، از مهم ترین ویژگی های بشری رعایت حقوق متقابل است. بنابراین، آن گونه که والدین حقوق فراوانی بر فرزندان دارند، فرزندان نیز حقوق قابل توجهی بر پدر و مادر دارند و جالب است که نخستین حقوق فرزندان بر پدر پیش از انعقاد نطفه ی آنان، انتخاب مادر خوب برای آن هاست و در تداوم آن، نام شایسته، ادب ارزنده و حرفه ی مناسب و نیکو برگزیدن است.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَمَّا سُئِلَ عَنْ حَقِّ الْوَالِدِ: «تَحْسِينُ اسْمِهِ وَأَدَبُهُ وَتَضَعُهُ مَوْضِعًا حَسَنًا.»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ (در پاسخ پرسش از حق فرزند): «نام نیکو و خوب بر او بگذاری و خوب تربیتش کنی و شغل و حرفه ی خوب و مناسبی برای او انتخاب کنی.»

دین مقدس اسلام، توجه به معنویات و مادیات، به دین و دنیا، به فرد و جامعه دارد. شغل و حرفه ی شایسته یک ضرورت است و باید انسان به ویژه جوانان دارای کسب و کار باشند که! امیرمؤمنان علیه السلام می فرماید: «برترین چیزی که انسان را صیقل می دهد (آماده می سازد) کار است.»

1- 1 بحار/99/85/74.

ص: 32

فرزند نخبه از مادر وارسته

! عَنْ الْإِمَامِ الْأَصَادِقِ علیه السلام: «تَجِبُ لِلْوَالِدِ عَلَيَّ وَالِدِهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ: إِخْتِيَارُهُ لَوَالِدَتِهِ وَتَحْسِينُ اسْمِهِ وَالْمُبَالَغَةُ فِي تَأْدِيبِهِ»⁽¹⁾

امام صادق علیه السلام : «[از مهم ترین حقوق] برای فرزند سه حق بر پدر لازم است: مادری شایسته برای او برگزیند؛ نام نیکو برایش انتخاب کند، و در تربیت و ادب سالم او تلاش فراوان به خرج دهد.»

! عَنْ أَبِي الْأَيْمَةِ عَلِيِّ عليه السلام : «الْوَلَدُ مَطْبُوعٌ عَلَى أُمِّهِ»⁽²⁾

ابوالأئمه امام علی علیه السلام : «فرزند بر [رفتار و همانند] مادر خویش سرشته شده است.» آری نقش مادر مهم تر و برجسته تر از نقش پدر است.

فرزند خجسته از پدر شایسته

در ارمغان ازدواج (ارمغان 1) بیان شد که انتخاب همسر طرفینی است و باید زنان نیز مردان صالح و سالم را انتخاب کنند، زیرا فرزندان ارزنده از پدران شایسته به بار خواهند آمد.

! عَنْ الْإِمَامِ الْبَاقِرِ عليه السلام : «يُحْفَظُ الْأَطْفَالُ بِصَلَاحِ آبَائِهِمْ»⁽³⁾

امام باقر علیه السلام : «کودکان و فرزندان با شایستگی پدران شان حفظ و نگهداری خواهند شد.»

! عَنْ الْإِمَامِ الصَّادِقِ عليه السلام : «إِنَّ اللَّهَ لَيُفْلِحُ لِفَلَاحِ الرَّجُلِ الْمُؤْمِنِ وُلْدُهُ وَ وُلْدَ وُلْدِهِ»⁽⁴⁾

1- (بحار، 236/78.

2- (غرر الحکم؛ 64/2.

3- (بحار، 178 / 15.

4- (بحار، 178 / 15.

ص: 33

امام صادق علیه السلام : «همانا خداوند با رستگاری و خوشبختی مرد مؤمن فرزندان و نوادگانش را شایسته و رستگار می سازد.»

پس روشن شد که انتخاب همسر در واقع انتخاب فرزند است. با آن هم باید باور داشت که نقش مادر به مراتب بالاتر از نقش پدر خواهد بود.

چه زیباست گفته ی سعدی:

«زمین شوره سنبل بر نیارد در او تخم عمل ضایع مگردان.»

اما اگر مادر شایسته بود [دین دار، باتقوا، خوش اخلاق، بانظم، آگاه، خردمند، دور اندیش و...] فرزند با افتخار تحویل جامعه خواهد داد.

چه خوشایند است این سروده ی سهیلی:

رخساره ی همسرم بود گلشن من - باشد زن من راحت جان و تن من

خوب و بد گل ز باغبان باید دید پس خرم و زنده باد، مادر زن من.⁽¹⁾

والدین همسر همانند والدین خود انسان دارای حقوق مهم شرعی می باشند و باید رعایت گردند؛ اما آدم های بی فرهنگ، بی دیانت و خدانشناس نه تنها حقوق آنان را رعایت نمی کنند که به آنان بی احترامی می کنند، دشنام می دهند و حتی به آنان ستم می کنند. [نعوذ بالله منه]

رعایت مقررات آمیزش

اگر مقررات اسلام در مواقع آمیزش رعایت شود، فرزندان شایسته و سالم به بار خواهند آمد. مثلاً اگر آمیزش با وضو، با نام خدا، در مکان مناسب، در زمان مناسب و... صورت بگیرد و نیز اگر خشونت یا افسردگی وجود نداشته باشد فرزند سالم به وجود خواهد آمد. [در این باره در کتاب

1-) کتاب خیام و سهیلی: 76.

ص: 34

ارمغان خانواده (ارمغان 2) به تفصیل سخن گفته شده است.

(مثلاً: ! از پیامبر ﷺ نقل شده است هرگاه مردی با زنی در حال حیض آمیزش کند و فرزند جزامی و یا بیس به وجود آید، تنها باید خود را سرزنش کند و... (1))

فرزند نداشتن

گفته شد که فرزند نخواستن عاقلانه نیست، اما فرزند نداشتن ممکن است مصالحی داشته باشد و از اختیار انسان بیرون است. گاهی خداوند کسانی را بر اساس حکمتش از داشتن فرزند محروم می کند که حتماً مصالحی در کار است و بشر از درک آن ها عاجز است.

فرزنددار شدن و نشدن انسان، تنها کار خداست که در قرآن بسیار عالی و روشن بیان شده است: <... يَهَبُ لِمَن يَشَاءُ إِنَاءًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَاءُ الْذُّكُورَ أَوْ يُرَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاءًا وَيَجْعَلُ مَن يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ (2)>
<... به هر کس اراده کند دختری می بخشد و به هر کس بخواهد پسر؛ یا [اگر بخواهد] پسر و دختر هر دو را برای آنان عنایت می کند، و هر کس را بخواهد عقیم و نازا قرار می دهد؛ زیرا او دانا و توانا است.>

فرزند نخواستن (نازایی خودخواسته)

گاهی انسان در اثر بی توجهی، بی تجربگی، لجاجت و... زمینه ی نازایی خود را فراهم می سازد. چنان چه دکتر «ساموئل رینورمیکر» آمریکایی، متخصص زنان و زایمان می گوید: «قسمت عمده ی نازایی ها

1- (من لایحضره الفقیه: 256/3.

2- الشوری: آیه 49 و 50.

ص: 35

در نتیجه ی نامطلوب بودن سلامت عمومی بدن است؛ نامساعد بودن آب، هوا، تغذیه، رعایت نکردن بهداشت، میکروبی شدن دندان ها، چرک لوزه ها، نامنظم بودن قاعدگی، مسمومیت های مزمن از شراب، مرفین، الکل و ... در سطح وسیعی زمینه ی نازایی را فراهم می سازد.

* از پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ روایت شده است: «عروس را تا هفت روز از خوردن سیبِ تُرَش، سرکه، گشنیز و شیر منع کنید.» امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَام عرض کرد: برای چه؟ حضرت فرمود: «برای این که خوردن این چهار چیز در این ایام رحم را سرد و عقیم می سازد.»⁽¹⁾

چهره ی نوین جاهلیت

برخی از انسان ها به داشتن فرزند عشق می ورزند اما متأسفانه از هزینه ی زندگی در هراس اند غافل از آن که خداوند رازق مطلق است.

این اندیشه سابقه ی ننگینی در تاریخ دارد که برخی از مردم دور از تمدن و بی فرهنگ دوران جاهلیت، فرزندان شان را به خاطر ترس از فقر زنده به گور می کردند. خداوند برای سرزنش آنان و بیان یک حقیقت مسلم می فرماید:

﴿... وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ...﴾⁽²⁾

﴿... و فرزندان خویش را از ترس فقر نکشید؛ ما آنان و شما را روزی می

دهیم، کشتن آن ها گناه بزرگی است.﴾

و نیز می فرماید: ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا...﴾⁽³⁾

1- مکارم الاخلاق: 250، وسائل الشیعه: 186/14، علل الشرایع: باب، 289، بحار: 280/103.

2- (الاسراء: آیه 31.

3- (هود: آیه 6.

ص: 36

﴿هیچ جنبه ای در زمین نیست مگر آن که روزی او بر خداست...﴾

! چه زیبا است بیان امام کاظم علیه السلام که برای بکر بن صالح نوشت: «... أُطْلِبِ

الْوَلَدَ فَإِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُهُمْ.»⁽¹⁾

«... از خداوند فرزندان بخواه. همانا خدا آنان را روزی می دهد.» [جالب

است که فرمود: فرزندان بخواه؛ آری فرزند بیشتر، نه کمتر.]

ترس از فقر و تنگدستی ناشی از ضعف ایمان و تلقین غلط شیطان است؛

خدای سبحان می فرماید: ﴿الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمُ

بِالْفَحْشَاءِ...﴾⁽²⁾ (شیطان شما را (در هنگام انفاق) [و نیز در مواقع مهم دیگر مثل

ازدواج کردن، فرزندآوردن و...] وعده ی فقر و تهی دستی می دهد؛ و به فحشا و زشتی ها امر می کند، و خداوند وعده ی آمرزش و فراوانی به شما می دهد، و قدرت خداوند وسیع و به همه چیز دانا [و توانا] است.

خیانت نازا ساختن دیگران

گاهی ممکن است انسان های جانی و خائن که دین شان را معامله می کنند، کسانی را با دارو، غذا و... نازا بسازند که سخت خطرناک است. از نظر اسلام آنان در دنیا و آخرت قابل مجازات می باشند.

مسئولان سازمان های جهانی و کشوری برای کنترل جمعیت، حق ندارند کسی را بدون اجازه او و همسرش عقیم و نازا بسازند، و در صورت تخلف باید محاکمه شوند.

زن دائمی نباید بدون رضایت شوهرش خود را عقیم و نازا بسازد.

1- (بحار: 84/104، وسائل الشیعه؛

2- (البقره: 268.

ص: 37

زن و شوهر حق ندارند که همدیگر را مجبور به قطع لوله و نازایی کنند، و در صورتی که مفسده و ضرر نداشته باشد می توانند از حامله شدن جلوگیری کنند. [البته در تمام مسائل شرعی مطابق فتوای مرجع تقلیدشان باید عمل کنند.]

راه های فرزند خواهی

اشاره

انسان های مؤمن با امید و آرزو از خدای سبحان فرزند طلب می کنند، و باید توجه داشت که فرزند خواستن راه های مختلف مادی و معنوی دارد. در این مختصر به برخی به این شرح اشاره می شود:

1 دعا و نیایش

دعا و نیایش برای طلب فرزند به روش های مختلفی در روایات مطرح شده است؛! در روایتی است که مردی شصت ساله محضر امام محمد باقر علیه السلام از کمی فرزند شکایت کرد، حضرت فرمود: «در سه روز پیاپی پس از نماز عشاء و نماز صبح، هفتاد بار «سُبْحَانَ اللَّهِ» و هفتاد بار «أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ» بگو، سپس این آیات را تلاوت کن: ﴿إِسْتَعْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا، يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا، وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ، وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا﴾ و در سوّمین شب با همسرت آمیزش کن، به خواست خدای سبحان دارای پسری نیک و سالم خواهی شد.» آن مرد چنین کرد و سالی نگذشت که خدا برایش فرزندی عنایت فرمود.⁽¹⁾

1- (بحار: 84/104؛ طب الاثمه: 129.

ص: 38

! و نیز امام رضا علیه السلام به علی بن محمد صیمری فرمود: «انگستر فیروزه انتخاب کن و روی نگین آن بنویس: ﴿رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ﴾»⁽¹⁾ (پروردگارا مرا تنها نگذار و تو بهترین وارثان هستی.) دارای فرزند خواهی شد.»⁽²⁾

2 آوای اذان برای فرزند خواهی

یکی دیگر از راه های طلب فرزند گفتن ندای ملکوتی اذان با صدای بلند در منزل ذکر شده است. (! عَنْ هِشَامِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ: إِنَّهُ شَكَأَ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام سُقْمَهُ وَ أَنَّهُ لَا يُوَلِّدُ لَهُ فَأَمَرَهُ أَنْ يَرْفَعَ صَوْتَهُ بِالْأَذَانِ فِي مَنْزِلِهِ، قَالَ: «فَفَعَلْتُ، فَأَذْهَبَ اللَّهُ عَنِّي سُقْمِي وَ كَثُرَ وُلْدِي.»⁽³⁾)

از هشام بن ابراهیم روایت شده است که نزد امام کاظم علیه السلام از این که به دلیل بیماری فرزند دار نمی شود شکوه کرد، امام به او سفارش کرد که در خانه

اش با صدای بلند اذان بگوید. او می گوید: «چنین کردم خدای سبحان بیماریم را درمان بخشید و فرزندان بسیار یافتیم.»

3 اثر کاسنی و... در فرزند دار شدن

خوردن گیاه کاسنی در موارد زیادی از جمله درباره ی فرزند خواستن سفارش شده است. ! از حضرت امام رضا علیه السلام روایت شده است: «... هر کس دوست دارد که دارایی فراوان و فرزندان بسیار داشته باشد، پیوسته از گیاه کاسنی بخورد.»⁽⁴⁾

1- (الأنبياء: 89

2- (بحار: 78/104، امالی طوسی: 47/1.

3- (وسائل الشیعه: 109 / 15؛ فروع کافی: 84/2. الفقیه: 93 / 2.

4- (بحار: 81/104؛ المحاسن: 508.

ص: 39

! از امیرالمؤمنین امام علی علیه السلام روایت شده است: «یکی از پیامبران به خدای سبحان شکوه کرد که امتش فرزندان اندک به جا می گذارند، خدا دستور داد تا امتش را به خوردن تخم مرغ سفارش کند، آنان نیز چنین کردند و فرزندان بسیار یافتند.»⁽¹⁾

فشرده ی فهرست گونه ای از برخی وسایل طلب فرزند:

در گفتار پیشوایان دین، حکما، پزشک های متخصص قدیم و جدید برای باروری، مسائل و مطالب فراوانی مطرح شده است، در این جا به برخی فهرست وار اشاره می شود:

1. دعا و نیایش، 2. طلب استغفار، (که شاید کفران کرده و حق را نادیده گرفته باشد)، 3. بلند اذان گفتن در داخل خانه، 4. دو رکعت نماز بخواند و پس از نماز 7¹ بار در سجده «أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ» بگوید، آن گاه با همسرش آمیزش کند و بگوید: «اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي وَلَدًا لِسَمِيَّةٍ بِأَسْمِ نَبِيِّكَ (مُحَمَّدٌ) و بعد از آن که غسل کرد در سجده بیش از هفتاد بار طلب استغفار کند. (خدا برایش فرزند عنایت خواهد کرد).⁽²⁾ 5. خوردن کاسنی، 6. خوردن تخم مرغ با گوشت. 7. خوردن شیر با عسل 8. استفاده کامل از مواد پروتئینی (گوشت، تخم مرغ، ماهی، پنیر و...) 9. ویتامین ها، مواد معدنی مانند کلسیم، فسفر و ویتامین E و... به قول دکتر ساموئل) 10. از همه مهم تر این که با آزمایش فنی از نظر متخصصان ارزیابی شود که اگر آویل

(-1) بحار: 81/104؛ المحاسن: 508.

(-2) مکارم الاخلاق: 389.

ص: 40

یا ژن ضعیف باشد، باید تقویت شود یا شاید قابل باروری نیست، اما در مورد کشت، لقاح و... مطابق شریعت باید عمل کرد. [درباره لقاح و باروری از نظر پزشکی و... به ارمغان خانواده (ارمغان 2) مراجعه شود.]

سن و وزن دوران حاملگی زن

کارشناسان گفته اند که نخستین آمادگی برای بارداری زن از نظر سن 17 سالگی و از نظر وزن بیشتر از 45 کیلوگرم است. و در طول حاملگی افزایش وزن تدریجی زن اگر به این ترتیب باشد مناسب است:

1 از لحظه ی انعقاد نطفه از یک تخمک و یک اسپرم، تا مدت سه ماه اگر 1/5 کیلوگرم باشد طبیعی خواهد بود.

2 در مدت شش ماه آخر، در هر ماه اگر 1/8 کیلوگرم افزایش وزن داشته باشد، مناسب خواهد بود.

3 افزایش وزن دفعی زن حامله خطرناک است.

4 اندازه ی افزایش وزن زن بستگی مستقیم با تحرک زن و نیز با دارو و غذا [از نظر کمی و کیفی] خواهد داشت.

نام گذاری پیش از تولد

در سیره سعادت آفرین پیامبر اسلام 2 و ائمه ی طاهرين عليهم السلام نامگذاری فرزند پیش از ولادت شان به عنوان یک سنت حسنه است. چنانچه پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم آخرین فرزند حضرت زهرا را محسن نام کرد.

ص: 41

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ عليه السلام : «سَمُّوا أَوْلَادَكُمْ قَبْلَ أَنْ يُوَلَّدُوا...»⁽¹⁾.

امیرمؤمنان عليه السلام : «فرزندان تان را پیش از ولادت شان نامگذاری کنید؛ و اگر نمی دانید که پسر است یا دختر نام مشترک را برگزینید.» [فعلاً سونوگرافی این مشکل را حل کرده است.] در ادامه امیرمؤمنان امام علی عليه السلام می فرمایند: «(يَقُولُ السَّقَطُ لِأَبِيهِ: أَلَا سَمَّيْتَنِي؟) در روز رستاخیز فرزند سقط شده ی بدون نام برای پدرش می گوید: چرا برای من نامی را انتخاب نکردی و نگذاشتی؟»

رسالت والدین درباره ی جنین پیش از تولد

از منظر فرهنگ اسلام پایه گذاری سعادت یا شقاوت فرزند در شکم مادر و پیش از تولد او دو مرحله دارد: مرحله ی اول تا زمان انعقاد نطفه است، لذا والدین از آغاز برنامه ها تا هنگام آمیزش، حساب شده و مطابق عقل و شرع باید عمل کنند و گرنه مصائب ناگواری به بار خواهد آمد.

مرحله ی دوم، تربیت فرزند پیش از تولد در دوران بارداری است. بنابراین پس از آن که زن از راه مشروع و با رعایت آداب اسلامی باردار شد رسالتش برای حفظ و پرورش جنین (این امانت الهی و انسان آینده) فوق العاده سنگین و حسّاس خواهد شد، در دوران بارداری که جسم جنین رشد می کند، شخصیت او نیز شکل می گیرد.⁽²⁾ لذا تمام حرکات، سکنتات، خورد و خواب، و حالات مادّی و معنوی مادر بر جنین اثر جدّی

1- (فروع کافی: 76/2، وسائل الشیعه: 121/15).

2- (به ارمغان ازدواج و ارمغان خانواده به قلم مؤلف مراجعه شود).

ص: 42

دارد. بنابراین والدین و حتی بستگان باید مراقب باشند، به ویژه مادر (نه آن که از خود سلب مسئولیت کند و حاملگی را بهانه قرار دهد!).

لطیفه

به تازه عروسی، هر کاری را محوّل می کردند، می گفت: از توان من خارج است، من حامله ام. یک روز که همه کنار سفره ی غذا جمع شده بودند، گریه خود را نزدیک کرد که چیزی بخورد. یکی از بچه ها گریه را عقب زد، مادر شوهر عروس با صدای خشن صدا زد. بچه ها به گریه نگاه تند نکنید که حامله است!!! (همه خندیدند اما عروس قهر کرد از کنار سفره برخاست و...).

مراقبت های دوران بارداری

- مادری که می خواهد فرزند سالم، قوی و کاملاً طبیعی به دنیا بیاورد باید مراقبت های لازم را داشته باشد که برخی از مراقبت ها عبارتند از:
1. افزون بر رعایت زمان، مکان و روش شرعی انعقاد نطفه نخستین چیزی که برای مادر باردار لازم است توجه به خدا و معنویت است. مثل انجام به موقع عبادت های واجب و حتی مستحب، خواندن قرآن، ذکر، دعا، رعایت حجاب اسلامی و... [زیرا عبادت و معنویت مادر اثر مستقیم بر جنین می گذارد].
 2. پیش از 17 سالگی و پس از 38 سالگی حامله نشود.
 3. پیش از حامله شدن آزمایش های لازم را انجام دهد که مبادا فرزند ص: 43

معیوب، معلول و مریض به دنیا بیاورد.

4. پیش از حامله شدن باید با نظم مناسب از نظر غذا و تحرک خود را تقویت و آماده ی باروری کند.
5. نعوذ بالله، به شراب، الکُل، مواد مخدر، داروهای نامطلوب و به دخانیات و... آلوده نباشد. و از داروهای ناشناخته و از خود درمانی و... باید پرهیزد و نیز بدون نظر پزشک از دارو نباید استفاده نماید.
6. از ترس، کم خوابی، نگرانی زایمان، دعوا، ناراحتی و افسردگی پرهیز کند زیرا حالات روانی و استرس زن بر جنین اثر می گذارد.
7. از برداشتن چیزهای سنگین، کارهای دشوار و طاقت فرسا پرهیزد.
8. اگر حالت تهوع، کاهش اشتها، بدبینی به غذا و احساس بوی نامطبوع در دوران بارداری دارد، نباید غذایش را کاهش دهد که مضر است.
9. از خوردن غذاها و میوه های فاسد شده، دیرمانده، میکروبی، نجس و نیز از غذاهای آماده (کالباس، همبرگر و...) باید خودداری کند.

10. از گناه و قانون شکنی مثل غیبت، تهمت، فحش، دروغ، موسیقی، اهانت به مسلمانان، بی حجابی و بهره برداری از حرام، شبهه ناک و ... جداً پرهیزد. [اعم از خوراکی، پوشاکی، رفتاری و گفتاری].
11. از انواع اشعه باید دوری کند که بسیار خطرناک است. [برخی آنتن ها نیز ضرر و خطر جدی دارند].
12. از آب، غذا، میوه های شیرین، سبزی و ... [مثل: به، سیب، انار، انگور رسیده، خرما، کشمش، موز، انجیر، عسل، اسفناج، تره، کاسنی و ...].
- ص: 44

به طور منظم، فنی و بهداشتی باید استفاده کند.

بنابر آن چه که بیان شد شوهر و سایر بستگان زن باردار باید با او خوش رفتاری کرده و احترامش کنند، از محبت و مهرورزی آنان، زن احساس خوشبختی و آرامش کند تا اثر مثبت به جنین بگذارد.

. نقش حیاتی غذا برای کودک و مادر

بدون تردید هر انسان و زنده جان دیگر در تداوم حیات و زندگی خود نیاز به آب و غذا دارد تا با جذب آن حرارت و انرژی در وجودشان ایجاد شود و سبب رشد و ترمیم بافت ها گردد.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : «... ثَبَاتُ النَّفْسِ بِالْغِذَاءِ...»⁽¹⁾

امیرمؤمنان علیه السلام : «... ثبات و پایداری بدن و جسم به غذا است ...»
اندیشمندان انواع غذاهای انسان را بیش از 50 نوع گفته اند، که از نظر کیفی و ظاهری به چهار دسته تقسیم شده اند:

1. گروه غلات: مانند گندم، جو، ذرت، حبوبات و
2. انواع گوشت های قرمز و سفید مثل: گوشت گاو، شتر، بوقلمون، گوسفند، مرغ، ماهی و
3. فرآورده های لبنی مثل: شیر، ماست، پنیر، کره و
4. گروه میوه ها و سبزی ها مثل: سیب، آلو، موز، مرکبات، اسفناج، تره، کدو، شلغم، چغندر، کاسنی، کاهو، کلم، هویج و

1- سخنان علی: باب ث

ص: 45

تمام آن چه را که تحت عنوان غذا، خداوند حلال فرموده است، فواید فراوانی دارد از قبیل پروتئین ها، ویتامین ها، کربوهیدرات، چربی ها، املاح، کالری، اسیدها، مواد معدنی و

استفاده کردن زن حامله و شیرده از این مواد مایه زندگی و سلامت او و جنین و کودک او خواهد بود، و فقدان هر یک از آن ها ضررهای فراوان و

جبران ناپذیری خواهد داشت [به هیچ چیز نباید بدبین بود، بلکه از هر قسم غذا، میوه، سبزی و... به طور متناسب و متنوع باید استفاده کرد. نفرت از غذاها نفرت از سلامت است].

نقش لبنیات، به و انار در جنین

درباره ی اثر معجزه آسای غذاها و میوه ها بر جنین روایات فراوانی وجود دارد، به منظور رعایت اختصار به بیان برخی بسنده می شود:

! از پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ روایت شده است: «به زنان باردارتان لبنیات بدهید؛ زیرا عقلِ کودک را افزون می کند.»⁽¹⁾

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَطْعِمُوا حِبَالَكُمْ السَّفْرَجُلَ فَإِنَّهُ يُحَسِّنُ أَخْلَاقَ أَوْلَادِكُمْ.»⁽²⁾

پیامبر خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «به زنان باردار خویش «به» بخورانید؛ زیرا «به» اخلاق فرزندان را نیکو می سازد.» در روایت دیگر آمده است: («به» فرزندان را خوش صورت می سازد.)

1- (مکارم الاخلاق: 172.

2- (مستدرک الوسائل: 619/2.

ص: 46

! قَالَ الْخُرَّاسَانِيُّ عَنِ الْمَعْصُومِ عَلَيْهِ السَّلَام: «أَكَلُ الرُّمَّانِ يَزِيدُ فِي مَاءِ الرَّجُلِ وَ يُحَسِّنُ الْوَلَدَ.»⁽¹⁾

خراسانی از امام معصوم عَلَيْهِ السَّلَام روایت کرده است که: «خوردن انار به توان جنسی مرد می افزاید و فرزند را خوش صورت بار می آورد.»

معجزه کندر بر جنین

! از پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ روایت شده است: «به زنان باردار خویش کندر بخورانید، کودکی که در شکم مادرش با کندر تغذیه شود، عقل و خردش افزون

می گردد؛ اگر پسر باشد شجاع می شود و اگر دختر باشد، سرین او بزرگ خواهد شد و در دل همسر [آینده اش] جای می گیرد.»⁽²⁾

. اثر خرما در جنین

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «أَطْعَمُوا الْبُرْنَى نِسَائِكُمْ فِي نَفْسِهِنَّ تَحْلُمُ أَوْلَادِكُمْ.»⁽³⁾

امام صادق علیه السلام: «در دوران [پیرامون] زایمان به زنان [باردار] خویش خرما می سرخ بخورانید تا فرزندان تان حلیم و بردبار گردند.»

بهره وری زن باردار از خربزه

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «مَا مِنْ أَمْرَأَةٍ حَامِلَةٍ أَكَلَتْ الْبَطِيخَ لَا يَكُونُ مَوْلُودُهَا إِلَّا حَسَنَ الْوَجْهِ وَالْخُلُقِ.»⁽⁴⁾

-1 (بحار: 82/104، المحاسن: 546.

-2 (وسائل الشيعه: 136/15، فروع کافی 87/2.

-3 (وسائل الشيعه: 136/15، فروع کافی 87/2.

-4 (مستدرک الوسائل: 635/2.

ص: 47

پیامبر ﷺ: «هر زن بارداری که خربزه بخورد بی تردید فرزندش زیبا روی و نیکو خلق خواهد شد.»

لطیفه:

زن حامله ای از شوهرش خواست که سیب و خربزه بیاورد، اما مرد از بازار فلفل قرمز و کلم سفید آورد!!! خانم او بسیار خندید. گفت: لابد فرزندی می خواهی چون آتش سوزنده و چون فیل گل چهره.

جنایت سقط کردن جنین

سقط کردن جنین غیر از سقط شدن آن است. از دیدگاه مکتب وحی پیش از آن که جنین به طور طبیعی به دنیا بیاید اگر او را سقط کنند و حقّ طبیعی و مسلمّ زندگی او را سلب نمایند، جنایتی است نابخشودنی، خلاف شرع، خرد و منطق. با کمال تأسّف و تأثر امروز فاجعه ی سقط جنین در برخی کشورها و مجامع جهانی قانونی شده است. سقط جنین از نظر اسلام ممنوع و حرام و بر ضدّ حقوق بشر است که از نظر فقه اسلام کسی که سقط جنین کند مرتکب جنایت بزرگی شده است.

در تحریرالوسیله آمده است: «اگر زن چیزی بنوشد که موجب سقط جنین او شود، عملش حرام و نامشروع است.»⁽¹⁾

سقط کردن جنین خود یا جنین کسی دیگر برای راحت طلبی، پوشش گذاشتن بر فساد اخلاقی، عوامل اقتصادی، دشمنی، کینه توزی و... افزون بر عذاب اُخروی دارای دیه و خون بها می باشد.

1- (تحریرالوسیله: 169/1.

ص: 48

! از حضرت امام صادق علیه السلام این چنین روایت شده است: «بچه ی سقط شده اگر نطفه باشد خون بها (دیه)ی او 20 مثقال طلا، اگر علقه و خون بسته باشد، 40 دینار طلا، اگر به مرحله مضغه و گوشت رسیده باشد 60 دینار طلا، اگر استخوان بندی شده باشد 80 دینار طلا، اگر به صورت انسان درآمده باشد 100 دینار طلا، و اگر دارای روح انسانی شده باشد دیه اش، دیه ی یک انسان کامل می باشد.»⁽¹⁾

«سقط حمل برای خود زن حامله، شوهرش، دکتر و سایر مکلفین حرام است. و بر فرض اقدام، مستحقّ اجرت نمی شود.»⁽²⁾

گزارش های تکان دهنده

«سازمان بهداشت بین المللی در سال 1984 گزارش داده بود که سالانه بیشتر از 25 میلیون سقط جنین حرام در جهان صورت می گیرد...» [جواز سقط جنین ترویج فحشا و بی عفتی است].⁽³⁾

قرار گزارش های رسمی فعلاً سالانه در جهان بیش از پنجاه میلیون سقط حرام صورت می گیرد. [آمار غیر رسمی که قابل ثبت نیست!!!]⁽⁴⁾

در سال 1391 در ایران 220 هزار سقط جنین صورت گرفته است، به گفته ی زوجین 100 هزار مورد آن به دلایل پزشکی بوده است، و 120 هزار مورد آن غیر قانونی صورت گرفته است؛ آقای دکتر لاریجانی

1- (وسائل الشیعه: 15/19

2- (توضیح مسائل طبی: 30 م 45.

3- (همان در پاورقی: 30

4- (تلویزیون ایران.

ص: 49

در همایش روز جهانی جمعیت در دانشگاه علوم پزشکی تهران از این فاجعه به شدت انتقاد کرد.⁽¹⁾

موارد جواز سقط جنین

در فقه اسلام برخی موارد جواز سقط جنین عبارتند از:

1. جنین در شکم مادرش مرده باشد.
2. بقای جنین برای حیات و زندگی مادر ضرر و خطر داشته باشد در صورتی که هنوز روح در آن تعلق نگرفته باشد.
3. در موردی که مادر مرده باشد و جنین در رحم او زنده باشد و...
4. مواردی دیگر نیز وجود دارد که بسیار مهم است.⁽²⁾

عوامل سقط شدن جنین

گاهی اتفاق می افتد که به طور ناخواسته جنین سقط می شود که برای والدین و بستگان ناگوار است، [اگر جنین خودش سقط شود کسی مجرم نیست]. سقط شدن جنین عواملی دارد که برخی از این قرار است:

1. ناتوانی غده تیروئید مادر.

2. کمبود هورمون های نگهدارنده ی نطفه و جنین در رحم؛ به علت کم کاری غدد مترشحه ی داخلی بدن به ویژه تخمدان ها و جفت.

3. سازش نکردن خون مادر با خون جنین.

4. برخی بیماری ها به ویژه بیماری های عفونی.

1- (روز نامه خراسان یکشنبه 93/4/29 ص 2).

2- (توضیح مسائل طبی: 32 و 33

ص: 50

5. آمیزش در آخر ماه! از امام کاظم علیه السلام روایت شده است: «هرکه با همسرش در آخر ماه نزدیکی کند، می بایست مسئولیت افتادن فرزند از شکم مادر (سقط) را پیش از تمام شدن ایام بارداری بپذیرد.»⁽¹⁾

6. ترسیدن مادر از صحنه های وحشت زا و... [مثل فیلم، سریال و...]

7. برداشتن چیزهای سنگین و انجام کارهای دشوار.

8. وارد شدن ضربه و فشار شدید به شکم مادر.

9. اشعه ی «ایکس» گاهی موجب سقط و گاهی سبب معلولیت جنین می شود. بنابراین دست اندرکاران باید مراقبت کنند.

10. استفاده از برخی داروها و نوشیدنی ها و ...

11. استفاده بیشتر از زعفران، دارچین، کرفس و ...

قابل تذکر این که در برخی روایات آمده است که آمیزش در اوّل ماه، وسط ماه، و آخر ماه باعث سقط جنین خواهد شد و اگر سقط نشود ممکن است از نظر عقل و خرد ضعیف (مُنْکَل) بار بیاید.⁽²⁾

[این اثرها روی اغلب و برخی از موارد است نه فراگیر و تمام موارد.]

زن باردار و پرهیز

زن باردار از یک طرف نیاز جدی به غذاهای مناسب و مقوی دارد و از سوی دیگر از برخی خوردنی ها و نوشیدنی ها باید پرهیز کند که مضر و خطرناک است. در این جا به برخی اشاره می شود:

1- (وسائل الشیعه کتاب نکاح 7

2- (حلیه المتقین: 89.

ص: 51

1. گوشت مانده و ماهی خام و مانده، که به مادر و جنین ضرر زیاد دارد.⁽¹⁾
2. سوسیس، کالباس، ژامبون و کنسروها: در گوشت مانده و کنسروها ماده ای پیدا می شود که ویتامین «ث» را متلاشی می کند.⁽²⁾
3. ادویه های تند، مثل دارچین، نعناع و خردل زیاد، که باعث اگزما و لک می گردد.
4. غوره و آب آن، سیاهدانه، زیره، جعفری، سرکه، ترشی ها، اسپند، ماست ترش، میوه های ترش، شیرینی خامه دار، انگور زیاد و...⁽³⁾
5. مصرف زیاد گوجه فرنگی، فلفل دلمه ای، بادمجان و سیب زمینی، که به مغز جنین آسیب می رساند و ممکن است که ناقص الخلقه سازد.⁽⁴⁾
6. نمک زیاد به ویژه در سه ماه آخر، که باعث ورم دست و پا می شود. و نیز مصرف زیاد شکر و مواد نشاسته ای به ویژه در سه ماه اول، که باعث خطر

نواقص در لوله عصبی و نخاعی می گردد. و زیاده روی در مصرف پیاز، آجیل و باقلا، که باعث کُندذهنی کودک می شوند.⁽⁵⁾

7. زن باردار از ماه هشتم به بعد باید از خوردن پسته، گوشت، تخم مرغ خودداری کند.

8. مصرف زیاد برنج سفید که باعث فساد ویتامین «ب» می شود.

این هشت مورد و موارد دیگر چیزهایی است که اگر در مصرف آن ها افراط و زیاده روی شود ضرر و خطر فراوان برای جنین دارد.

1- (عجاز خوراکی ها: 27 و 222

2- (عجاز خوراکی ها: 27 و ...

3- (عجاز خوراکی ها: 132 و چگونه پسر دار...: 65.

4- (بارداری آسان: 145 و ...

5- (بارداری آسان: 145

ص: 52

الکل و دخانیات در دوران بارداری

نوشیدن زن باردار از الکل، شراب و فقاع و استعمال دخانیات [سیگار، قلیان و...] از نظر جسمی و روحی برای جنین و مادرش سخت خطرناک است و بدبختی های فراوانی در پی دارد.

دانشمندان برخی از ضررهای الکل را بیان کرده اند که اشاره می شود.

1. رشد ذهنی و جسمی کودکانی که مادران الکلی دارند ضعیف و کُند است و

نیز وزن آن ها کمتر می باشد.⁽¹⁾

2. گاهی مصرف الکل موجب سقط جنین می شود.⁽²⁾

3. مصرف الکل مادر سبب عقب ماندگی ذهنی و عقل و خرد جنین می شود

و حتی حرکت فیزیکی جنین را در رحم کمتر می کند.⁽³⁾

4. از نظر تدبیر، معنویت و شایستگی چه باید گفت؟

استعمال دخانیات مادر نیز برای جنین ضررهایی دارد مانند:

1. باعث افزایش ضربان قلب جنین می شود.
2. وزن جنین را کم می کند.
3. دود سیگار حجم اکسیژن جنین که از راه «جُفت» به جنین می رسد را کاهش می دهد و مشکل آفرین خواهد شد.
4. موجب عقب افتادگی ذهنی و ضعف اعصاب جنین می شود. و...⁽⁴⁾

1- (فرزند زیبای من: 118)

2- (دانستنیهای زناشویی)

3- (بارداری آسان: 217).

4- (بارداری آسان: 217).

ص: 53

. رابطه ی جنین با مادرش

از نظر علمی، که با وسایل مدرن امروزی کشف شده این است که در طول دوران بارداری رابطه ی بین مادر و جنین طوری است که هر آن چه را که مادر مصرف می کند، به طور منظم از طریق «جفت» به جنین می رسد و اثر می گذارد و نیز مواد زایدی که جنین تولید می کند از همین راه به مادر برمی گردد (و یک تأثیر عجیب متقابل، جریان دارد).

بنابراین مادر از هر نظر باید دقت کند و از خود درمانی جداً پرهیزد زیرا آن چه که از غذا و دارو مصرف می کند، اثر مستقیم بر کودک می گذارد به ویژه در «12 هفته»ی اول بارداری.⁽¹⁾

مثلاً دانشمندان گفته اند: اگر مادر از آسپرین استفاده کند سبب اختلال در رشد جنین می شود، و برخی داروها باعث می شود که سر جنین کوچک بیاید یا دچار عقب ماندگی ذهنی شود.⁽²⁾

تحركات زن باردار

اشاره

با توجه به وضعیت جسمی ویژه ای که برای زن باردار دست می دهد لازم است که روش های خاص بهداشتی را در خوابیدن، نشستن، برخاستن، راه رفتن و... اتخاذ کند تا مشکلی برای او و جنینش ایجاد نشود. فشرده ی برخی از آن روش ها از این قرار است:

الف: زنان باردار و خواب:

1. زنان باردار باید هر شب 8 ساعت از اول شب بخوابند و در هنگام سحر به اندازه ی مناسب به عبادت بپردازند.

1- (مراقبت های دوران بارداری: 196

2- (بارداری آسان: 114

ص: 54

2. فاصله ی بین صرف غذا و خواب را رعایت کنند و با معده ی پُر نخوابند.
3. با پهلو ی راست بخوابند تا بر قلب و معده فشار نیاید که به هضم غذا کمک می کند و نیز تنفس طبیعی می گردد.
4. پاها را به داخل شکم جمع کنند و بالش نرم و باریکی را در بین هر دو ران خویش بگذارند.
5. خوابیدن و برخاستن باید با آرامش و با تکیه ی دست ها صورت گیرد. و از غلتیدن روی رخت خواب جداً پرهیزند.⁽¹⁾

ب: زنان باردار و ورزش:

1. زنان باردار باید پیاده روی های سبک داشته باشند.
 2. ورزش های سبک و جانبی مثل دست، پا، گردن و... مناسب است، اما از ورزش های سنگین شکم و کمر خودداری کنند.
 3. چیزی را روی شکم شان قرار ندهند به ویژه در راه رفتن.
 4. در راه رفتن باید حالت عمودی داشته باشند و به جلو یا عقب، خمیده راه نروند زیرا مهره های کمر آسیب می بینند.
 5. در نشستن و برخاستن باید با آرامش و به دست ها تکیه کنند.
 6. پس از زایمان نیز باید ورزش های مناسب داشته باشند.⁽²⁾
- به فشرده ی مطالب بسنده شد؛ تفصیل مطالب ضروری را در کتاب ارمغان خانواده (ارمغان 2) مطالعه خواهید فرمود. ان شاء الله.

1- (مراقبت های بارداری: 127

2- (مراقبت های بارداری: 129 و 136

ص: 55

فصل سوّم: آداب ویژه از آغاز ولادت

اشاره

در فصل دوّم برخی از مطالب درباره ی آداب، سنن و مقرّرات مهمّ پیش از تولّد جنین مطرح شد. در این فصل برخی از آداب و مقرّرات از آغاز ولادت تا زمان شیرخوارگی کودک به این ترتیب ارائه می شود:

مراقبت های ویژه در حین ولادت

گرچه امروز در اکثر کشورها و شهرها، امور پزشکی رونق گرفته است و زایمان زیر نظر افراد فنی صورت می گیرد، اما در برخی کشورها و روستاها از دکتر و دارو و درمان، یا خبری نیست، یا کمتر و ناکافی است، بنابراین بایسته است که در حدّ توان، مقرّرات و مراقبت های مناسب در نظر گرفته شود. در این نوشتار به برخی به این شرح اشاره می شود:

1. تا کودک قدم به عالم گذاشت، گریه می کند و این گریه حیاتی است چون آغاز نفس کشیدن اوست و اگر گریه نکند خطرناک است، و باید او را به آرامی به گریه آورد.

2. هرچه سریع تر پیش از این که به دهان نوزاد چیزی وارد شود به اندازه ی عدّس از تربت مقدّس حضرت سیدالشهداء علیه السلام مخلوط با
ص: 56

آب فرات یا آب باران و یا آب زمزم و اگر ممکن نبود کمی از خرما ی پاک و حلال به نوزاد بخوراند و کامش را این گونه بردارند.

3. اگر وسایل استریل وجود نداشت با تیغ دست نخورده و یا تیغ و کاردی که تمیز و با آتش ضدّ عفونی شده باشد، باید بند ناف کودک را بلندتر و به آرامی ببرند و همواره از آن مراقبت کنند.

4. بند ناف کودک را با دقت و احتیاط یا باید گره بزنند یا با نخ تمیز ببندند و با پنبه آن را پاکیزه کنند.

5. هر چه زودتر کودک را غسل داده با پارچه ی حلال بپوشانند.

6. اگر مشکلی جسمی یا روانی احساس کردند در حدّ توان و امکان باید به مراکز پزشکی و دکتر مراجعه کنند.

7. هرچه سریع تر (پیش از نیم ساعت تقریباً) با نام خدا مادرش او را از شیر خود تغذیه کند (و خوب است که اول از پستان راست و سپس از پستان چپ او را شیر دهد یعنی در اوّلین فرصت بلکه همواره از هر دو پستان شیر دهد). اگر کودک را زود شیر ندهند ضررهای فراوانی برای کودک و مادرش دارد و ممکن است قند کودک بیفتد.

8. نخستین شیر مادر در انسان و حیوان را خدای سبحان سرشار از مواد معدنی و پروتئین ضروری قرار داده است که با نوشیدن آن، سلامت نوزاد تأمین و بیمه می شود، محروم کردن نوزاد از شیر ولادت (آغوز) ضررهای فراوانی برای نوزاد دارد.

9. دانشمندان می گویند: تماس پوستی نوزاد با پوست مادر در نخستین

ص: 57

ساعت ولادت باعث سلامت جسمی نوزاد، تولید بهتر شیر مادر، تکامل عصبی کودک و ازدیاد محبت بین مادر و نوزاد می شود.⁽¹⁾

10. در صورت امکان نوزاد را باید به بیمارستان و نزد پزشک ببرند، تا از مداوای لازم و واکسن های ضروری بهره مند شود. و از خود درمانی کودک جداً پرهیزند.

11. مادرها باید دستگاه تناسلی کودک را تمیز نگه دارند و نباید از مواد ضد عفونی کننده شیمیایی و وسایل آلوده استفاده کنند و دختر را در حال تمیز کردن از عقب به جلو تمیز نکنند.⁽²⁾

جشن تولد کودک

از دیدگاه عقل و دین، ارزنده ترین روز برای انسان، روز ولادت اوست، زیرا دنیای اسمی تنها جایی است که انسان در آن، عنوان جانشینی خدا را با ایمان و اعمال شایسته و عبادت به خود اختصاص می دهد و با بندگی ذات حق و خودسازی می تواند به بالاترین مقام انسانی برسد.

! عَنْ الْإِمَامِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «أَكْبَرُ مَا يَكُونُ الْإِنْسَانُ يَوْمَ وُلِدَ.»⁽³⁾

امام صادق علیه السلام: «شکوه مندترین روز برای انسان، روزی است که متولد می شود». اما تربیت سالم والدین، اساتید و محیط سالم می تواند به جشن ولادت سعادت گستر کودک، روح و معنا بدهد، و هرکس باید گذشته و آینده ی خود را در آینه ی شفاف دین و دانش به نظاره بنشیند.

1- (کودک زیبای من: 184.

2- (کودک زیبای من: 201 .

3- (من لایحضره الفقیه: 194/1.

ص: 58

. تبریک و شاد باش فرزند

کودک سالمی که قدم به عالم می گذارد، پدر و مادر و نیز بستگان، قدوم را ارج گذاشته شادمانی می کنند، دوستان تبریک می گویند و تحفه ها تقدیم می کنند. ! از امام رضا علیه السلام روایت شده است: «آن گاه که امام حسن بن علی علیه السلام

زاده شد روز هفتم جبرئیل عَلَيْهِ السَّلَامُ فرود آمد و برای حضرت پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تهنیت و شادباش گفت. ⁽¹⁾

. نوزاد و برترین آداب

اشاره

آن گاه که خداوند، خانواده ای را با نعمت و رحمت با صفای فرزند سرافراز می فرماید، شایسته است که آن خانواده با الهام از رهنمودهای اسلام به انجام آداب دینی نوزاد بپردازد که برخی عبارت اند از:

1 غسل ولادت

وقتی که نوزاد قدم به عالم گذاشت مستحب است که او را با نام خدا بردارند و غسل ولادت بدهند. از نظر اسلام و فتوای فقها و مراجع تقلید غسل دادن نوزاد مستحب است، اگر چه در روایات کلمه ی واجب آمده است که عبارت است از انجام غیر الزامی.

! عَنْ الْإِمَامِ الْأَصَادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : «غُسْلُ الْمَوْلُودِ وَاجِبٌ.» ⁽²⁾

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ : «غسل و شستشوی نوزاد واجب است (= مستحب است).» فقها از کلمه ی واجب، استحباب مؤکد را منظور کرده اند.

1- (وسائل الشیعه: 159/15.

2- (وسائل الشیعه: 37/2.

ص: 59

2 بیچیدن نوزاد با پارچه ی سفید

مستحب است که نوزاد را پس از غسل دادن با پارچه ی حلال، پاکیزه و سفید بیوشانند. ! چنان چه در روایت دارد که پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پارچه ی زرد

را از بدن امام حسن علیه السلام برداشت و پارچه ی سفید خواست و امام حسن علیه السلام را با پارچه ی سفید پوشاند.⁽¹⁾

3 بازکردن کام نوزاد با ...

مستحب است که با نام خدای سبحان، کام نوزاد را با تربت امام حسین علیه السلام یا با خرما همراه آب فرات یا آب باران، باز یا شیرین کنند و این است سرآغاز خجسته.

! عَنِ الْإِمَامِ الْأَصَادِقِ علیه السلام: «حَنَّكُوا أَوْلَادَكُمْ بِمَاءِ الْفُرَاتِ وَ تَبْرَتِ الْحُسَيْنِ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فَبِمَاءِ السَّمَاءِ.»⁽²⁾

امام صادق علیه السلام: «کام نوزادان خویش را با آب فرات و تربت امام حسین علیه السلام بردارید و باز کنید، و اگر ممکن نشد با آب باران.»

! در برخی روایات خرما سفارش شده است. «پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم کام امام

حسن و امام حسین علیه السلام را با خرما گشود.»⁽³⁾

1- (وسائل الشیعه: 142/15.

2- (مکارم الاخلاق: 229.

3- (فروع کافی: 88/2.

ص: 60

4 نوزاد و نخستین کلاس (آوای اذان و اقامه)

مستحب است که در گوش راست نوزاد اذان و در گوش چپ او اقامه را بگویند. [و مستحب است کسی که اذان می گوید با وضو، رو به قبله، با نیت پاک و متوجه عنایات خدا باشد.] (اذان و اقامه برترین سرآغاز آموزش کودک از زمان تولد اوست).

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ وُلِدَ لَهُ مَوْلُودٌ فَلْيُؤَدِّنْ فِي أُذُنِهِ الْيُمْنَى ۚ وَ لِيُقِمَّ فِي الْيُسْرَى ۚ فَإِنَّ ذَلِكَ عِصْمَةٌ مِنَ الشَّيْطَانِ»؛ وَإِنَّهُ أَمَرَ أَنْ يُفَعَلَ ذَلِكَ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ...»⁽¹⁾

امیرالمؤمنین امام علی علیه السلام روایت کرده است که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «هر که دارای فرزند شود سنت است که در گوش راستش اذان و در گوش چپش اقامه بگویند، زیرا این عمل نوزاد را از نفوذ شیطان حفظ می کند، و [حضرت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم] دستور داد که با حسنین علیهما السلام آن گونه عمل کنند، و نیز امر فرمود که در گوش های شان سوره ی حمد، آیه الکرسی، انتهای سوره ی حشر، سوره های توحید، فلق و ناس را نیز بخوانند.⁽²⁾

لالایی چیست؟

«لالایی» همان کلمه ی مقدّس «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» است، که مسلمانان فرزندان شان را با این شعار نوازش می دهند، اما آن را مخفّف کرده «لالایی» می گویند.

(-1) دعائم الاسلام: 147/1؛ البحار: 126/104.

(-2) دعائم الاسلام: 147/1؛ البحار: 126/104.

ص: 61

5 استفاده از زعفران

نشانه گذاری سر نوزاد با زعفران برنامه ی حکمت آمیز دیگری است: اِعْنِ الْإِمَامِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «... وَ الْخَامِسُ يُلَطَّخُ رَأْسُهُ بِالزَّعْفَرَانِ...»⁽¹⁾

امام صادق علیه السلام: «... پنجم (از برنامه های نوزاد) آن است که با زعفران بر سر او نشانه و علامت گذاشته شود...»

آغاز کودکی امام رضا علیه السلام برترین الگو

نمونه ای از برترین نوزاد در خاندان وحی از زبان مادر امام رضا علیه السلام این گونه بیان شده است:

! نَجْمُهُ أُمُّ الرِّضَا علیه السلام تَقُولُ: «لَمَّا وَضَعْتُ ابْنِي عَلِيًّا دَخَلَ إِلَيَّ أَبُوهُ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَنَاوَلْتُهُ إِيَّاهُ...»⁽²⁾

نجمه خاتون مادر امام رضا علیه السلام می گوید: «آن گاه که فرزندم علی (امام رضا علیه السلام) را به دنیا آوردم، پدرش موسی بن جعفر علیه السلام نزد من آمد، نوزاد را در جامه ی سفید پوشاندم و به دستش دادم؛ در گوش راستش اذان و در گوش چپش، اقامه گفت، سپس آب فرات خواست و با انگشت مبارک خود به کام نوزاد (امام رضا علیه السلام) نهاد.»

[این است نمونه ای از سیره ی عملی آن حضرت درباره ی نوزاد]

6 تراشیدن موی سر و سوراخ کردن گوش نوزاد

مستحب است در هفتمین روز ولادت نوزاد، سر او را بتراشند و به وزن

1- (دعائم الاسلام: 122/104، مکارم الاخلاق: 261.

2- (عیون الاخبار: 14، الوسائل: 138/15.

ص: 62

موی سرش طلا یا نقره به عنوان صدقه به فقیر بدهند، و نیز گوش نوزاد را سوراخ کنند. [بدون تردید در هر برنامه ی اسلامی حکمت هایی نهفته است.]
! از امام صادق علیه السلام سؤال شد. چرا موی سر نوزاد تراشیده شود؟ (قال علیه السلام: «تَطْهِيرًا مِنْ شَعْرِ الرَّحِمِ.») امام علیه السلام فرمود: «از آن رو که نوزاد از موی [دوران جنینی در] زهدان و رحیم، پیراسته و پاکیزه شود.»⁽¹⁾

! از امام صادق عليه السلام نقل شده است: «طفلی را جهت دعا محضر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم آوردند چون کاکل داشت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم دعا نکرد و دستور داد که موی سر نوزاد را بتراشند و فرمود که موی شکم طفل را نیز بتراشند.»⁽²⁾

فقها فرموده اند: اگر در روز هفتم موی سر کودک را نتراشند، استحباب آن از بین می رود.

7 نوزاد و گوشواره

از نظر اسلام گوشواره به گوش نوزاد کردن مستحب است.

! از امام رضا عليه السلام روایت شده است: «... سوراخ گوش راست (امام حسن و امام حسین عليه السلام) در لاله گوش قرار داشت و سوراخ گوش چپ در بالای گوش، آن گاه گوشواره ای زیرین در گوش راست و گوشواره ای زبَرین در گوش چپ قرار داشت.»⁽³⁾

1- (مکارم الاخلاق: 262، البحار: 123/104.

2- (الفروع: 92/2، الوسائل 74/15.

3- (همان: 159/15، الفروع: 90/2.

ص: 63

8. نوزاد و عقیقه

اشاره

مستحب است که در روز هفتم ولادتِ نوزاد برای او عقیقه کنند. [شتر، گاو یا گوسفند].

! ابن مارد می گوید از امام صادق عليه السلام درباره ی عقیقه سؤال کردم حضرت فرمود: «گوسفند، یا گاو و یا شتر.»⁽¹⁾

عقیقه دارای آداب فراوان استحبابی است که برخی عبارت اند از:

الف. عقیقه برای فقیر و غنی مستحب است، اما اگر کسی هیچ توان مالی نداشته باشد استحباب آن ساقط می شود.⁽²⁾

ب. در روایات و نظریات مراجع آمده است: مستحب است که برای پسر حیوان نر و برای دختر حیوان ماده را عقیقه کنند.

ج. عقیقه در روز هفتم ولادت انجام شود و اگر انجام نشد استحباب آن باقی است هر وقت که بخواهند عقیقه کنند تا آخر عمر و...⁽⁴⁾

د. در هنگام عقیقه توجه به خدا و دعا کردن مستحب است و نیز مستحب است که سلامتی مادی و معنوی کودک را از خدا بخواهند و از شرّ شیطان به خدا پناهنده اش کنند...⁽⁵⁾

1- (الوسائل: 146/15).

2- (برگرفته از روایات از وسائل الشیعه: 148/15. و نظر مراجع تقلید.

3- (برگرفته از روایات از وسائل الشیعه: 148/15. و نظر مراجع تقلید.

4- (همان. برگرفته از روایات از وسائل الشیعه: 148/15. و نظر مراجع تقلید.

5- (برگرفته از روایات از وسائل الشیعه: 148/15. و نظر مراجع تقلید.

ص: 64

دعای مخصوص عقیقه

! از امام صادق علیه السلام روایت شده است که شایسته است در وقت عقیقه کردن

این گونه دعا کنند:

«اللَّهُمَّ مِنْكَ وَ لَكَ مَا وَهَبْتُ وَ أَنْتَ أَعْطَيْتَ، اللَّهُمَّ فَتَقَبَّلْهُ مِنَّا عَلَيَّ سُنَّةِ نَبِيِّكَ

سپس بگویند: «أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»، آن

گاه عقیقه را ذبح کنند و بگویند: «لَكَ سَفَكْتُ الدِّمَاءَ لِاشْرِيكَ لَكَ. وَ الْحَمْدُ

لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، اللَّهُمَّ إِخْسَاءُ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ.»⁽¹⁾

[دعای دیگری را در کتاب «گلوآژه های معارف» آورده ام.]

و. مکروه است که والدین به ویژه مادر از عقیقه ی فرزند بخورند و حتی افراد تحت تکفل پدر.

! عَنْ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «... وَ لَا يَأْكُلُ مِنْهُ أَبْوَانٌ ...»

امام صادق علیه السلام فرموده اند: «... و والدین از عقیقه استفاده نکنند...»⁽²⁾

ز. اگر نوزاد قابله داشته باشد، مستحب است که ران عقیقه را به قابله [ماما] بدهند. [روایات شاهی بر مدعاست.]

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «الْعَقِيْقَةُ يَوْمَ السَّابِعِ وَ تُعْطَى الْقَابِلَةَ الرَّجُلَ مَعَ الْوَرَكِ.»⁽³⁾

امام صادق علیه السلام: «عقیقه در روز هفتم ذبح شود و ران و بالای ران به قابله (ماما) داده شود.»

1- (وسائل الشیعه: 155/15. الفروع: 90/2.

2- (نظر مراجع تقلید.

3- (وسائل الشیعه: 150/15، فروع کافی: 89/2.

ص: 65

ح. مستحب است که گوشت عقیقه را بیزند و به مسلمانان وابسته و فامیل و همسایه ها بدهند و مقداری از آن را هم صدقه بدهند.

! عَنْ الْإِمَامِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «... وَ يُدْعَى نَفْرًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَيَأْكُلُونَ وَ يَدْعُونَ لِلْغُلَامِ.»⁽¹⁾

امام صادق علیه السلام: «... گروهی از مسلمانان [برای عقیقه] دعوت شوند و از آن بخورند و برای نوزاد دعا کنند.»

ط. بهتر است که استخوان های [اصلی چهار ران و دست] عقیقه را نشکنند. اما دفن استخوان عقیقه را مراجع مطرح نکرده اند.

ی. قربانی کردن در عید قربان از عقیقه کفایت می کند. جایز است که ثروتمندان و سادات هم از گوشت عقیقه بخورند.⁽²⁾
ک. بهتر است که کله و پاچه، پوست و جگر عقیقه را به فقیر بدهند.

لطیفه

به پدری گفتند: شما از گوشت عقیقه فرزندان نخورید. پدر با عصبانیت گفت: گوشت به این گرانی همه بخورند من چه گناهی کرده ام که نخورم، من یا می میرم یا از این گوشت می خورم!!!

ختنه کردن نوزاد

اشاره

یکی از برجسته ترین حقوقی که نوزادِ پسر بر والدین خویش به ویژه پدر دارد، ختنه کردن اوست. اسلام ختنه کردن را تکلیف شرعی ولیّ فرزند دانسته و بر او واجب کرده است. و اگر ولیّ تا پیش از تکلیف

1- (وسائل الشیعه: 150/15، فروع کافی: 89/2.

2- (نظر مراجع عالی قدر تقلید.

ص: 66

پسرش، او را ختنه نکرد، پس از تکلیف بر خود پسر واجب است که خود را ختنه کند، اما ختنه کردن در روز هفتم ولادت مستحبّ مؤکّد گفته شده است و فواید فراوانی دارد.

! عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: «أَخْتَنُوا أَوْلَادَكُمْ يَوْمَ السَّابِعِ، فَإِنَّهُ أَطْهَرُ وَأَسْرَعُ لِنُبَاتِ اللَّحْمِ، إِنَّ الْأَرْضَ تُنَجَّسُ بِبَوْلِ الْأَغْلَفِ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا.»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «در روز هفتم، نوزادان خود را ختنه کنید، زیرا به طهارت و پاکدامنی آنان افزوده می شود، و گوشت اندام شان بیشتر رشد می کند، ادرار کسی که ختنه نشده است، تا چهل روز زمین را نجس می کند.»

دعای ختنه

! عَنْ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «فِي الصَّبِيِّ إِذَا خَتَنَ قَالَ: «يَقُولُ: أَللَّهُمَّ هَذِهِ سُنَّتِكَ وَ سُنَّةُ نَبِيِّكَ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ أَتْبَاعٍ مِّنَّا لَكَ وَ لِنَبِيِّكَ بِمَشِيَّتِكَ وَ بِإِرَادَتِكَ وَ قَضَائِكَ لِأَمْرِ أَرَدْتَهُ وَ قَضَاءِ حَتْمَتِهِ وَ أَمْرِ أَنْفَذْتَهُ وَ أَدَقَّتَهُ حَرَّ الْحَدِيدِ فِي خِتَانِهِ وَ حِجَامَتِهِ، بِأَمْرِ أَنْتَ أَعْرَفُ بِهِ مِنِّي. اللَّهُمَّ فَطَهِّرْهُ مِنَ الذُّنُوبِ. وَ زِدْ فِي عُمرِهِ وَ أَدْفَعْ الْآفَاتَ عَن بَدَنِهِ وَ الْأَوْجَاعَ عَن جِسْمِهِ. وَ زِدْهُ مِنَ الْغِنَى. وَ أَدْفَعْ عَنْهُ الْفَقْرَ فَإِنَّكَ تَعَلَّمُ وَ لَا نَعَلَمُ.» (مفاتيح الجنان: 916).

ختنه ی پیرمردها

! عَنْ أمير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ: «إِذَا أَسْلَمَ الرَّجُلُ أَخْتَنَ وَ لَوْ بَلَغَ ثَمَانِينَ سَنَةً»⁽²⁾

1- (مستدرک الوسائل: 2/622.

2- (فروع کافی: 2/91، وسائل الشیعه: 15/166.

ص: 67

امیرمؤمنان امام علی عَلَيْهِ السَّلَامُ: «هرگاه مردی مسلمان شود، باید ختنه گردد. هر

چند به هشتاد سالگی رسیده باشد.»

نام گذاری نخستین نیکی

اشاره

از حقوقی که فرزندان بر والدین دارند یکی انتخاب نام خوب است.
! عَنْ الْإِمَامِ الْكَاظِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «أَوَّلُ مَا يَبْرُؤُ الرَّجُلُ وَلَدَهُ أَنْ يُسَمِّيَهُ بِأَسْمٍ حَسَنٍ،
فَلْيُحْسِنَ أَحَدَكُمْ أَسْمَ وَلَدِهِ.»
امام کاظم عليه السلام: «نخستین نیکی پدر به فرزندش آن است که نام نیکو برایش
برگزیند، هر یک شما باید نام خوب برای فرزندش انتخاب کند.»

لطیفه

خداوند برای خانواده ای پسری عنایت فرمود، یکی از دوستان از او سؤال
کرد اسم پسرت را چه گذاشتی؟ گفت: غریبانه فقیرانه «مَرْدٌ مُرْتَضَى عَلِيٍّ شِيرِ
خدا»!!! مرد پرسید: نامی بلندتر از این پیدا نکردی؟!
در این بخش به برخی مطالب ویژه درباره ی نام نهادن اشاره می شود:

الف برترین نام ها

بهترین نام ها، همان نام هایی است که از عبودیت و بندگی حکایت داشته
باشد، یا نام پیامبران و امامان خصوصاً نام نبی مکرم اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باشد.
! عَنْ الْإِمَامِ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «أَصْدَقُ الْأَسْمَاءِ مَا سُمِّيَ بِالْعُبُودِيَّةِ وَأَفْضَلُهَا،
أَسْمَاءُ الْأَنْبِيَاءِ.»⁽²⁾

1- (وسائل الشيعه: 122/15، فروع كافي: 86/2.

2- (وسائل الشيعه: 122/15، فروع كافي: 86/2.

ص: 68

امام باقر علیه السلام : «راست ترین نام ها، نامی است که از بندگی حکایت کند.
[مثل عبدالله، عبدالرحیم و...] و برترین نام ها نام های پیامبران است.»

ب نام مقدّس محمد

از برترین نام ها، نام حضرت محمد صلی الله علیه و آله است که مسلمانان با افتخار آن نام را انتخاب می کنند تا از برکات آن بهره مند شوند. [به ویژه آن که مرکب باشد؛ مثل احمد حسین، حسن علی، محمد جواد، محمد جمال، محمد علی، محمدرضا، محمدمهدی، محمدصادق، محمدهادی، فاطمه کوثر، زهرا سادات و... که دارای دو قداست می باشند].

! عَنْ الْإِمَامِ الرِّضَا علیه السلام : «الْبَيْتُ الَّذِي فِيهِ مُحَمَّدٌ يُصْبِحُ أَهْلُهُ بِخَيْرٍ وَ يُمْسُونَ بِخَيْرٍ.»⁽¹⁾

امام رضا علیه السلام : «خانه ای که در آن «محمد» نام باشد، ساکنانش روز را با خیر و خوبی آغاز و با خوبی به فرجام می رسانند.»
! از امام محمد باقر علیه السلام روایت شده است: «هرگاه شیطان می شنود که کسی را با نام محمد یا با نام علی (و امثال آن نام های مقدّس) خطاب می کنند، همانند سُرَبِ گداخته ذوب می شود.»⁽²⁾

ج نام محمد، سند بهشت

درباره ی نام گذاری با نام محمد احادیث فراوانی وجود دارد که به ذکر برخی بسنده می شود:

1- (وسائل الشیعه: 12/15. عدّهالدّاعی: 59.

2- (وسائل الشیعه: 12/15. عدّهالدّاعی: 59.

ص: 69

!عَنِ الرَّسُولِ الْأَعْظَمِ: «مَنْ وُلِدَ لَهُ مَوْلُودٌ ذَكَرْتُ فَسَمَّاهُ مُحَمَّدًا حُبًّا وَ تَبَرُّكًا بِأَسْمِي كَانَ هُوَ وَ مَوْلُودُهُ فِي الْجَنَّةِ.»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «هر کس دارای فرزند پسر شود با انگیزه ی دوستی من و تبرک جستن به نام من، نام او را محمد گذارد، خود و فرزندش در بهشت [اهل بهشت] خواهند بود [البته شرایط مهمی دارد].»

د محمد نخستین نام تا هفت روز

چه ارزنده است که نخستین نام نوزاد محمد باشد. [سنت حسنه].
! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «لَا يُؤَلَّدُ لَنَا وَلَدٌ إِلَّا سَمَّيْنَاهُ مُحَمَّدًا فَإِذَا مَضَى سَبْعُهُ أَيَّامٍ فَإِنْ شِئْنَا غَيْرَ نَا وَإِلَّا تَرَكَنَا.»⁽²⁾

امام صادق علیه السلام: «هرپسری که در خانواده ی ما زاده می شود، نخست نام محمد را بر او می گذاریم، آن گاه که هفت روز گذشت [روز نام گذاری] اگر خواستیم نام دیگری برایش انتخاب می کنیم، وگرنه همان نام را می گذاریم.»
یادآوری: با توجه به مصالح مهم، شایسته است که مؤمنان فرزندان شان را محمد، علی، باقر، هادی، مهدی، رضا، فاطمه، زهرا، راضیه، مهدیه، مریم، زینب، حسن، حسین و... نام کنند. در روایاتی ترک نام پیامبر نکوهش شده است.
[امروز در جهان از مردها نام مبارک محمد بالاترین آمار را دارد و از زن ها نام مقدس فاطمه و زهرا]

1- (کنز العمال: 16/422.

2- (وسائل الشیعه: 15/125، فروع کافی: 2/86.

ص: 70

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ وُلِدَ لَهُ أَرْبَعَةُ أَوْلَادٍ، لَمْ يُسَمَّ أَحَدَهُمْ بِاسْمِي فَقَدْ جَفَانِي.»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «هرکس دارای چهار فرزند شود و یکی را به نام من نام نکند بر من جفا کرده است.» [در برخی روایات نام محمد آمده است].

نکته ی مهم این است که هرگاه کسی را نام خوب گذاشتند در گفتار نباید نام را خراب تلفظ کنند. مثلاً محمد را ممد، مهدی را میتی، حسین را سین، کربلایی را کبلی و فاطمه را فاطی نباید تلفظ کنند که اهانت آمیز و زشت است. اگر شخص راضی نباشد حرام خواهد بود.

ه فقرزدایی با نام های نیک

نام های ارزنده باعث برکت و از عوامل فقرزدایی است.

!عن أبي الحسن عليه السلام: «لَا يَدْخُلُ الْفَقْرُ بَيْنَنَا فِيهِ اسْمُ مُحَمَّدٍ، أَوْ أَحْمَدَ أَوْ عَلِيٍّ... أَوْ عَبْدِ اللَّهِ أَوْ فَاطِمَةَ مِنَ النِّسَاءِ.»⁽²⁾

امام کاظم عليه السلام: «خانه ای که ساکنانش یکی از این نام ها را داشته باشند محمد، احمد، علی، حسن، حسین، جعفر، طالب، عبدالله و فاطمه از زن ها، همواره از فقر و تنگدستی محفوظ می ماند.»

و تذکر مهم و قابل توجه

برخی نام ها مخصوص خداست، مثل «الله»، «وهّاب»، «غفار»، «خالق»، «رزاق» و... اگر کسی به نام عبدالله، عبدالوهّاب، عبدالغفار و...

1- (وسائل الشیعه: 125/15، فروع کافی: 86/2.

2- (وسائل الشیعه: 125/15، فروع کافی: 86/2.

ص: 71

نامیده شد، در وقت خطاب نباید کلمه ی «عبد» را حذف کنند. مثلاً اگر کسی را الله، وهّاب، غفار، رزاق بگویند درست نیست بلکه باید عبدالله، عبدالجبار، عبدالغفار و عبدالخالق بگویند وگرنه اشکال دارد.

توجّه و دقّت

اگر کسی را عبدالاحمد، عبدالرسول، عبدالعلیّ، عبدالحسین، عبدالزهراء بنامند اشکال ندارد، چون عبد در این جا به معنای غلام است. لذا فرقی بین غلام حسین و عبدالحسین نیست و جداً بدون اشکال است.

نکته دیگر

انتخاب نام خوب برای انسان ها ارج نهادن به آنان است. سایر مخلوقات نیز نباید با نام های نامناسب، زننده و زشت خوانده شوند، به ویژه شهرها، روستاها، محله ها، خیابان ها، و... و باید نام های زشت را تغییر داد. (نام های پرمحتوا و زیبا یا نام های زشت و زننده نمایان گر سطح فکر و فرهنگ هر ملت و مردم است.)

سنت تغییر نام زشت

اشاره

پیامبر اسلام ﷺ همواره نام های زشت را به نام های زیبا تغییر می داد.
عَنِ الْإِمَامِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُغَيِّرُ الْأَسْمَاءَ الْقَبِيحَةَ فِي الرِّجَالِ وَالْبُلْدَانِ»⁽¹⁾

امام صادق علیه السلام: «سیره ی پیامبر ﷺ این بود که نام های زشت و زننده ی افراد و مکان ها و شهرها را [به نام خوب] تغییر می داد.»

1- (بحار الانوار: 127/104، قرب الاسناد: 45.

ص: 72

عن بن عمر: «إِنَّ ابْنَهُ لِعَمَرَ كَانَتْ يُقَالُ لَهَا عَاصِيَةٌ فَسَمَّاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَمِيلَةً»⁽¹⁾.

فرزند عُمر می گوید: «عُمر (خلیفه ی دوم) دختری به نام عاصیه داشت (=گناه کار و سرکش) رسول خدا ﷺ [نام او را تغییر داد] و او را جمیله نامید. (= زیبا و خوش منظر).

از نظر روان شناسی انسان های خردمند از نام های خوب، عظمت آفرین و پرمحتوا لذت می برند و از نام های زشت و تحقیرآمیز رنج. متأسفانه برخی نام ها بسیار زننده و توهین آمیز است.

مثلاً نباید دختران که مایه ی رحمت خدایند را فتانه (فتنه جو و...)، افسانه (داستان خیالی و...)، پریسا (جن گیر و...) و پسران که نعمت های خدای سبحانند را پژمان (افسرده، ناامید و...) نام گذاری کنند.

نام های اکبر، اصغر، کبری و صغری که کلمات عربی می باشند به معنای بزرگ و کوچک، به تنهایی زیبنده نیستند بلکه باید نام دیگر ضمیمه شود مثل علی اکبر، علی اصغر، زینب کبری، فاطمه ی صغری و....

لطیفه:

مردی پسرش را که گوش های بزرگ داشت فیل گوش نام کرده بود، روحانی محل ناراحت شد و آن پسر را گل محمد نامید.

شخصیت در نام مناسب

! از جانب امپراتور روم، مردی مسیحی، در خدمت پیامبر گرامی اسلام ﷺ آمد. حضرت از نامش پرسید، مسیحی گفت: «نام من

1- صحیح مسلم: 173/6

ص: 73

عبدالشمس» [= بنده ی خورشید] است، حضرت فرمود: «بَدِّلْ أَسْمَكَ فَاِنِّي أُسَمِّيكَ عَبْدَ الْوَهَّابِ.» پیامبر ﷺ فرمود: «نامت را تغییر بده! من تو را عبدالوَهَّاب، [= بنده ی خداوند بسیار بخشنده] می نامم.»⁽¹⁾

سهیل بن سعد می گوید: «مردی از اصحاب پیامبر ﷺ اسود [=سیاه] نام داشت، حضرت او را ایض [= سفید] نام کرد.»⁽²⁾

خواندن با القاب زشت

اشاره

در اسلام از یاد کردن انسان با نام و القاب زشت جداً نهی شده است. خداوند در آیه ی 11 و 12 سوره ی مبارکه ی حجرات مسلمانان را از شش گناه خطرناک نهی فرموده است که عبارتند از:

- 1 مسخره کردن مردم [و ارزش های دینی و...].
 - 2 عیب جوئی و طعنه زدن به دیگران.
 - 3 با نام و لقب زشت خواندن مؤمنان و
- ﴿... وَلَا تَتَّبِعُوا بِالْأَلْقَابِ...﴾⁽³⁾ و با لقب های بد، زشت و زننده یکدیگر را یاد نکنید...﴾

- 4 سوء ظن و بدگمانی کردن به خدا و مردم.
- 5 تجسس نمودن از عیب ها و کارهای خصوصی مؤمنین.
- 6 غیبت کردن مؤمنان [گناه بزرگ و خطرناک].

1- (مستدرک الوسائل: 138/15.

2- (کنز العمال: 596/16.

3- (الحجرات: آیه ی 11.

قابل توجه است که خواندن مسلمان با لقب و نام زشت در ردیف پنج گناه
خطرناک دیگر در قرآن عظیم الشان آمده است. و نیز همه ی شش مورد به
منظور حفظ حیثیت و آبروی مسلمانان و تأمین امنیت عمومی در پرتوی آموزه
های دینی مطرح شده است. [هرکه می خواهد آبرویش حفظ شود باید آبروی
مسلمانان را حفظ کند].

شیطان را نباید شاد کرد

! عَنْ الْإِمَامِ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : «إِنَّ الشَّيْطَانَ... إِذَا سَمِعَ مُنَادِيًا يُنَادِي بِأَسْمِ عَدُوِّ
مِنْ أَعْدَائِنَا أَهْتَزَّ وَ اَخْتَالَ.»⁽¹⁾

امام باقر علیه السلام : «هرگاه شیطان می شنود که کسی را با نام یکی از دشمنان ما
خطاب می کنند، از نشاط، خوشحالی و غرور لبریز می شود. [و به خود می
بالد.]

رستاخیز در پرتوی نام شایسته

از فواید نام خوب و با معنویت این است که خدای سبحان به خاطر آن نام
برای بنده ی خود نوری در قیامت عنایت می کند.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ : «إِسْتَحْسِنُوا أَسْمَاءَكُمْ فَإِنَّكُمْ تَدْعُونَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ : قُمْ
يَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ ! إِلَى نُورِكَ وَقُمْ يَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ ! لَا نُورَ لَكَ.»⁽²⁾

1- (وسائل الشیعه: 130/15

2- (الکافی 19/6.

ص: 75

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : «نام های خویش را نیکو برگزینید، زیرا روز قیامت با
همان نام ها خوانده می شوید. [اگر نام نیکو داشته باشید، خطاب می شوید]
«ای فلان بن فلان برخیز به سوی نور خود بشتاب. [اما اگر نام نیکو ندارید
خطاب می شوید «ای فلان بن فلان برخیز برای تو نوری وجود ندارد».

لطیفه

از جوان زرنگی پرسیدند نام شما چیست؟ گفت: نام من برّه است. گفتند: ای گوسفند کوچولو در قیامت با نام گوسفند خوانده خواهی شد، این چه نامی است؟ گفت: خدا کند چون گوسفند حلال و بی گناه باشم، مبادا کسی با نام نجسِ خوک، بوزینه و... خوانده شود. [برّه = نیکوکار].

. نوزاد و شیر مادر

خدای حکیم برترین غذا برای نوزاد از شیر ی جان مادرش عنایت فرموده است، زیرا شیر مادر غذای کامل و برای جسم و روح کودک سودمند است. اسلام تنها رشد جسمی کودک را مورد توجه قرار نداده است بلکه تمام نیازهای مادی و معنوی او را در نظر گرفته است؛ لذا برترین چیز نوشیدنی برای او که پاسخگوی کامل اوست، شیر مادر است.

گرچه می شود نوزاد از شیر حیوانی، شیر مصنوعی و... استفاده کند اما از مزایای شگفت انگیز شیر مادر بی بهره خواهد ماند.

! عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: «لَيْسَ لِلصَّبِيِّ خَيْرٌ مِنْ لَبَنِ أُمِّهِ»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «برای کودک خوب تر و ارزنده تر از شیر مادرش نیست.»

1- (وسائل الشيعه: 188/15؛ عيون الاخبار: 202.

ص: 76

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ ﷺ: «مَا مِنْ لَبَنِ رُضِعَ بِهِ الصَّبِيُّ أَكْبَرُ بَرَكَهَ عَلَيْهِ مِنْ

لَبَنِ أُمِّهِ»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی ﷺ: «برای کودک هیچ شیری با برکت تر از شیر

مادرش نیست.»

. بهره وری کودک از هر دو سینه مادر

از دیدگاه اسلام کودک باید از هر دو سینه مادر شیر بنوشد، زیرا در آن فواید و حکمت های شگفت آوری نهفته است و نیز خدای سبحان در یکی آب و در دیگری غذا قرار داده است.

! عن الرسول الاكرم 7: «جَعَلَ اللهُ تَعَالَى رِزْقَهُ فِي ثَدْيِي أُمِّهِ فِي أَحَدِهِمَا شَرَابُهُ وَفِي الْآخِرِ طَعَامُهُ.»⁽²⁾

پیامبر اکرم ﷺ: «خدای بزرگ روزی کودک را در هر دو پستان مادرش قرار داده است؛ در یکی نوشیدنی و در دیگری، غذا.»

! أم اسحاق دختر سلیمان می گوید: «من یکی از دو پسر محمد یا اسحاق را شیر می دادم که امام صادق ع مرا دید و توصیه فرمود: «ای مادر اسحاق! نوزاد را تنها از یک پستان شیر نده، بلکه از هر دو پستان شیر بده؛ زیرا در یکی غذا نهفته است و در دیگری، نوشیدنی [آب لازم].»⁽³⁾

شیر دادن فرزند از یک پستان مشکلات فراوانی را به بار می آورد:

1- (همان و فروع کافی، 92/2.

2- (وسائل الشیعه: 176/15؛ الفقیه: 358/2.

3- (همان و فروع: 62/2.

ص: 77

1. کودک یا تشنه می ماند و یا گرسنه و ممکن است که سلامتی کودک مواجه با خطر گردد.

2. کودک با طرفی که بیشتر خوابانده شده و شیر خورده، همان طرف سر کودک پهن تر خواهد شد.

3. یک طرف سینه ی مادر، بزرگ تر و طرف دیگرش کوچک تر می شود.

4. به تعادل مزاج و سلامت مادر نیز اثر خواهد گذاشت.

اما اگر یک سینه از کار بیافتد، ممکن است خداوند در سینه دیگر آب و غذا را با هم فراهم کند و مشکلی ایجاد نشود.

. کودک و شیرده پاکیزه

از نظر دانش زندگی، علوم تربیتی و آثار شگفت انگیز تغذیه، شیر و غذا در ساختن شخصیت کودک نقش به سزایی دارد، لذا شخصیت ارزنده و معنوی زن شیرده [اعم از مادر یا دایه] در فرهنگ اسلام مورد توجه و عنایت ویژه قرار گرفته است.

! عَنْ الامامِ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدٍ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «عَلَيْكُمْ بِالْوَضَاءِ مِنَ الظُّوْرَةِ، فَإِنَّ اللَّبْنَ يُعْدَى.»⁽¹⁾

امام باقر عَلَيْهِ السَّلَامُ : «بر شما باد که از بین زنان شیرده پاکان و پاکیزگان را برگزینید؛ زیرا شیر سرایت دهنده ی (ویژگی های شخصیتی) است.»

. شیر زنان خوش سیما

آن گونه که حالات روحی، روانی و اخلاقی زن شیرده به نوزاد سرایت می کند، حالات ظاهری (زیبائی و زشتی) او نیز بر شیرخوار اثر

1- (وسایل الشیعه: 189/15؛ فروع کافی: 93/2. ص: 78)

می گذارد. این حقیقت در کلام خاندان رسالت مطرح شده است.

! عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : «اسْتَرْضِعْ لَوْلَدِكَ بِلَبَنِ الْحِسَانِ وَ إِيَّاكَ وَ الْقَبِيحِ،
فَإِنَّ اللَّبْنَ قَدْ يُعْدَى.»⁽¹⁾

امام باقر عَلَيْهِ السَّلَامُ : «شیر زنان زیباروی را به فرزند خود بده. مبادا که زنان
زشت روی را به شیردهی فرزندت بگماری؛ زیرا شیر گاهی [زشتی و زیبایی را
نیز] سرایت می دهد.» [چهره شناسان تازه آن را دانسته اند.]

نوزاد و شیر زنان بدکار

فرزند امانت خداست و تأمین سلامت جسمی و روحی او واجب است، لذا
رعایت دستور اسلام و بهداشت شیر و غذایش لازم است.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ : «تَوَقُّوا عَلَيَّ أَوْلَادِكُمْ لَبَنَ الْبَغِيَّةِ وَ الْمَجْنُونَةِ، فَإِنَّ اللَّبْنَ
يُعْدَى.»⁽²⁾

پیامبر خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ : «شیر زنان زناکار و دیوانه را از فرزندان خود دور نگه
دارید؛ زیرا شیر [این ویژگی ها را] سرایت می دهد.»

ضرر شیر زنان احمق

حماقت و بی خردی مرض خطرناک و بی درمان است و اسلام از ازدواج با آنان منع کرده است، و در همین راستا نوزاد را که امانت مهم الهی است نباید برای شیرخوارگی به زنان احمق سپرد.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَسْتَرْضِعُوا الْحَمَقَاءَ وَلَا الْعَمَشَاءَ، فَإِنَّ اللَّبْنَ يُعَدِي»⁽³⁾

- 1- (وسایل الشیعه: 189/15؛ فروع کافی: 93/2).
- 2- (بحار الانوار: 96/104. مکارم الاخلاق: 256).
- 3- (همان و عیون الاخبار: 24/2).

ص: 79

پیامبر ﷺ: «زن احمق و نیز زنی معیوب چشم را به شیر دهی فرزند تان مگمارید؛ زیرا شیر [ویژگی های ظاهری و باطنی را] سرایت می دهد.»

داستان

روحانی محل از کسی پرسید که شما خانواده ی زرنگ و متدین هستید چرا فلان فرزند شما خیلی نافهم است و نیز به نامحرمان نگاه می کند؟ پاسخ داد وقتی که شیرخوار بود مادرش مریض شد او را به دایه ای دادیم که به نافهمی

مشهور بود و همواره از پنجره ی خانه اش به مردان نامحرم نگاه می کرد. (آری شیر اثر دارد).

شیر و رشد کودک

رشد کودک بستگی مستقیم با شیر مادر یا دایه دارد.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «انظُرُوا مَنْ يُرْضِعُ أَوْلَادَكُمْ، فَإِنَّ أَوْلَادَكُمْ يَشْبُونَ عَلَيْهِ». (1)

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام: «دقت و توجه کنید که چه کسی فرزندان تان را شیر می دهد؛ زیرا رشد کودک وابسته ی شیر اوست.»

فتوای مراجع تقلید

مستحب است دایه ای که برای طفل می گیرند. (12 امامی و...) دارای عقل، عفت و صورت نیکو باشد و مکروه است [دایه طفل] کم عقل (یا غیر 12 امامی) یا بدصورت، یا بدخلق، یا زنازاده باشد و... (2)

1- (الفروع: 93/2، وسائل شیعہ: 187/15).

2- (توضیح المسائل محشی: 2488/511/2).

ص: 80

دوران شیر خوارگی

سرآغاز زندگی کودک دوران شیرخوارگی اوست، و خداوند آن را با روش و نظم دقیق پی ریزی فرموده است، اما دوران شیرخوارگی در آیات و روایات با اختلاف عبارات به شکل عام و خاص مطرح شده است. در آیه ی 233 سوره ی بقره، دوران شیرخوارگی (24) ماه بیان شده است و در آیه ی 14 سوره ی لقمان نیز دوران شیر خوارگی دو سال گفته شده است، ولی در آیه ی 14 سوره ی احقاف دوران حمل و شیرخوارگی سی ماه ذکر شده است؛ لذا فقها و مفسران در تحلیل قضیه، حداقل دوران حمل را شش ماه و حداکثر کامل شیردهی را بیست و چهار ماه گفته اند و اگر حمل 9 ماه باشد شیر دهی 21 ماه و اگر حمل 6 ماه گردید مدت شیر دهی 24 ماه خواهد بود تا جمعاً 30 ماه کامل گردد. این مضمون از ابن عباس نیز نقل شده است.⁽¹⁾

بنابراین دوران مشروع، مفید و کامل شیرخوارگی 24 ماه و حداقل آن 21 ماه می باشد، و کمتر از آن تلف شدن حق مشروع کودک خواهد بود. مگر در مواردی که عذر شرعی یا مصالحی وجود داشته باشد.

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: «الرِّضَاعُ وَاحِدٌ وَعِشْرُونَ شَهْرًا فَمَا تَقْصَ فَهُوَ جَوْزٌ عَلَى الصَّبِيِّ.»⁽²⁾

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ : «دوران شیردهی (دست کم) بیست و یک ماه است. هر چه از این مقدار کم تر شود، بر کودک ظلم و ستم است.»

1- (تفسیر نمونه: ج 343/21. ذیل آیه ی 15 احقاف.

2- (وسائل الشیعه: 177/15؛ فروع کافی: 92/2.

ص: 81

! و نیز از امام صادق علیه السلام روایت شده است: «... اگر او [شیر ده] بخواهد دوران شیردهی را کامل کند، دو سال تمام باید شیر دهد.»⁽¹⁾

سرآغاز تغذیه ی کودک

در تداوم شیرخوارگی نیاز کودک به غذا ضروری و اجتناب ناپذیر است که برخی مقررات به این شرح ارائه می گردد.

1. سرآغاز غذای کمکی کودک باید از شش ماهگی باشد جز موارد خاص، زیرا زودتر از آن خطر عفونت و سوء تغذیه و دیرتر از آن کاهش وزن را به دنبال دارد.

2. با شروع تغذیه، کودک به قطره ی آهن نیاز خواهد داشت.

3. غذای کمکی باید آبکی، کم حجم، بهداشتی، تازه، و دارای انرژی باشد و نیز هر هفته به کمیّت و کیفیت آن افزایش داده شود. (از یک قاشق شروع شود تا در مرور زمان به 12 قاشق برسد.)

4. هر هفته یک نوع غذای دیگر را باید اضافه کنند تا روشن شود که به طبع کودک تا چه حد سازگار است.

5. در حال غذا دادن نباید کودک با پشت یا پهلو خوابیده باشد بلکه باید به حال طبیعی نشسته یا نیمه نشسته باشد.

6. توصیه می شود که در صورت غذا دادن به کودک اول باید شیر و سپس غذای کمکی را بدهند.

7. پس از 6 ماهگی می توان از آب آشامیدنی سالم به کودک داد.

(-1) وسائل الشیعه: 177/15؛ التهذیب: 279/2.
ص: 82

8. اگر غذای کمکی به طبع کودک سازش نکرد پس از مدتی دوباره باید آزمایش کنند.

9. از 6 ماهگی تا یک سالگی از انواع غذاهای مناسب به کودک باید بچشانند تا کودک از غذاها نفرت نداشته باشد. و اگر در برابر برخی غذاها حساسیت نشان داد پس از یک هفته دوباره از آن غذا به او بدهند.

10. تا یک سالگی به کودک، سفیده ی تخم مرغ، مرکبات، عسل، اسفناج، تره، توت فرنگی، ادویه جات، شکر، نمک و... را نباید بدهند. زیرا برای کودک زیان آور است.

11. پس از یک سالگی اگر کودک از سلامت جسمی برخوردار باشد می تواند از اکثر غذاهای خانواده استفاده کند.

12. در حضور کودک نباید از خوردنی و آشامیدنی بدگفت، زیرا بدآموزی دارد و کودک از آن نفرت پیدا می کند و از فواید آن بی بهره خواهد ماند. هر غذایی دارای فواید و اثرات مثبت و مفید است.

13. برای تغذیه ی کودک از شیشه، ظروف غیر بهداشتی و ظروف پلاستیکی به ویژه در خوراکی های گرم نباید استفاده کنند.

14. پستانک برای طفل بسیار مضر است لذا نباید از آن استفاده نمایند.

عوامل نفرت از برخی خوراکی ها

در این جا به برخی از عوامل نفرت انگیز از غذا اشاره می شود:

1. حساسیت نشان دادن و استفاده نکردن مادر در دورانی که حامله است از برخی خوراکی ها.

ص: 83

2. استفاده نکردن کودک از برخی غذاها در دوران کودکی.

3. نفرت و حساسیت نشان دادن اعضای خانواده یا دوستان از برخی غذاها. اگر کسی چیزی را دوست نداشته باشد نباید در حضور کودک مطرح کند، زیرا اثرپذیری طبیعت کودک خیلی قوی است.]

4. سازش نکردن برخی از غذاها به طبیعت انسان.

5. تلقین و تقلید بی جا و بی اساس.

. کودک و برخی آداب

آن گونه که درباره ی شیر و غذای کودک از نظر مادی و جسمی رعایت مقرراتی ضروری است، از نظر معنوی و روانی نیز رعایت نکاتی لازم است که به برخی اشاره می شود:

1. بردن نام خدا ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ در هنگام شیردادن.
2. هرگاه مادر ناراحت و خشمگین است نباید به کودک شیر بدهد.
3. پیش از شیردادن یا غذا دادن با خنده و نشاط و صحبت کردن کودکانه روان کودک را باید نوازش دهد که فواید فراوانی دارد.
4. پرهیز از عتاب، خشونت و سر و صدا.
5. کودک را نباید از خواب بیدار کرد (چه خواب عمیق یا سطحی).
6. کودک را نباید ترساند که بسیار خطرناک است.
7. هرگاه کودک ترسید کمی آب به صورتش پاشند و با لطف خوش باید او را نوازش دهند.

8. در حضور کودک نباید ناراحتی و دعوا صورت بگیرد.

ص: 84

9. جز والدین که سالم باشند کسانی دیگر نباید لب و صورت کودک را ببوسند، زیرا ممکن است ویروس و میکروب منتقل شود.
10. از گذاشتن پنبه و... به گوش کودک باید خودداری کنند و در صورت نیاز باید به دستور پزشک عمل نمایند.
11. از سرمه کشیدن به چشم کودک باید پرهیز کنند.
12. دارو، اشیای آتش زا، وسایل برنده و هر چیز خطرناک را نباید در دسترس اطفال بگذارند.
13. در حضور کودک از فحاشی، بی ادبی، غیبت، رقص و ساز، فیلم های خطرناک و... باید اجتناب کنند. [البته در غیر آن نیز حرام است].
14. کودک را اگرچه به شوخی نباید سرکوب کرد.
15. در حضور کودک نباید از کسی بدگویی کنند. و...

انواع بیماری های کودک

از نظر این که کودک از قدرت دفاعی ظاهری و باطنی بالایی برخوردار نیست در برابر میکروب ها، ویروس ها و... جداً آسیب پذیر است، لذا نیاز به مراقبت های حساب شده و جدی دارد و مسئولیت آن بر عهده ی والدین به ویژه مادر می باشد، در این بخش به طور فشرده به ذکر برخی از اقسام بیماری ها پرداخته می شود:

1 تب: هرگاه حرارت بدن بیشتر از 38 درجه ی سانتی گراد شد، انسان دچار تب می شود و باید به پزشک مراجعه و علاج کنند و در صورت غفلت خطر تشنج و... را خواهد داشت.

ص: 85

2 سرما خوردگی کودک: که در اثر تغییر ناگهانی دما، خوردن شیر یا هرچیز خنک و سرد دیگر، سرد شدن عرق کودک و یا حمام سرد ایجاد می شود و باید هرچه زودتر به پزشک مراجعه کنند، اما استفاده کردن از آنتی بیوتیک در برخی موارد ضررهای دیگری دارد.

3 اسهال: اگر اسهال کودک خونی، یا با تب و بی حالی او همراه باشد و... نباید خود درمانی کنند و باید به دستور پزشک عمل کنند.

- 4 اسهال و استفراغ که خطر آن بسیار جدی است و باید هرچه زودتر به مراکز درمانی مراجعه کنند.
- 5 چشم درد یا ترشح چرک از چشم و یا ورم چشم.
- 6 گوش درد یا خارش گوش.
- 7 زردی بیش از یک هفته ی کودک به ویژه آن که اگر ادرار کودک زرد و پررنگ شود یا کودک ضعیف و بی حال گردد.
- 8 فلج شدن برخی از اندام های کودک.
- 9 بند آمدن ادرار یا مدفوع کودک.
- 10 حالت تنفس غیر طبیعی و...
- که در مجموع از خود درمانی باید پرهیزند و در صورت امکان به پزشک و مراکز درمانی مراجعه کنند.
- بی توجهی به درمان خود و خانواده در صورتی که خطر جدی باشد حرام و گناه است، لذا نباید غفلت کرد.
- ص: 86

واکسیناسیون

با توجه به پیشرفت بهداشت و درمان به ویژه مراحل پیشگیری بیشترین خطرات احتمالی امراض، با رعایت مقررات بهداشتی و واکسیناسیون قابل دفع است. بنابراین والدین موظف هستند که با مراجعه به مراکز درمانی و پزشک، کودک را مطابق مقررات و لزوم دید، واکسیناسیون کنند تا از مرگ و میر و ابتلا به امراض نجات بدهند.

اگر پزشک در انجام واکسن و غیره بی توجهی کند و موجب مرگ، فلج، عوارض، اذیت و یا ناراحتی مریض گردد جداً مسئول و ضامن است و در برخی موارد باید دیه پردازد و در قیامت نیز مجازات خواهد شد.⁽¹⁾

1-) برگرفته از نظر مبارک مراجع عظام تقلید.

ص: 87

فصل چهارم: برخی عادت های زیبای کودکانه

اشاره

در این فصل برخی از عادت های روحی، اخلاقی و انسانی و نیز ویژگی های جنسیتی و جایگاه معنوی کودک از دیدگاه اسلام و مکتب اهل بیت علیهم السلام مورد توجه و ارزیابی قرار گرفته است. در این فصل مطالب فراوانی قابل دقت است که برخی به این ترتیب بیان می شوند:

. کودک و گریه

اشاره

از نخستین لحظه ای که کودک قدم به دنیا می گذارد، فریاد می زند و گریه می کند که بدون تردید مفید و ارزنده است، و حکمت و فلسفه های فراوانی دارد. البته بشر نتوانسته است که به تمام آن حکمت ها پی ببرد، تنها برخی از آن حکمت ها را پیشوایان مکتب وحی بیان داشته اند.

حکمت گریه ی کودکان از زبان وحی

گریه ی کودک حکمت های فراوانی دارد، که! برخی را حضرت امام صادق علیه السلام به این شرح برای مفضل بیان فرموده است: «ای مفضل! سود گریه ی کودکان را بشناس. «در سر کودک رطوبتی است که تراکم آن، سبب پیدایش بیماری های خطرناکی همچون کوری می شود. گریه ی (طبیعی) این رطوبت را از سر او بیرون کرده، سلامت بدن و چشم ها را تضمین می کند.» آری، گریه ی (طبیعی) برای کودک سودمند است. اما والدین که از این راز بی خبرند، می کوشند به هر وسیله ی او را ساکت و از گریه باز دارند.⁽¹⁾

توحید و نیایش در گریه ی کودک

از دیدگاه مکتب وحی هر حرکت فطری کائنات به ویژه انسان، دارای فلسفه هایی است که اسرار آن را جز پیامبر و ائمه علیهم السلام کسی دیگر نمی تواند درک کند مثل گریه ی کودکان. لذا نباید کودکان را درباره ی گریه ی شان سرزنش کرد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم برخی از اسرار شگفت انگیز گریه ی کودکان را بسیار عالی و آموزنده بیان فرموده است.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَضْرِبُوا أَطْفَالَكُمْ عَلَى بُكَائِهِمْ، فَإِنَّ بُكَائَهُمْ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ الصَّلَاةُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَأَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ الدُّعَاءُ لِوَالِدَيْهِ»⁽²⁾

رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «کودکان خویش را به دلیل گریستن شان نزنید و تنبیه نکنید؛ زیرا گریه ی آنان تا چهار ماه چنین شهادت می دهد «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»؛ و چهار ماه بعد، این گونه نجوا می کنند: «اللَّهُمَّ هُمْ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ» و چهار ماه دیگر دعا و نیایش برای پدر و مادر خودش است.»

1- (توحید مفضل، مجلس اول در خلقت انسان

2- (وسائل الشیعه: 171/15؛ علل الشرائع: 38.

اقسام گریه ی کودک

با عنایت به ارزش معنوی گریه ی کودک باید توجه داشت که گریه ی کودک دارای اقسام گوناگونی است که برخی عبارتند از:

1. گریه ی طبیعی براساس نیاز جسمی و روانی که دارای فواید فراوانی می باشد.

2. گریه ی عاطفی، مثل دور شدن کودک از مادرش.

3. گریه ی شوق، مثل رسیدن ناگهانی طفل به مادر یا پدرش.

4. گریه ی ناراحتی که یک نوع اطلاع رسانی نیز هست، مثل آن که جایی از بدنش درد کند، یا از چیزی در اذیت باشد، یا از گرما و سرما و گرسنگی رنج ببرد، یا لباسش خیس شده باشد و...

والدین به ویژه مادر باید هرچه زودتر علت گریه را پیدا کرده و برای رفع مشکل او اقدام کنند. اگر احساس شد که کودک ناراحتی جسمی یا روانی دارد، هر چه سریع تر باید به پزشک مراجعه نمایند.

فرزند مایه ی آزمایش

انسان در دنیا مورد آزمایش هایی قرار می گیرد که در قرآن به آن اشاره شده است. ﴿إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ...﴾⁽¹⁾
(تنها اموال و فرزندان شما وسیله ی آزمایش می باشند...)
! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «الْوَلَدُ فِتْنَةٌ.»⁽²⁾

امام صادق علیه السلام: «فرزند مایه ی آزمایش و امتحان است.»

-1 (التغابن: 15).

-2 (وسائل الشیعه: 201/15؛ فروع کافی: 95/2).

کودک و فطرت توحیدی

خدای تعالی هر کودکی را با فطرت توحیدی آفریده است، اما پس از ولادتش، محیط خانواده و عقاید پدر و مادر، سپس محیط آموزشگاه و مدرسه، آن گاه محیط اجتماع تأثیر جدی و قاطع بر عقاید و اخلاق او خواهد گذاشت. چنان چه در روایات مطرح شده است.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «وَاللَّهِ مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا وَ يُؤَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ ثُمَّ أَبَوَاهُ يَهُودَانِهِ وَ يُنَصِّرَانِهِ وَ يُمَجِّسَانِهِ.»⁽¹⁾

پیامبر خدا ﷺ: «به خدا سوگند! هر نوزادی بر فطرت (توحیدی و خداشناسی) زاده می شود. سپس پدر و مادرش (او را به بیراهه می کشانند و مثلاً) وی را یهودی، یا مسیحی، یا زردشتی می سازند.»

پدر و مادر، مدرسه و دانشگاه، نظام حاکم برکشور و محیط اجتماع گاهی فطرت پرورند و گاهی فطرت شکن، نقش هر کدام در ساختن شخصیت کودک حتمی و اجتناب ناپذیر است.

لطیفه:

نوجوانی مرتب به مسجد برای نماز جماعت و آموزش قرآن می رفت. یک روز پدرش باخبر شد، با ناراحتی به در مسجد آمد، فریاد زد: وای از دست فرزند ناخلف، به پیش نماز پیام داد پسرم را زود از مسجد بیرون کنید که مبادا در این آخر عمر پایم را به مسجد باز کند. و می گفت: من 65 سال عمر کردم

یک بار مسجد نرفتم.!!!

1- (بحار الانوار: 280/3.

. بازی طبیعی کودک

یکی از برترین بازی های کودکان بازی طبیعی با طبیعت است. او با شوق و شغف در دل طبیعت مثل باغ، صحرا، کوه، آب و... خود را می رساند و بازی می کند که از هر نظر مفید است.

! مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى صِبْيَانٍ وَهُمْ يَلْعَبُونَ بِالتُّرَابِ فَهَاهُمْ بَعْضُهُمْ
أَصْحَابُ النَّبِيِّ 7 فَقَالَ: «دَعَهُمْ فَإِنَّ التُّرَابَ رِيعُ الصِّبْيَانِ.»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ به کودکانی برخورد که با خاک، بازی می کردند، بعضی اصحاب آنان را از بازی با خاک منع کردند، حضرت فرمود: «بگذارید بازی کنند زیرا خاک، سبزه زار کودکان است. [البته با رعایت بهداشت از نظر محل، خاک، هوا و...]

. زیاده روی کودک در بازی

افراط و زیاده روی در بازی و غرق شدن به لهو و لعب [بازی محوری] در زندگی خطرناک است به خصوص بازی های نامشروع همانند، انواع و اقسام قمار و سرگرمی های شیطانی که انسانیت انسان را نابود و عمر و جوانی انسان را تباه می سازد، لذا والدین وظیفه دارند که فرزندان شان را درست تربیت کنند تا اسیر این گونه بازی ها و اسیر فیلم، سریال، تلویزیون، کامپیوتر، ماهواره، گوشی همراه و... نشوند بلکه از آن ها به طور مشروع، معقول و بدون افراط استفاده کنند.

1- (مجمع الزوائد: 8/ 159.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «شَرُّ مَا ضُيِّعَ فِيهِ الْعُمْرُ اللَّعِبُ.»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام : «بدترین چیزی که عمر انسان در آن تلف و نابود می شود، بازی است.» [گاهی بازی انسان را از درس، کار و عبادت محروم می کند].

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «مَنْ كَثُرَ لَهُوُهُ اسْتَحَمَقَ.»⁽²⁾

امام علیه السلام : «هرکه زیاد به بازی بپردازد، به حماقت کشانده می شود.»

! و باز امیرمؤمنان علیه السلام می فرمایند: «کارهای باطل و بیهوده «انسان» را در

گمراهی ها می افکنند [و انسان را بدبخت می سازند].»⁽³⁾

بازی با کودکان

یکی از روش های آموزنده این است که بزرگان [پدر، مادر و...] با کودکان بازی کنند. چنان چه در سیره ی پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ آمده است.

! عَنْ جَابِرٍ رَحِمَهُ اللهُ: «دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَالْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ عَلَى ظَهْرِهِ وَهُوَ يَجْثُو لَهُمَا وَيَقُولُ: نِعْمَ الْجَمَلُ جَمَلُكُمَا وَنِعْمَ الْعِدْلَانِ أَنْتُمَا.»⁽⁴⁾

جابر می گوید: «به محضر پیامبر خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ شرفیاب شدم، دیدم که حسن و حسین عَلَيْهِمَا السَّلَامُ به پشت آن حضرت قرار دارند، و آن حضرت برای آنان خم شده، بر زانو نشسته بود و می فرمود: «چه خوب شتری است شتر شما، و چه خوب هم رکابی هستید شما.»

1- (غررالحکم: 29 و 51.

2- (بحار: 285/43.

3- (بحار: 1274.

4- (بحار: 285/43.

! «بسیار اتفاق افتاده است که پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ از سفر برمی گشتند و کودکان به استقبالش می آمدند، آن حضرت برخی کودکان را به بغل خود می گرفتند، و برخی را بر پشت خود برمی داشتند و به اصحاب می فرمودند که برخی آن ها را به بغل بگیرند...»⁽¹⁾

بازی حضرت فاطمه ی زهرا با کودک خود

! حضرت صدیقه ی طاهره کودک خود امام حسن بن امیرالمؤمنین علیه السلام را
روی دست هایش حرکت می داد و می فرمود:
أَشْبَهَهُ أَبَاكَ يَا حَسَنُ وَأَخْلَعُ عَنِ الْحَقِّ الرَّسْنَ
وَأَعْبُدُ إِلَهًا ذَا مَنَنِ وَلَا تُؤَالِ ذَا الْإِحْسَنِ⁽²⁾
«ای حسن! همانند پدرت [امیرالمؤمنین امام علی علیه السلام] باش، [همانند او] بند
[اوهام] را از پای حقیقت بگشا و خداوند احسان بخش را بندگی کن و از دشمن
کینه توز پیروی مکن»

عنایت دارید که زیباترین نکات آموزنده و ظریف در سخنان حضرت زهرا
وجود دارد. این یک دستورالعمل است که زن های مسلمان و دلباخته گان
مکتب زهرا باید از آن درس بگیرند و در هنگام شیردادن، خواندن، بازی دادن،
تفریح و... باید با کلمات خوب و شعارهای سالم و آموزنده فرزندان را نوازش
دهند. اما متأسفانه برخی مادران فرزندان شان را با دعای بد، فحش، شعارهای
زشت، موسیقی های

1- (المحجه البيضاء: 3/366.

2- (المناقب: 2/38.

مزخرف و... آشنا می سازند که واقعاً خطرناک است، یا حداقل برخی مادران
بی تفاوت و بی خبر هستند که باز هم مسئولیت دارند.

کودکی با کودکان

از نظر روانی با هرکسی با زبان و روش خودش و در سطح فکری او باید سخن گفت، به ویژه کودکان با آن روح لطیفی که دارند. روش های کودکانه در روح و روان شان اثر قابل توجهی خواهند گذاشت، لذا اسلام روی آن عنایت ویژه داشته است.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ كَانَ عِنْدَهُ صَبِيٌّ فَلْيَتَصَبَّ لَهُ.»²

پیامبر ﷺ: «هرکه نزدش کودکی دارد باید با او کودکی پیشه کند.»

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ: «مَنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ صَبَاً»⁽¹⁾

امیرمؤمنان علیؑ: «هر که دارای فرزند [کودک] است باید با او روش کودکی داشته باشد.»

شاعر چه زیبا گفته است:

«چون که با کودک سروکارت فتاد هم زبان کودکی باید گشاد»

لطیفه

مردی کودک خود را بغل گرفت و مهربانی کرد، کودک لباس پدرش را خیس کرد، پدر سخت ناراحت شد، کودک را کنار دیوار خواباند و مقابله بمثل کرد و گفت: این هم جزای تو...!!!

1- (وسائل الشیعه: 203/15، فروع کافی: 95/2.

بازی های علمی و هنری

اشاره

گرچه درباره ی بازی کودکان مطالبی ارائه شد اما نباید نادیده گرفت که در عصر پیشرفت علم و صنعت، اندیشمندان دنیا، علم، هنر، ادب، سیاست و کمال انسانی را در قالب بازی درآورده اند و کودکان را از نردبان های بازی علمی و هنری به قلّه های بلند دانش سوق می دهند، مثل بازی با حروف، با کلمات، با اعداد [بازی های ریاضی، هندسی، صنعتی، معماری، برای رشد فکری، رشد ذهنی و... کودک و نوجوان] که جداً مفید و ابتکارآفرین است.

در بازی کودکان باید توجه داشت که جنسیت بسیار تأثیر دارد، دختران غالباً به دوخت و دوز و پخت و پز، عروسک، بچه داری، سروسامان دادن خانه و منزل، دایرکردن عروسی، دکورسازی و ... توجه دارند، امّا پسران به فوتبال، ورزش های بدن سازی، ورزش های رزمی، ورزش های قهرمانی، تجارت،

ماشین، تفنگ، دولت سازی، برنامه های پلیسی، هواپیما و... علاقمندند. بدون تردید از این دست بازی ها و بازی های علمی وجود دارند که برای کودک سودمند است.

بازی درمانی

افزون بر این که بازی های مناسب علمی، هنری، سیاسی، نظامی، تفریحی و...فواید فراوانی دارند، از نظر روانشناسی و روانکاوی هم یکی از برترین فواید مدرن آن، بازی درمانی است، که هم می توان برخی از امراض را در ضمن بازی کشف کرد و هم با طرح بازی های روان شناسانه

آن را مداوا نمود. [بازی درمانی نیاز به بررسی تخصصی و گسترده دارد].

اشاره ای به آسیب شناسی بازی

با توجه به این که بازی یکی از نیازهای زندگی و در عین حال مفید است اما نباید فراموش کرد که برخی بازی ها نه تنها سودمند نیستند که جداً زیان آورند. بازی های سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و... که با نقشه های تخریبی توسط دشمنان بشریت طرح و ساخته شده اند، بازی هایی که با خشونت همراه است، جنگ ها، کشتارها، بی بندوباری ها و... (این گونه بازی ها و نیز برخی فیلم ها و سریال ها که جداً بدآموزی دارند و فرزندان معصوم را در معرض سقوط و بدبختی قرار می دهند).

توجه: برخی از بازی های کامپیوتری را طوری ساخته اند که در جاهای حساس آن برنامه های دین ستیزی، خداستیزی، قداست زدایی، یا صحنه هایی فجیع و خلاف عفت را آورده اند تا کودکان را ناخودآگاه به سوی بی دینی و مفاسد اخلاقی و... سوق دهند؛ لذا والدین باید بیدار باشند و درست مدیریت کنند که فرزندان شان شکار نشوند.

با آمدن فرزند کوچک فرزند بزرگتر حساس نشود

از نظر روان شناختی برای کودک یکی از خاطرات تلخ، زمانی است که مادرش کودک دیگری بیاورد و اگر با برنامه و تدبیر خوب مدیریت نشود، رقابت های ناسالم و کدورت ها ایجاد شده و تا آخر عمر باقی خواهند ماند. برای پیشگیری از بروز مشکلات مقرراتی لازم است که به برخی اشاره می شود:

- 1 رفتار والدین با فرزند بزرگ تر تغییر نکند، بلکه باید بیشتر اظهار محبت کنند و او را تحویل بگیرند تا حساس نشود.
 - 2 عملاً درباره ی لباس و غیره فرزند بزرگ تر از نظر انداخته نشود.
 - 3 به خاطر فرزند کوچک تر، فرزند بزرگ تر تهدید و توییح نشود.
 - 4 پدر و مادر و حتی دیگران آنان را با هم مقایسه نکنند.
 - 5 کارهایی که مربوط بچه کوچک است توسط بزرگ تر انجام نشود که او فکر نکند که خادم فرزند کوچک تر شده است.
 - 6 تحفه هایی را از جانب فرزند کوچک تر برای بزرگ تر بدهند.
- فشرده ی سخن این که با توجه به عادت های روحی و روانی کودک روشی باید اتخاذ شود تا حساسیت های کودک به حداقل برسد.

فصل پنجم: گلوژه ی دختران در آینه ی فرهنگ اسلام

اشاره

در این فصل به طور فشرده درباره ی جایگاه دختران از دیدگاه اسلام و فرهنگ اهل بیت مطالبی به این ترتیب ارائه خواهد شد تا فرهنگ اسلامی و راستین جایگزین فرهنگ جاهلیت و خرافات گردد.

ویژگی های دختران

از منظر اسلام در خانواده، دختران از جایگاه برتر و ارزنده تری برخوردارند. در این باره روایات فراوانی وجود دارد که به ذکر و بیان برخی بسنده می شود:

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ 7: «خَيْرُ أَوْلَادِكُمُ الْبَنَاتُ.»⁽¹⁾

پیامبر خدا ﷺ: «خجسته ترین فرزندان شما دخترانند.»

! عَنْ نَبِيِّ اللَّهِ الْأَكْرَمِ 7: «نِعْمَ الْوَلَدُ الْبَنَاتُ، مُطَفَّاتٌ، مُنِسَاتٌ، مُمَرِّضَاتٌ، مُبْدِيَاتٌ.»⁽²⁾

پیامبر خدا ﷺ: «چه خوب فرزندان هستند دختران: لطف پیشه، انس

ورز، پرستار و مهرآفرینان آشکار.»

1- (بحار:91/104؛ مکارم الاخلاق: 251.

2- (مستدرک الوسائل:615/2.

لطیفه

روحانی محل در مسجد درباره ی برکت دختران سخنرانی می کرد. خانمی از پشت پرده با صدای بلند آه کشید و گفت: به شرط آن که هر روز لباس و وسایل مدل دار نخواهد و به شرط آن که برکت خانه و دارایی را به نام جهاز (جهیزیه) به خانه ی شوهرش نبرد.

دختر اوج ارزش ها

کارکردن حلال و مشروع برای حفظ ارزش های دینی، تأمین خانواده، تربیت فرزندان، کمک به نیازمندان و... پاداش فراوانی دارد، اما تربیت سالم دختران اوج پاداش ها و ارزش ها خواهد بود.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ كَانَتْ لَهُ ابْنَةٌ وَاحِدَةٌ كَانَتْ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَلْفِ حَجَّةٍ وَأَلْفِ غَزْوَةٍ وَأَلْفِ بَدَنَةٍ وَأَلْفِ ضِيَاغَةٍ.»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «هرکس یک دختر داشته باشد، [و آن دختر را برای رضای خدا تربیت کند] آن دختر برای او خوب تر و ارزنده تر است از هزار حج، هزار جهاد، هزار شتر قربانی و هزار مهمانی (برای خدا).»

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «إِذَا أَصَابَ الرَّجُلَ ابْنَةٌ بَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهَا مَلَكًا، فَأَمَرَ جَنَاحَهُ عَلَى رَأْسِهَا وَصَدْرَهَا.»⁽²⁾

امام صادق عليه السلام: «آن گاه که مردی دارای دختر شود، خدای سبحان فرشته ای را به سوی او روانه می فرماید و آن فرشته بال خود را بر سر و سینه ی آن دختر می گستراند.»

1- (مستدک الوسائل: 615/2.

2- (وسائل الشیعه: 104/15، الفقیه: 157/2.

دختران، برکت آفرین و پسران، مژده آورند

خوشبخت ترین پدران، آنانی هستند که دختران مسلمان و با عفت تربیت کنند و با این کار ارزنده به پاداش بزرگ نائل شوند.

! عَنْ النَّبِيِّ الْأَكْرَمِ 7: «رَحِمَ اللَّهُ أَبَا الْبَنَاتِ، الْبَنَاتُ مُبَارَكَاتٌ مُحَبَّبَاتٌ، وَالْبُنُونَ مُبَشَّرَاتٌ وَهِنَّ الْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ»⁽¹⁾

پیامبر اکرم ﷺ: «خدا رحمت کند پدر دختران را، دختران مایه های برکت اند و دوست داشتنی؛ و پسران مژده بخش اند و بشارت دهندگان. دختران یادگاران نیک و شایسته ی آدمی اند [و ذخیره های صالح.]»

دختر و پسر دسته گل های یک باغ

انسان عاقل و با فرهنگ نباید پسران را بهتر از دختران بداند. از نظر مکتب اسلام دختران ارزنده تر از پسران قلم داد شده اند.

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «الْبَنَاتُ حَسَنَاتٌ وَالْبُنُونَ نِعْمَةٌ وَالْحَسَنَاتُ يُتَابُ عَلَيْهَا وَالنِّعْمَةُ يُسْأَلُ عَنْهَا.»⁽²⁾

امام صادق عليه السلام: «دختران حسنه و نیکی هایند و پسران نعمت (ها) برای حسنه و نیکی پاداش داده می شود و از نعمت (ها) سؤال می شود.»

. تربیت دختر، سپر آتش

تربیت سالم فرزندان، مخصوصاً دخترها اجر و پاداش فراوانی دارد.

! عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: «مَنْ كَانَتْ لَهُ ابْنَةٌ فَادَّبَهَا وَ أَحْسَنَ أَدَبَهَا وَعَلَّمَهَا فَأَحْسَنَ تَعْلِيمَهَا فَأَوْسَعَ عَلَيْهَا... وَ سِتْرًا مِنَ النَّارِ.»⁽³⁾

1- (مستدرک الوسائل: 615/2.

2- (وسائل الشیعه: 103/15؛ ثواب الاعمال: 109.

3- (کنز العمال ج: 45391.

پیامبر ﷺ: «هرکس دختری داشته باشد و او را ادب آموزد و مؤدب بار آورد؛ دانش بیاموزد و خوب آموزشش دهد؛ و از نعمت هایی که خدا بر خود او تمام فرموده است؛ فراوان در اختیار دخترش گذارد، آن دختر پناه و سپری در برابر آتش جهنم برایش خواهد بود.»

گرامی داشتن دختر، گذرنامه ی بهشت

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ كَانَ لَهُ أَنْتَىٰ فَلَمْ يُبْدِهَا وَلَمْ يُنْهَهَا، وَلَمْ يُؤْثِرْ
وَلَدَهُ عَلَيْهَا أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ.»⁽¹⁾

رسول خدا ﷺ: «هر که دختری داشته باشد و به او ستم نکند، تحقیرش
نسازد، و پسرش را بر او ترجیح ندهد، خدا او را وارد بهشت می کند.»

(ظلم به دختران، تحقیر و خشونت با آنان یا پسر را از دختر بهتر دانستن
ناروا و خطرناک است. [البته ظلم کردن به پسران نیز حرام است].)

سرپرست دختران، همنشین پیامبر

بدون تردید رزق و روزی هرکسی به دست قدرت خداوند است، و از نظر نیازهای ظاهری و حرمت ویژه ای که طبقه ی اناث دارند، سرپرستی و سامان دهی زندگی آنان منوط به مردهاست، و با اقدام به انجام چنین وظیفه ی مقدّس، انسان به پاداش های فراوانی دست خواهد یافت.

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «مَنْ عَالَ ابْنَتَيْنِ، أَوْ أُخْتَيْنِ، أَوْ عَمَّتَيْنِ، أَوْ خَالَتَيْنِ، حَجَبَتْهُ مِنَ النَّارِ.»⁽²⁾

1- (کنز العمال ج: 45400.

2- (وسائل الشیعه: 100/15، الفقیه: 157/2.

ص: 102

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ: «هرکس سرپرست دو دختر یا دو خواهر یا دو عمّه، یا دو خاله باشد، آن دو از آتش (جهنم) نگاهش خواهند داشت.»

! عَنْ الرَّسُولِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ عَالَ ابْنَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا كَانَ مَعِيَ فِي الْجَنَّةِ.»⁽¹⁾

پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هرکس دارای دو یا سه دختر باشد، (و آنان را تربیت شایسته کند) در بهشت همراه من است.»! و از آن حضرت در روایت دیگر

آمده است: «کسی که دختری داشته باشد، خدای بزرگ یار و یاور اوست، برای او برکت بخشد و آمرزش گر او خواهد بود.»⁽²⁾

! عَنْ نَبِيِّ اللَّهِ الْأَكْرَمِ: «مَنْ عَالَ ثَلَاثَ بَنَاتٍ يُعْطَى ثَلَاثَ رَوْضَاتٍ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، كُلُّ رَوْضَةٍ أَوْسَعُ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا.»⁽³⁾

پیامبر: «هرکس سه دختر را سرپرستی کند، سه باغ بهشتی از آن اوست، که هر کدام از دنیا و آن چه در آن است، بزرگ تر می باشد.»

نخست نوازش دختران سپس پسران

اسلام که توجّه عمیق به راز و رمزهای روانی انسان ها دارد، برای هدیه دادن از نظر جنسیت روش و مقرراتی را در نظر گرفته است.

! از پیامبر ﷺ روایت شده است: «کسی که از بازار یا سفر هدیه ای برای خانواده اش بیاورد، همانند کسی است که صدقه ای برای نیازمندان بیاورد، و سزایند است که پیش از مردان و پسران، تحفه را برای زنان و دختران بدهند؛ زیرا کسی که دختری را خوشحال کند، گویا یکی از

1- (مستدرک الوسائل: 615/2.

2- (مستدرک الوسائل: 615/2.

3- (مستدرک الوسائل: 615/2.

فرزندان اسماعیل را آزاد ساخته است. و کسی که چشم پسری را روشن سازد، گویا از خوف خدا گریسته است؛ و هر که از بیم خدای تعالی بگرید خداوند او را در باغ های بهشت جایگزین خواهد فرمود.⁽¹⁾

پرتویی از حقوق پسران و دختران

با توجّه به شخصیت، نیازها، ضرورت ها و خواسته های مشروع و معقول، دختران و پسران از برخی حقوق مشترک و برخی حقوق مختص برخوردارند. چنان چه در روایات اسلامی فراوان مطرح شده است.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «حَقُّ الْوَالِدِ عَلَى وَالِدِهِ إِذَا كَانَ ذَكَرًا أَنْ يَسْتَفْرِهَ أُمَّهُ وَ
يَسْتَحْسِنَ إِسْمَهُ وَيُعَلِّمَهُ كِتَابَ اللَّهِ، وَيُطَهِّرَهُ وَيُعَلِّمَهُ السَّبَّاحَةَ...»⁽²⁾

رسول خدا ﷺ: «حق پسر بر پدر این است که مادرش را گرامی دارد، نام
نیکو برای او انتخاب کند، کتاب خدا «قرآن مجید» را به او آموزش دهد،
پاکدامن و باتقوی نگاهش دارد، و به او شنا بیاموزد و...»

! در روایتی از آن حضرت آمده است که: «خواندن و نوشتن، شناکردن و تیر
اندازی را برای پسر آموزش دهد و جز غذای حلال برای او فراهم نکند.»⁽³⁾ [از
نظر معنوی، سالم و از نظر ظاهری، هنرمند باید بار آورد.]

! پیامبر ﷺ درباره ی حقوق دختران این گونه می فرماید: «وَإِنْ كَانَتْ
أُنْتَىٰ أَنْ يَسْتَفْرِهَ أُمُّهَا وَيَسْتَحْسِنَ إِسْمَهَا وَيُعَلِّمَهَا سُورَةَ النُّورِ، وَلَا يُعَلِّمَهَا سُورَةَ
يُوسُفَ وَلَا يُنْزِلُهَا الْغُرْفَ وَيُعَجِّلَ سِرَّاحَهَا إِلَىٰ بَيْتِ زَوْجِهَا.»⁽⁴⁾

1- (کار: 94/104؛ مکارم الاخلاق: 254).

2- (وسائل الشیعه: 199/15؛ فروع کافی: 94/2).

3- (کنز العمال ج: 45340).

4- (وسائل الشیعه: 199/15؛ فروع کافی: 94/2).

حضرت پیامبر ﷺ: «حق دختر بر پدرش این است که مادرش را گرامی
دارد، نام شایسته برایش برگزیند، سوره ی نور را بر او بیاموزد و [ریزه کاری
های عاطفی و شهنوی] سوره ی یوسف را به او نیاموزد، در اتاق های طبقات
بالا [در معرض دید بیگانگان] منزلش نهد و او را [در موقع مناسب و مشروع]
سریع تر به خانه ی شوهرش روانه کند.»

رسول خدا ﷺ درباره ی پسران هم فرموده است: «... وَ يُزَوِّجُهُ إِذَا بَلَغَ»⁽¹⁾ «... هرگاه بالغ شد، همسرش دهد.»

! در روایتی از امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ که حقوق فرزند را بیان فرموده است، آمده است: «... وَ الْمُبَالَغَةُ فِي تَأْدِيبِهِ»⁽²⁾

«... و در ادب آموزی فرزند، فراوان بکوشد و تلاش کند.»

فشرده ی مطلب این که حقوق فرزندان بر والدین فراوان و بی نهایت ارزنده و سرنوشت ساز است. و بدون تردید سرآغاز شکل گیری جامعه سالم و ایجاد مدینه ی فاضله، رعایت حقوق همه جانبه در کانون خانواده و سپس مدرسه، دانشگاه، ادارات و سطح جامعه است.

شادمان کردن دختر یا پسر

از منظر اسلام، خوشحال کردن مؤمنان، به ویژه پدر، مادر، استاد و فرزندان از حقوق شایسته و از عبادات است و دارای اجر و ثواب می باشد.

1- (مستدرک الوسائل: ج 2/625.

2- (بحار: 236/78.

! عَنْ نَبِيِّ اللَّهِ: «مَنْ فَرَّحَ ابْنَتَهُ فَكَأَنَّمَا أُعْتِقَ رَقَبَةً مِنْ وَوَلِدِ إِسْمَاعِيلَ وَمَنْ أَقْرَبَ عَيْنَ ابْنٍ فَكَأَنَّمَا بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ.»⁽¹⁾

پیامبر خدا ﷺ: «هرکس دختر خود را شادمان کند، گویی بنده ای از فرزندان حضرت اسماعیل عليه السلام را آزاد کرده است؛ و هرکس پسر خود را شادمان و دل شاد سازد، گویی از خوف و ترس خدا گریسته است.»

! روایت شده است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم به عثمان بن مظعون که دهان پسرش را می بوسید، فرمود: «هر که کودک خردسالی از نسل خود را تا حدی که رضایتش را جلب کند، خشنود سازد، خداوند هم در روز قیامت، آن قدر که خشنود شود، او را راضی می کند.»⁽²⁾

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ: «إِنَّ فِي الْجَنَّةِ دَارًا يُقَالُ لَهَا دَارُ الْفَرَحِ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا مَنْ فَرَّحَ الصَّبِيَّانَ.»⁽³⁾

رسول خدا ﷺ: «در بهشت خانه ای است که آن را «خانه ی شادمانی» می گویند. تنها کسی به این خانه وارد می شود که کودکان را شاد کند.»

! در سیره ی پیامبر نوازش کودکان و دست کشیدن بر سر آنان از سجایای آن حضرت گفته شده است و باید از آن الگو گرفت.

«كَانَ النَّبِيُّ إِذَا أَصْبَحَ مَسَحَ عَلَيَّ رُؤُوسِ وُلْدِهِ وَ وُلْدِ وُلْدِهِ.»⁽⁴⁾

«پیامبر اکرم ﷺ هر صبح گاه بر سر فرزندان خویش و فرزندان فرزندان

دست نوازش و مهربانی می کشید.»

1- (مکارم الاخلاق: 114.

2- (کنز العمال: 45958.

3- (کنز العمال: 170/3.

4- (بحار: 99/104، عدهالداعی: 61.

پاداش بوسیدن فرزند

از نظر فرهنگِ انسان ساز و مهرآفرینِ اسلام، بوسیدن فرزند از برترین مهرورزی ها و دارای پاداش والایی است.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ قَبَلَ وَلَدَهُ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ حَسَنَةً وَمَنْ فَرَّحَهُ فَرَّحَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ...»⁽¹⁾

پیامبر خدا ﷺ: «هر که فرزندش را ببوسد، خدای سبحان برایش پاداش و ثواب ثبت می کند؛ و هر که فرزندش را خوشحال کند، خدا او را در روز رستاخیز شادمان و خوشحال خواهد فرمود.»

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «أَكْثَرُوا مِنْ قُبْلِهِ أَوْلَادِكُمْ، فَإِنَّ لَكُمْ بِكُلِّ قُبْلَةٍ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ مَسِيرَةَ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ.»⁽²⁾

امام صادق علیه السلام: «هر چه بیشتر فرزندان تان را ببوسید، زیرا برای هر بوسیدن، جایگاهی در بهشت از آن شماست به گستره ی پانصد ساله راه.»

! عَنْ مَوْلَانَا أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «قُبْلَةُ الْوَلَدِ رَحْمَةٌ.»⁽³⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام: «بوسیدن فرزند (مایه ی) رحمت است.»

- اسلام برای تحکیم عدالت زیبا ترین دستورات را عنایت فرموده است و از برترین عدالت ها عدالت در بین فرزندان است حتی در بوسیدن آنان.
- 1- (وسائل الشیعه: 15 / 194. فروع کافی: 2 / 95.
 - 2- (همان و روضه الواعظین: 308.
 - 3- (بحار: 23 / 113.

مجازات نبوسیدن فرزند

برخی از برنامه های شایسته اگر انجام نشود مجازات ندارد و تنها اجر و پاداش نصیب انسان نمی شود. اما برخی از دستورات العمل ها اگر ترک شود مجازات خواهد داشت، همانند ترک نبوسیدن فرزند.

! از امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ نقل شده است: «مردی نزد پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ آمد و گفت: «تا کنون هرگز کودکم را نبوسیده ام.» وقتی آن مرد مجلس را ترک کرد؛ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «هَذَا رَجُلٌ عِنْدِي أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ.»⁽¹⁾

رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمود: «نزد من، این مرد از جهنمیان است.»

لطیفه:

زنی در حضور چند تن از بستگان گفت: اخلاق شوهرم خوب است اما فرزندان را نمی بوسد، مرد گفت: خانم! درباره ی بوسیدن تمام همّت معطوف به شما است، اصلاً به بچه ها نوبت نمی رسد!!!

کودک و بوسیدن نامحرم

اسلام برای حفظ ارزش ها و مقررات دینی برنامه های پیشگیری فراوانی دارد تا بنای معنویت بشر را محکم نماید، همانند در آغوش گرفتن و بوسیدن کودکان، که برای آن حد و مرزی را اعلام کرده است.

! عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْكَاظمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : «إِذَا أَتَتْ عَلَى الْجَارِيَةِ سِتُّ سِنِينَ لَمْ يَجُزْ أَنْ يُقْبَلَهَا رَجُلٌ لَيْسَتْ هِيَ بِمَحْرَمٍ بِهِ وَ لَا يَضُمُّهَا إِلَيْهِ.»⁽²⁾

1- (وسائل الشيعه: 202/15؛ فروع كافي: 95/2.

2- (وسائل الشيعه: 28/5.

امام كاظم عَلَيْهِ السَّلَامُ : «زمانی که دختری شش ساله شود، جایز نیست که مردی نامحرم او را ببوسد یا او را در آغوش بگیرد.»

پیامبران و داشتن دختر

با توجه به شخصیت عاطفی و با صفای دختران است که حضرت ابراهیم خلیل علیه السلام از خدای سبحان فرزند دختر خواسته است.

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: «إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عليه السلام سَأَلَ رَبَّهُ أَنْ يُرْزَقَهُ ابْنَةً تَبْكِيهِ وَ تَدْبُهُ بَعْدَ مَوْتِهِ.»⁽¹⁾

امام صادق عليه السلام: «ابراهیم عليه السلام از پروردگارش خواست که به او دختری عطا فرماید، تا پس از مرگش برای او بگرید و سوگواری کند.»

! عَنْ الْإِمَامِ الْأَصَادِقِ عليه السلام: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبَا بَنَاتٍ.»⁽²⁾

امام صادق عليه السلام: «رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پدر دختران بود.»

پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سه پسر داشت که پیش از او وفات کردند و چهار دختر در زندگی خود داشت که سه دختر پیش از خودش و فاطمه ی زهرا بعد از آن حضرت از دنیا رفتند. پس داشتن دختر، خود یک امتیاز است.

کدام دختران؟

دخترانی که این همه درباره ی شان سخن گفته شد و سفارش های فوق العاده در فرهنگ اسلام برای آنان شده است و این همه درجه و مقام از جانب خدای سبحان برای پدر و مادر دختران به جهت تربیت و

1- (وسائل الشیعه: 99/15. فروع کافی: 82/2.

2- (وسائل الشیعه: 99/15. فروع کافی: 82/2.

نوازش شان عنایت می شود در صورتی است که آنان آراسته به تربیت سالم اسلامی باشند و از گوهر گران بهای عفت، حیا و حجاب بهره مند باشند.

اما اگر نعوذ بالله خانواده ای دختران بی حجاب، بی عفت، خرافاتی و بی بندوبار تربیت کند نه تنها سیر آتش جهنم نخواهند بود که خود جهنم ساز و جهنم آفرین خواهند بود.

انسان هایی که از مزایای عالی دینی و اخلاق والای اسلامی و نیز از غیرت و شهامت انسانی بهره ی کافی ندارند، زن، دختر، مادر و خواهرشان نه تنها بی حجاب اند که حتی نیمه عربان همراه خودشان در محضر عام و در مجالس لهو و لعب ظاهر می شوند و شاید برخی سروکاری با مشروب و مفسد ننگین اخلاقی داشته باشند که مایه ی ذلت و سرافکنندگی و دلیل روشن بی ایمانی و بی غیرتی مردهای خانواده خواهد بود و

ناراحتی برای داشتن دختر

برخی انسان های نادان و بی منطق از داشتن دختر رنج می برند و گاهی با همسرشان ناراحتی می کنند که چرا دختر آورده اند؟! اسلام عزیز نه تنها این روش جاهلانه را نمی پسندد بلکه با منطق رسا مسلمانان را سفارش می کند تا از داشتن دختر استقبال کنند و ویژگی های ارزنده ی آنان را در نظر بگیرند.

! عَنْ الرَّسُولِ ﷺ: «لَا تُكْرَهُوا الْبَنَاتِ فَإِنَّ هُنَّ الْمُؤْمِنَاتُ الْغَالِيَاتُ»⁽¹⁾

1- (کنز العمال ج: 45374).

پیامبر ﷺ: «از دختران بیزاری نجوید و به آنان بدبین نباشید، زیرا آنان

دارای ایمان و ارزش والا هستند.»

! امام صادق عليه السلام به سکونی فرمود: «چرا اندوهگین هستی؟» گفت: دارای

دختری شده ام. امام فرمود: «ای سکونی! بارِ او را زمین برمی دارد و روزی او

بر عهده ی خداست...» سکونی می گوید: با این سخن شادمان شدم.⁽¹⁾ [آری با

منطق دین می توان راهکار عاقلانه ارائه داد.]

! به حضرت پیامبر ﷺ مژده رسید که دارای دختری شده است. آن

حضرت دید که یارانش ناراحت شده اند. فرمود: «مَالَكُمْ؟ رِيحَانَهُ أَسْمُهَا وَ رِزْقُهَا

عَلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ»⁽²⁾

پیامبر ﷺ: «شما را چه شده است؟ (این فرزند) گل خوشبو است که آن را می بویم و روزی اش نیز بر عهده ی خداوند بزرگ است.»

مؤمن باید تسلیم حکمت خداوند باشد و نباید از خدا فقط پسر یا دختر بخواهد بلکه باید خیر و سعادت خود را بخواهد و باید ارزش ها را درک کند و به عنایات خدا راضی باشد.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «... وَ مِنْ يُمْنِ الْمَرْأَةِ أَنْ يَكُونَ بِكُرْهَا جَارِيَةً يَعْنِي أَوْلُ وُلْدِهَا.»⁽³⁾

پیامبر گرامی اسلام ﷺ: «از نشانه های مبارکی و خوشبختی زن این است که فرزند اول او دختر باشد.»

- 1- (وسائل الشیعه: 200/15؛ فروع کافی: 95/2.
- 2- (همان؛ الفقیه: 157/2.
- 3- (بحار: 98/104؛ النوادر: 24.

آرزوی مرگ دختران

اشاره

برخی انسان های جاهل و خرافی نه تنها از داشتن دختر رنج می برند که برای آنان آرزوی مرگ می کنند، از نظر اسلام این کار معصیت است.

! عَنِ الْإِمَامِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «مَنْ تَمَنَّى مَوْتَ الْبَنَاتِ حُرْمَ أَجْرُهُنَّ وَ لَقِيَ اللَّهَ تَعَالَى عَاصِيًا.»⁽¹⁾

امام صادق علیه السلام: «هر کس مرگ دختران را آرزو کند، از اجر و پاداش به خاطر آنان، محروم می شود و خدای تعالی را ملاقات و دیدار می کند در حالی که عصیان گر است.» [آرزوی مرگ دختران ستیزه ای با خدا و مقدرات حکیمانه ی اوست.]

خطرناک تر از آرزوی مرگ

در نتیجه ی بحثِ این فصل باید توجه داشت که در طول تاریخ از ناحیه ی حکومت ها، نظام ها، مکتب ها، مذهب های ساختگی دست بشر و ملت های مختلف زشت ترین و ظالمانه ترین روش ها و برخوردها علیه زن ها و دخترها انجام شده و می شود که ننگ تاریخ است. بدون تردید دیروز و امروزش ذلت بار، ننگین و نفرت انگیز بوده است... .

دیروز دختران را زنده به گور می کردند، زن را پست تر از حیوان می دانستند و همانند حیوان خرید و فروش و مبادله می کردند؛ تجاوز به عُنُف و صدها فجایع دیگر که قلم و زبان از بیان آن شرم دارد.

(1- بحار: 99/104. عده الداعی: 61.

و امروز در جهان به اصطلاح پیشرفته به ویژه دنیای غرب، دخترها و زن ها نه تنها بازیچه ی کارگردانان سیاست، اقتصاد، سینما و... که بازیچه ی هوس رانان و شهوت پرستان شده اند و رسانه ها فجیع ترین آمار تجاوزات جنسی وحشیانه بر دختران و اعمال خشونت علیه دختران و زنان را روی آنتن جهانی قرار می دهند که باز مایه ی ننگ بشریت خواهد بود.

دختران و گزارش وحشت زا

یونیسف: 120 میلیون دختر در جهان قربانی خشونت جنسی هستند.

بی بی سی بر اساس گزارش جدید صندوق کودکان ملل متحد، یونیسف، از 190 کشور جهان 120 میلیون دختر مورد تجاوز و آزار جنسی قرار گرفته اند، یونیسف گفته است: ... بیشتر قربانیان از ساکنان آمریکای لاتین و حوزه ی کارائیب بوده اند.⁽¹⁾

این یک نمونه از هزاران نمونه ی فاجعه ی جنایتِ وحشتناک و خشونت بار علیه دختران در جهانی به اصطلاح متمدّن و قرن مشعشع و... است. در این میان باید اعتراف کرد که تنها و تنها مکاتب آسمانی و الهی به ویژه مکتب حیات بخش اسلام عزیز، برترین خدمت را به زن ها کرده است و این قشر مهم و بزرگ جامعه را نه تنها نجات بخشیده است که جایگاه والای زن را از نظر تکوینی و تشریحی در قانون اسلام، در اجتماع، در تشکیل خانواده، در حکومت، در سیاست و... به بهترین وجه به اثبات

1- (روزنامه ی خراسان: 18777 شنبه، 1393/6/15.

رسانده است و نیز شخصیت زن، موقعیت زن و حقوق زن را از هر نوع تعرض و بی احترامی مصون و محفوظ داشته است و در یک کلام، اسلام زن و حقوق مسلمّ زن را به تمام معنا تا ابد زنده کرده است.

درباره ی زنان، دختران و پسران مطالب ارزنده فراوان است که این مختصر گنجایش آن را ندارد. و مطالب سودمندی در ارمغان ازدواج و ارمغان خانواده به مناسبت هایی بیان شده است که مطالعه خواهید فرمود.

فصل ششم: آموزش های طلایی کودک و...

اشاره

در این فصل آموزش کلاسیک کودک از آغاز سخن گفتن و روند آموزش عملی مقدماتی آنان به این ترتیب مورد توجه قرار گرفته است:

سرآغاز آموزش فرزندان (نخستین درس)

از مهم ترین دوران های شیرین زندگانی انسان، زمان تحول آفرینی است که کودک لب به سخن گشاید و پدر و مادر در سرآغاز آموزشش کلمه ی مقدس (لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) را به او آموزش دهد.

! عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: «إِفْتَحُوا عَلَي صِبْيَانِكُمْ أَوَّلَ كَلِمَةٍ «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»»⁽¹⁾

رسول خدا ﷺ: «(زبان) کودکان تان را نخستین بار با کلمه ی [مقدس و روح افزای] «لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» بگشایید.»

! عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: «إِذَا أَفْصَحُوا أَوْلَادَكُمْ فَعَلِّمُوهُمْ «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»»⁽²⁾

پیامبر عظیم الشان اسلام ﷺ : «آن گاه که فرزندانان لب به سخن گشودند
(کلمه ی) «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» را به آنان آموزش دهید.» [آن کلمه مقدس نخستین
نسخه ی ذات حق در آفرینش است.]

-1 (کنز العمال: 441/16).

-2 (کنز العمال:/440).

کودک و پاداش آموزش توحیدی

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ ﷺ: «مَنْ رَبَّى صَغِيرًا حَتَّى يَقُولَ «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» لَمْ يُحَاسِبْهُ اللَّهُ.»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «هرکس کودکی را تربیت کند تا «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» بگوید، خداوند از او حساب رسی نمی کند.»

فشرده ی آموزش هفت مرحله ای کودک

اسلام از نظر آموزش طلایی کودکان، نردبانی را که دارای هفت پلکان است، فراوی آنان گذاشته است تا با قداست خانوادگی و همّت دینی بالا رفته، بر آخرین پلکان قرار گیرد، و از همان سکو پرواز کند و به جایی برسد که به فرموده ی شاعر: ... آنچه در وهم تو ناید آن شوم ...

این آموزش بی مانند کودک در بیان زیبایی از امام محمد باقر یا امام صادق علیه السلام این گونه عالی و زیبا مطرح شده است:

! عن أحدهما عليه السلام: «إِذَا بَلَغَ الْغُلَامُ ثَلَاثَ سِنِينَ يُقَالُ لَهُ سَبْعَ مَرَّاتٍ قُلْ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» ثُمَّ يُتْرَكُ ...»⁽²⁾

امام محمد باقر یا امام صادق علیه السلام: «هرگاه پسر بچه ای به سه سالگی برسد برایش دستور داده شود تا هفت بار «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» بگوید، سپس به حال خودش واگذاشته شود، تا سه سال و هفت ماه و ده روزش فرا رسد آن گاه برایش فرمان داده شود، تا 7 بار «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» را

1- (کنز العمال: ... 456؛ مجمع الزوائد: 159/8).

2- (وسائل الشیعه: 15/193؛ امالی شیخ صدوق: 235).

بگوید...» یعنی هفت مرحله ای این آموزش به این ترتیب ارائه شود:

1. در 3 سالگی، 7 بار «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» را به زبان جاری کند.
2. در 3 سال و 7 ماه و 10 روز، 7 بار «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ» بگوید.
3. در 4 سالگی، 7 بار «صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ» بگوید.
4. در 5 سالگی، با شناخت دست راست و چپش، او را متوجّه قبله کرده دستور سجده را به او بدهید.
5. در 6 سالگی تا هفت سالگی روش نماز خواندن، رکوع و سجده را به او بیاموزید. [تا آماده ی نماز خواندن تمرینی شود].
6. آن گاهی که 7 ساله شد، به او فرمان داده شود تا صورت و دست هایش را بشوید (و به روش وضوگرفتن آشنا شود) سپس دستور داده شود تا نماز بخواند.
7. تا فرا رسیدن 9 سال که وضو و نماز کامل را فرا گیرد، آن گاه نماز را به پا دارد. و اگر در انجام نماز کوتاهی کرد و به وظیفه ی عبادت تمرینی خویش عمل نکرد مستحق تنبیه خواهد شد.

با پیمودن این 7 مرحله ی نورانی، آموزش معنوی برای کودک نهادینه و ثمربخش می گردد. در پایان این روایت زیبا و نورانی، نتیجه ی پربار این کلاس و حیاتی این گونه بیان شده است: «...فَإِذَا تَعَلَّمَ الْوُضُوءَ وَالصَّلَاةَ غَفَرَ اللَّهُ لَوَالِدَيْهِ»⁽¹⁾ هرگاه کودک وضو و نماز را کاملاً فراگیرد، خداوند، والدین او را از آمرزش خویش بهره ور می فرماید.»

(1-) وسائل الشیعه: 15/ 193؛ امالی شیخ صدوق: 235.

فواید دانش پژوهی در کودکی

از دیدگاه فرهنگ اسلام دانش آموختن و دانش پژوهی در تمام مراحل عمر اجتناب ناپذیر و مفید است، اما آموزش در کودکی از ویژگی های منحصر به فردی برخوردار است.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ عليه السلام: «الْعِلْمُ فِي الصَّغَرِ كَالنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ.»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی عليه السلام: «فراگرفتن دانش در کودکی، همانند نقش (حک شده) در سینه ی سنگ (ثابت، فراموش نشدنی و پایدار) است.»

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ عليه السلام: «تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ صِغَارًا تَسُوذُ بِهِ كِبَارًا.»⁽²⁾

امیرمؤمنان امام علی عليه السلام: «در کودکی دانش فراگیرید تا در بزرگی، با آن، به سیادت و سروری برسید.» [بزرگی و سروری با دانش و بینش سالم، شایسته و میسر است نه با جهل و نادانی]. پدر و مادر وظیفه دارند که به فرزندانشان دستور دهند تا علم و دانش (دانش عمومی) را بیاموزند.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ عليه السلام: «مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِطَلَبِ الْعِلْمِ.»⁽³⁾

امام علی عليه السلام: «به فرزندان خویش فرمان دهید که علم و دانش بجویند.»

لطیفه:

مردی قماری پسرش را سرزنش می کرد که چرا جرئت نداری، حتماً عادت مادرت بر تو اثر گذاشته و گرنه من در تربیت تو کوتاهی نکردم، در جلسات قمار همواره تو را بردم، میلیون میلیون برد و باخت مرا دیدی،

1- (بحار: 1/224.

2- (شرح ابن ابی الحدید: 20/267.

3- (کنز العمال: 45953.

در مجالس عروسی و رقص و ساز تو را با خود بردم، تو جرئت پیدا نکردی؟! تو را به کدام جهنم ببرم؟! پسر با آرامی گفت: به هر جهنمی ببری جهنمی نخواهم شد؛ شاید از لقمه ی حلال به دنیا آمده ام.

آموزش نجات بخش از مکاتب انحرافی

اشاره

کودکان و نوجوانان بسیار تأثیرپذیر هستند. اگر افکار و اندیشه های آنان با دانش و آگاهی سالم توجیه نشود و خواسته های فطری آنان اشباع نشود، مکاتب انحرافی، التقاطی و... آن ها را شکار خواهند کرد.

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «بَادِرُوا أَحْدَاثَكُمْ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْ يَسْبِقَكُمْ إِلَيْهِمُ الْمُرْجِيُّ»⁽¹⁾

امام صادق علیه السلام: «پیش از آن که (صاحبان مکاتب و گرایش های باطل، از جمله مرجئه) یکی از مکاتب انحرافی که فقط حکم را به قیامت منحصر می داند) به کودکان شما حدیث (و افکار باطل شان) را بیاموزند، شما در آموزش دادن به کودکان خود پیشی بگیرید.»

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «عَلِّمُوا صِبْيَانَكُمْ مِنْ عِلْمِنَا مَا يَنْفَعُهُمُ اللَّهُ...»⁽²⁾

امیرمؤمنان علیه السلام: «از دانش ما آن بخش را که برای کودکان تان سودمند باشد، بیاموزید تا (در زندگی، اندیشه های ناسالم همانند) مرجئه نتوانند با اندیشه ی (انحرافی و باطل شان) بر آنان چیره شوند.»

از روایات اسلامی به دست می آید، که علوم پیامبر و اهل بیتش علیهم السلام

1- (وسائل الشیعه: 196/15؛ التهذیب: 280/2.

2- (الخصال: 280/2.

فراوان و دارای جنبه های گوناگونی است که از آن میان آن چه که ضرورت دینی است را باید گزینش نمود و با علوم و دانش اهل بیت رسالت علیهم السلام جامعه را بیمه کرده، زمینه ی انحراف را از بین برد.

امروزه مکاتب کمونیستی، سوسیالیستی، وهابی، بابی، بهایی، شیطان پرستی، ادیان باطله و... در کمین گاه ها جهت شکار جوانان نشسته اند. از وظایف والدین، اساتید، اندیشمندان و حکومت های اسلامی است که با تمام توان و با منطق قوی فرهنگ اسلام در برابر آن ها مبارزه کنند و جامعه به ویژه نسل جوان را از شرّ آن ها نجات دهند.

زینب استاد هفت ساله (داستان اعجاب انگیز)

حضرت زینب در زمانی که هفت ساله بود خطبه ی مادرش حضرت زهرا را از حفظ داشت (از بر کرده بود) و خاندان پیامبر ﷺ آن خطبه را از او (دختر هفت ساله ی زهرا) روایت کرده اند.⁽¹⁾

رسالت بزرگ

حضرت زید شهید فرزند امام سجاد علیه السلام می گوید: «دیدم بزرگان خاندان ابوطالب علیهم السلام خطبه ی حضرت زهرا را روایت می کردند، و آن را به فرزندانشان آموزش می دادند.»⁽²⁾

توجه به این نمونه ها خود درس و دستورالعمل سعادت آفرین است.

آموزش دینی و تنبیه

در صدر تمام آموزش ها، آموزش عقاید (اصول و فروع دین) است.

1- (سفینه البحار: 588/1.

2- (شرح ابن ابی الحدید: 94/4.

زیرا پایه های سعادت بشر به وسیله ی آن ها تحکیم می شوند.⁽¹⁾

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «لَوْ أَتَيْتُ بِشَابٍّ مِنْ شَبَابِ الشَّيْعَةِ، لَا يَتَفَقَّهُ فِي الدِّينِ
لَأَوْجَعْتُهُ.»⁽²⁾

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ: «هرگاه به یکی از جوانان شیعه برخوردم که در دین خود
اندیشه نمی کند (و مسائل مهم دینی را نمی آموزد او را تنبیه می کنم و) او را
مجازات دردآور خواهم کرد.»

کودک و عشق ورزی به پیامبر و اهل بیت

از برترین وظایف والدین تربیت فرزندان به عشق ورزی و محبت به خاندان رسالت و بهره‌وری از قرآن است.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «أَدِّبُوا أَوْلَادَكُمْ عَلَىٰ ثَلَاثِ خِصَالٍ: حُبِّ نَبِيِّكُمْ وَحُبِّ أَهْلِ بَيْتِهِ وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ.»⁽³⁾

پیامبر خدا ﷺ: «فرزندان خویش را با سه ویژگی بیارایید و تربیت کنید: دوستی پیامبرتان؛ دوستی خاندان پیامبرتان؛ و خواندن قرآن.»

قرآن آموزی فرزند

از برترین آموزش ها قرآن آموزی است که فواید فراوان مادی و معنوی دارد. رسالت پدر و مادر ایجاب می کند که فرزندان شان را با قرآن آشنا کنند.»
[و شایسته است که فرزندان با تشویق والدین و معلمان در جلسات قرآنی و مذهبی شرکت کنند.]

1- (کتاب گلوژه های معارف (در اصول، فروع و احکام دین) نوشته ی مؤلف را مطالعه فرمایید.

2- (بحار: 1/214.

3- (کنز العمال: 9.454.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ عَلَّمَ وَلَدًا لَهُ الْقُرْآنَ قَلَدَهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ بِقَلَادِهِ يَعْجَبُ مِنْهُ الْأَوَّلُونَ وَالْآخِرُونَ»⁽¹⁾

رسول خدا ﷺ: «هر کس به فرزندش قرآن آموزش دهد، در روز قیامت خدای سبحان، گردن بندی به گردن او آویزد که خلق اولین و آخرین [همه ی مردم جهان] از آن شگفت زده شوند.»

! عَنْ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ: «... وَمَنْ عَلَّمَهُ الْقُرْآنَ دَعِيَ بِالْأَبْوَيْنِ...»⁽²⁾

پیامبر ﷺ: «هر که به فرزندش قرآن بیاموزد، آن فرزند [در روز قیامت] همراه پدر و مادرش دعوت می شود، آن گاه دو جامه از نور بر پدر و مادر آن فرزند که قرآن آموخته است، پوشانده می شود که از نورشان چهره های بهشتیان درخشنده می شوند.»

جشنواره ی قرآن آموزی

کسانی که برای رضای خداوند، به فرزندان شان، قرآن آموزش دهند افزون بر فواید دنیوی، برترین جوایز معنوی را از ذات احدیت دریافت می کنند که به عنوان جشنواره ی آموزش قرآنی باید از آن نام برد.

! عَنْ الرَّسُولِ ﷺ: «مَنْ عَلَّمَ وَلَدَهُ الْقُرْآنَ فَكَأَنَّمَا حَجَّ الْبَيْتَ...»⁽³⁾

پیامبر اکرم ﷺ «هرکس به فرزندش قرآن آموزش دهد، گویا ده هزار بار حج و عمره انجام داده است، ده هزار بنده از نسل اسماعیل عليه السلام را آزاد کرده است، در ده هزار جهاد همراه پیامبر خدا ﷺ مبارزه کرده

1- (کتاب العیال: 478/1.

2- (فروع کافی: 95/2؛ وسائل الشیعه: 15/ 194.

3- (مستدرک الوسائل: 290/1.

است، ده هزار مسلمان نیازمند گرسنه را طعام داده است، و ده هزار مسلمان برهنه را پوشانده است، برای هر حرف [از قرآن که برای فرزندش آموزش داده است] ده اجر و پاداش برای او ثبت می شود و خدای سبحان ده گناه را از [پرونده ی] او محو می کند، و قرآن [انیس و مونس او] در مرقد و قبر او خواهد بود تا روز رستاخیز که برانگیخته شود.»

فرمان قرآن خواندن به فرزندان

دانستن قرآن مقدمه‌ی خواندن و عمل کردن به قرآن است و والدین باید فرزندان شان را به خواندن قرآن وادار کنند و دستور دهند.

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لِأَبْنِهِ إِسْمَاعِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «يَا بُنَيَّ إِقْرَأِ الْمُصْحَفَ» فَقَالَ: «إِنِّي لَسْتُ عَلَىٰ وَضُوءٍ» فَقَالَ: «لَا تَمَسَّ الْكِتَابَةَ وَ مَسَّ الْوَرَقَ.»⁽¹⁾

امام صادق علیه السلام به فرزندش اسماعیل فرمان داد: «پسرم! قرآن بخوان.» اسماعیل عرض کرد: «وضو ندارم» [یکی از آداب استحبابی خواندن قرآن وضو داشتن است و پاداش بیشتر دارد.] امام فرمود: «خطوط قرآن را لمس نکن؛ تنها [کناره های] صفحه را لمس کن.»

[لمس کردن نوشته های قرآن، بی وضو حرام است و گناه دارد و لمس کردن جلد و حاشیه ی قرآن که نوشته ندارد مکروه است.]

خواندن قرآن و نعمت ها

از بهترین خانه ها خانه ای است که در آن مؤمنین قرآن تلاوت کنند.

1- (الاستبصار: 1/113)

! عَنْ النَّبِيِّ الْأَكْرَمِ 7: «إِجْعَلُوا لِبُيُوتِكُمْ نَصِيبًا مِنَ الْقُرْآنِ فَإِنَّ الْبَيْتَ إِذَا قُرِئَ فِيهِ تُبْسِرَ عَلَىٰ أَهْلِهِ وَكَثُرَ خَيْرُهُ وَكَانَ سُكَّانُهُ فِي زِيَادَةٍ»⁽¹⁾

پیامبر اکرم ﷺ: «برای خانه های خود از قرآن نصیب و بهره ای قرار دهید؛ (از بهترین بهره های خانه های شما خداپرستی و بهره وری از قرآن در خانه است.) زیرا اگر در خانه ای (قرآن) تلاوت شود، اهل خانه آرامش می یابند، خیر و نیکی در آن افزایش می یابد، و آن خانواده از نعمت های فراوانی بهره مند می شوند.»

فرمان نماز آموختن به فرزندان

در راستای آموزش دادن به فرزندان، یکی از مهم ترین آموزش ها، آموزش دادن نماز و فرمان دادن به خواندن نماز است.

! عَنْ الْإِمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «عَلِّمُوا صِبْيَانَكُمْ الصَّلَاةَ، وَخُذُوهُمْ بِهَا إِذَا بَلَغُوا الْحُلُمَ.»⁽²⁾

امام علی علیه السلام: «به کودکان خویش نماز خواندن را بیاموزید و هرگاه بالغ شدند درباره ی آن (نماز) بازخواست شان کنید. [برخورد جدی نمایید.]

. فرمان اقامه ی نماز و سیره ی پیامبر

خانواده ی مسلمان و مذهبی با فرهنگ پروری، با تشویق و با زمینه سازی، فرزندان شان را به نماز، به جماعت و به مسجد رفتن وادار می کنند و این خود زنده کردن سیره ی پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ است، و جالب است که خداوند به پیامبرش فرمان قاطع می دهد تا خاندان خود را به نماز

1- (وسائل الشیعه: 851/4؛ عدّه الداعی: 269.

2- (مستدرک الوسائل: 626/2.

فرمان دهد: **«وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا»**⁽¹⁾ «خانواده ات را به نماز دستور بده و خود نیز برای انجام آن شکیبا و پُراستقامت باش.»

فرمان دادن به کودکان برای انجام نماز در روایات مطرح شده است.

! **عَنِ الرَّسُولِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ : «مُرُوا صِبْيَانَكُمْ بِالصَّلَاةِ، إِذَا بَلَغُوا سَبْعَ سِنِينَ، وَ أَضْرِبُوهُمْ عَلَىٰ تَرْكِهَا، إِذَا بَلَغُوا تِسْعًا.»**⁽²⁾

رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ : «هرگاه کودکان شما به 7 سالگی برسند به نماز فرمان شان دهید [برای عبادت تمرینی] و هرگاه به 9 سالگی رسیدند، اگر نماز را ترک کردند، [با توجه به مراحل تربیتی و رعایت دستور اسلام] تنبیه شان کنید.» [البته تنبیه بدنی تا حدّی است که موجب دیه نشود و...].

کودک با دعا و تعقیب نماز

از ارزنده ترین عبادات، دعا و نیایش است، شایسته است که والدین فرزندان شان را به خدایرستی، ذکر خدا، دعا و تعقیب نماز فرمان دهد، و باید عنایت داشت که علما، نظام حاکم اسلامی، رسانه ها، معلمان و... برای ترویج امور دینی رسالت سنگینی دارند به ویژه در برابر کودکان و نوجوانان و باید فرهنگ پروری کرد که به برخی از عبادات، دعاها و ذکرها که سرچشمه ی زلال یک فرهنگ است همواره پردازند. چه زیبا است این روایت درباره ی تسبیح حضرت فاطمه ی زهرا.

1- (طه: 132.

2- (مستدرک الوسائل: 626/2.

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «يَا أَبَا هَارُونَ إِنَّا نَأْمُرُ صِبْيَانَنَا بِتَسْبِيحِ فَاطِمَةَ لَ كَمَا نَأْمُرُهُمْ بِالصَّلَاةِ فَإِنَّهُ لَمْ يُلْزِمَهُ عَبْدٌ فَشَقِيَ.»⁽¹⁾

امام صادق عليه السلام: «ای ابوهارون! همانا ما کودکان مان را دستور می دهیم به انجام تسبیح حضرت فاطمه ی زهرا همان سان که به انجام نماز فرمان می دهیم. پس همواره این تسبیح را انجام بده؛ زیرا هر بنده ای که [خالصانه] آن را

انجام دهد، شقی و تیره بخت نخواهد شد.»

کلاس عملی ذکر و نیاش کودک

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : «كَانَ أَبِي، كَثِيرَ الذِّكْرِ... كَانَ يَجْمَعُنَا فَيَأْمُرُنَا بِالذِّكْرِ...
وَ يَأْمُرُ بِالْقِرَاءَةِ...»⁽²⁾

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ : «پدرم ذکر [خدا را] فراوان می گفت، [بعد از نماز صبح] ما را جمع می کرد، دستور می داد که ذکر [خدا] بگوییم تا آفتاب طلوع کند، و نیز هر یک از ما که قرآن بلد بود فرمان می داد تا قرآن بخوانند و کسانی که قرآن خوان نبودند، دستور می داد تا ذکر بگویند.»

کودک و روزه داری

یکی از سنت های حسنه و نیکو تشویق کردن کودک به روزه داری تمرینی است، چنان چه در بیان امام صادق علیه السلام آمده است.

! عَنْ الْإِمَامِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : «إِنَّا نَأْمُرُ صِبْيَانَنَا بِالصِّيَامِ إِذَا كَانُوا بَنِي سَبْعِ سِنِينَ...»⁽³⁾

1- (وسائل الشيعه: 1023/4؛ امالی صدوق: 518.

2- (بحار: 297/46؛ وسائل الشيعه: 850/4.

3- (کافی: 124/4.

امام صادق علیه السلام : «هنگامی که کودکان ما به 7 سالگی برسند، آنان را فرا می خوانیم [و تشویق می کنیم] تا به قدر توان شان بخشی از روز را روزه بگیرند... آن گاه که تشنگی و گرسنگی بر آنان چیره شد روزه شان را می گشایند، تا آن که عادت کنند و توان آن را بیابند، هرگاه کودکان شما به نه سالگی رسیدند به روزه گرفتن وادار کنید تا به قدر توان روزه بگیرند، و هرگاه تشنگی بر آنان چیره شد روزه شان را بگشایند.»

کودک و حج.

از نظر اسلام بردن کودک به زیارت، حج و عمره نه تنها مجاز که مستحب است و دارای پاداش فراوان می باشد و افزون بر نورانیت معنوی کودک، برای والدین و کسی که زحمت حج و عمره ی کودک را به عهده می گیرد، خدای سبحان اجر و پاداش فراوان عنایت می فرماید.

! جابر بن عبدالله می گوید: «زنی در حج فرزند خردسال خود را خدمت پیامبر ﷺ بلند کرد و گفت: «يَا رَسُولَ اللَّهِ الْهَدْيُ حَجٌّ؟ قَالَ: نَعَمْ وَ لَكَ أَجْرٌ»⁽¹⁾ ای پیامبر خدا! «آیا این هم حج دارد؟ فرمود: آری و برای تو پاداش و ثواب است.»

مسائل و مناسک حج کودک همانند بزرگان با برخی تفاوت ها در کتاب

های فقهی به تفصیل بیان شده است.⁽²⁾

1- (حلیه الاولیاء: 295/8، حج و عمره در قرآن و حدیث: 449.

2- (به کتاب زمزم نور نوشته مؤلف مراجعه شود.

سرآغاز تکلیف شرعی

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «عَلَى الصَّبِيِّ إِذَا أَحْتَلَمَ صِيَامٌ وَعَلَى الْمَرْأَةِ إِذَا حَاضَتْ
الصِّيَامُ»⁽¹⁾

رسول خدا ﷺ: «پسر بچه هرگاه [بالغ شود] محتلم شود [منی ببیند] روزه
ی [واجب] بگیرد، و بر دختر بچه روزه واجب می شود، از هنگامی که خون
حیض ببیند.» [در این روایت یکی از علائم مهم بلوغ مطرح شده است، البته
تمام شدن نه سال قمری برای دختران و تمام شدن پانزده سال قمری برای
پسران، یا رویدن موی زبر در شرمگاه آنان، از دیگر علائم بلوغ است که در
فقه مطرح شده است.]

لطیفه:

فرزند هفت ساله ای که برخی روزها روزه ی چند ساعته (کله گنجشکی) می
گرفت. روزی مادرش در ایام عادت، در حضور کودک آب و غذا خورد و گفت
من هم روزه ی کله گنجشکی گرفتم. یک روز در حضور مهمانان، کودک گفت:
مامانم هم روزه ی کله گنجشکی می گیرد، او زیاد می خورد که کله گربه ای
شده است!!! همه خندیدند. [خانم خجالت کشید؛ برخی چیزها را باید از کودک
پنهان داشت.]

کودک و آموختن آداب و سنن

پیشوایان مکتب اسلام [پیامبر و ائمه علیهم السلام] همواره فرزندان شان را به انجام آداب و سنن اسلامی وادار می کردند و برای پیروان شان نیز دستور العمل ارائه می فرمودند. ! چنان چه در روایت آمده است که

1- (وسائل الشیعه: 6/1.

یکی از فرزندان امام صادق علیه السلام محضر پدرش رسید و برای خوابیدن رخصت خواست، حضرت این دعا را برای او آموخت تا پیش از خواب بخواند:

«أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَعُوذُ بِعَظَمَةِ اللَّهِ وَأَعُوذُ بِعِزِّهِ
اللَّهُ...»⁽¹⁾

آداب سفره ی خانوادگی

! از پیامبر اکرم ﷺ روایت شده است: «هر مردی که خانواده ی خود را جمع کند و سفره ی غذا مقابل آنان بگسترد، آن گاه نام خدا را به زبان جاری کند، و خانواده اش نیز غذا را با نام خدا آغاز کنند و با حمد و سپاس خدای سبحان به پایان برسانند، چون سفره جمع شود، همگی از آمرزش خدا بهره مند می شوند.»⁽²⁾

سفره داران ملعون

اگر نعوذ بالله روی سفره یا میز غذا شراب باشد از بدترین سفره هاست و قرار گرفتن شخص در کنار آن سفره و میز حرام و گناه است اگرچه شراب نخورد، یا جمع شدن نامحرمان دور سفره و میز مخصوصاً که بی حجاب باشند یا نامحرم ها با هم شوخی کنند [اگرچه خواهرزن یا زن برادر و... باشند] که حرام و خطرناک است و سفره داران مورد نفرین و لعنت می باشند.

. کودک و صدقه دهی

یکی از برنامه های ارزشی صدقه دادن کودک است که از نظر معنوی

1- (مستدرک الوسائل: 42/5.

2- (کافی: 296/6؛ وسائل الشیعه: 515/16.

و روانی سودمند است و کودک متوجه رسالت همدردی با قشر محروم می شود و کمک به آنان را به عنوان یک عبادت می پذیرد.

! عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام: «مُرِّ الصَّبِيَّ فَلْيَتَصَدَّقْ بِبِدِهِ...»⁽¹⁾

امام رضا عليه السلام: «کودک را وادار کن تا با دست خود صدقه دهد... هر چند چیز کم بهایی باشد؛ زیرا هر چیز، هر چند کم بها، که با آن قصد [رضای] خدا شود با نیت خالص، بزرگ [و با ارزش] شمرده می شود.»

کودک و ارزش های دینی

رسالت والدین ایجاب می کند که فرزندان شان را به اهمّیتِ ارزش های دینی و معنوی وادار کنند. ! چنان چه مَسْمَعی می گوید: «امام صادق علیه السلام به هنگام فرا رسیدن ماه رمضان به فرزندانش سفارش می فرمود: [در این ماه] برای [تربیت] نفس خود بسیار بکوشید... در این ماه شبی است که عمل شایسته در آن بهتر از عمل شایسته در هزار ماه [دیگر] است.»⁽²⁾ [چه زیبا اهمّیت ماه رمضان و شب قدر را بیان فرموده است.]

! زید شهید فرزند امام سجاد علیه السلام می گوید: «پدرم همه ی ما را در شب نیمه ی شعبان جمع می کرد... نخست نماز جماعت می خواندیم، آن گاه دعا می فرمود و ما آمین می گفتیم و تا طلوع فجر [مشغول دعا بودیم] و از خدا طلب آمرزش کرده بهشت را آرزو می کردیم⁽³⁾ [نقل به معنا] [امام سجاد علیه السلام عملاً فرزندان را به اهمّیت نیمه ی شعبان و عبادت

1- (بحار: 375/96).

2- (بحار: 375/96).

3- (وسائل الشیعه: 241/15).

در آن وادار می فرمود...] آری محکم ترین بنای سعادت انسان آن است که شالوده ی آن در کودکی و نوجوانی ریخته شود.

! از پیامبر اکرم ﷺ روایت شده است: «هر تازه سال [کودک و نوجوان]
که عبادت را آغاز کند و مرگ او را درک کند، خدای سبحان پاداش نود و نه
صدیق [راست کردار] را به او عطا می فرماید.»⁽¹⁾

کودک و سرچشمه ی امر و نهی الهی

پیش از آن که فرزندان به تکلیف برسند شایسته است که والدین آنان را متوجه اوامر و نواهی خدا کنند، تا زمینه ی نجات شان فراهم شود.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِأَمْتَالِ الْأَمْرِ وَاجْتِنَابِ النَّوَاهِي، فَذَلِكُمْ وَقَايَهُ لَهُمْ مِنَ النَّارِ.»⁽²⁾

پیامبر خدا ﷺ: «به فرزندان خود فرمان دهید که دستورات (خدا) را پیروی کنند، و از آن چه که (خدا) نهی کرده است بپرهیزند؛ که این مایه ی باز داشته شدن آنان از آتش [جهنم] است.»

کودک و شعائر دینی و مذهبی

والدین آگاه و خردمند از زمینه‌ها برترین بهره را جهت تربیت و آموزش فرزندان شان می‌برند، روزهای عید، جشن و شادمانی را با شعارها و تحفه‌ها و نیز روزهای مصیبت و حزن را با عملکردهای مناسب در افکار و اندیشه‌های کودک باید طوری جلوه دهند تا در عمق جان شان اثرگذار

1- (نهج التریبه: 123.

2- (تربیه الاولاد: 131/1.

باشد، [توجه به ایام شهادت پیامبر مکرم اسلام ﷺ، امیرالمؤمنین علیؑ، حضرت زهرا، امام حسن، امام حسین و ائمه ی طاهرین علیؑ و...] و برگزاری سوگواری، و نیز در اعیاد اسلامی «عید غدیر، فطر، قربان، عرفه، جمعه و روزهای ولادت پیامبر و ائمه علیؑ و...» جشن و سرور از نمادهای دینی و مذهبی است که می‌شود با تربیت فرزندان آن‌ها را نهادینه کرد.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ : «أَطْرَفُوا أَهَالِكُمْ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ جُمُعَةٍ بِشَيْءٍ مِنَ الْفَاكِهِهِ كَيْ يَفْرَحُوا بِالْجُمُعَةِ.»⁽¹⁾

امام علی علیؑ : «در هر شب جمعه مقداری میوه برای خانواده ی خود هدیه آورید تا به [برکت فرار رسیدن] جمعه شادمانی کنند.»

عقده گشایی، ناراحتی های بیرونی و ناراحتی های داخلی را با بهره گیری از شادمانی در پرتوی آداب و سنن اعیاد می توان حل کرد.

لطیفه:

مردی هر شب جمعه میوه می آورد و بچه ها خوشحال بودند. یک شب جمعه که بچه ها منتظر بودند، تا پدر وارد شد بچه ها آمدند دیدند شلغم آورده است. فریاد زدند، این چیست چرا میوه نیاوردید؟ پدر گفت: این میوه را برای مادرتان آوردم!!!

آموزگار خردمند و ورزیده با تدبیر عالی و بر اساس روان شناسی کودک باید او را آموزش دهد نه با خشونت و سخت گیری.
1- (عدهالداعی: 75، حدیث رویش: 178.

! عَنْ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﷺ: «عَلِّمُوا وَلَا تُعْنِفُوا فَإِنَّ الْمُعَلَّمَ الْعَالِمَ خَيْرٌ مِنَ الْمُعْنِفِ»⁽¹⁾

پیامبر خدا ﷺ: «دانش را بدون سخت گیری یاد دهید، زیرا آموزگار دانشمند [و با طرح و برنامه] برتر از معلم سخت گیر است.»

متأسفانه برخی والدین و معلمانِ خشن از حربه ی کشنده ی خشم و غضب، استفاده می کنند، و یا آن قدر بی ادب و بی فرهنگ هستند که به دیگران و حتی به شاگردان فحش و ناسزا می گویند که بسیار خطرناک بوده و از نظر اسلام حرام و گناه است و جداً بدآموزی دارد و اثر منفی آن خطر ساز و ناگوار است.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ: «لَا أَدَبَ مَعَ غَضَبٍ.»⁽²⁾

امیرمؤمنان عليه السلام: «هیچ ادب و فرهنگی با خشم و غضب مفید نیست.»

کودک و پرسش دانش پژوهی

برخی کودکان با روحیه ی دانش پژوهی، همواره از علما و دانشمندان سؤال می کنند [سؤال های علمی، دینی، سیاسی، اخلاقی، هنری و...]

برخی شاگردان با سؤال های جالب، استادان شان را همانند پدر و مادرِ مهربان به اندیشه ی شان جذب می کنند تا به سؤالات شان پاسخ دهند و آنان را راهنمایی کنند که بتوانند قله های بلند دانش را فتح و گنج های مخفی را کشف نمایند. [آنان دارای نبوغ و قابل تقدیرند].

1- (بحار: 177/77).

2- (غررالحکم: 361/6).

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «الْعِلْمُ خَزَائِنٌ وَمَفَاتِيحُهُ السُّؤَالُ...»⁽¹⁾

پیامبر اکرم ﷺ: «دانش چون گنج های قفل شده هستند و کلیدهای آن سؤال کردن و پرسیدن است.»

! عَنْ الرَّسُولِ الْأَعْظَمِ: «حُسْنُ السُّؤَالِ نِصْفُ الْعِلْمِ.»⁽²⁾

رسول اعظم ﷺ: «خوب و زیبا پرسیدن نصف علم و دانش است.»

! عَنْ النَّبِيِّ الْأَكْرَمِ: «خُذُوا الْعِلْمَ مِنْ أَفْوَاهِ الرِّجَالِ.»⁽³⁾

پیامبر: «دانش را از دهان مردان بگیرید.» [حفظ کنید و یادداشت کنید].
[نوشتن و یادداشت کردن، کمالی بزرگ و بسیار سودمند است].

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «مَنْ سَأَلَ فِي صَغَرِهِ أَجَابَ فِي كِبَرِهِ.»⁽⁴⁾

امیرمؤمنان امام علی عَلَيْهِ السَّلَامُ: «کسی که در کودکی پرسش گر باشد، در بزرگ سالی به پرسش ها پاسخ خواهد داد.» [یعنی آن چه از دانش به دست می آورد باید به این فکر باشد که دانش را به مردم برساند، چه در جواب پرسش ها، یا با تدریس یا با تبلیغ، یا با نوشتن کتاب و ...].

! عَنْ النَّبِيِّ الْأَمَّامِ: «زَكَاهُ الْعِلْمِ تَعْلِيمُهُ مَنْ لَا يَعْلَمُهُ»⁽⁵⁾

پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «زکات علم، آموزش دادن آن به کسی است که نمی داند.»

1- (تحف العقول: 41.

2- (کنز العمال: 29260

3- (عوالی الآلی: 68/78/4.

4- (غررالحکم: 8273.

5- (عدہ الداعی: 63.

.کودک و بزرگ پروری

کودک تا آخر کوچک نمی ماند بلکه آن گونه که از نظر فیزیکی بزرگ می شود، باید از نظر روانی، موقعیتی، عملی و مدیریتی هم بزرگ شود؛ یعنی بزرگ پروریده شود تا بر جامعه بزرگی کند و این بستگی دارد به ساختن شخصیت کودک؛ بنابراین باید در کودکی دانش و کمال بیاموزد، سخت کوش، صبور، خردمند، بردبار و از سجایای خوب اخلاقی برخوردار باشد، تا بزرگی کند. در این باره روایات فراوانی وجود دارد.

! عَنْ سَيِّدِنَا أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الْإِمَامِ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : «مَنْ لَمْ يَتَعَلَّمْ فِي الصِّغَرِ، لَمْ يَتَقَدَّمْ فِي الْكِبَرِ.»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام : «هرکه در کودکی نیاموخت [دانش بدست نیاورد] در بزرگسالی پیشرو و پیش آهنگ نخواهد شد [چون از دانش و بینش سالم بی بهره است و قدرت بزرگی کردن را نخواهد داشت، زیرا از جاهل و نادان کار مناسب و در خور شأن ساخته نیست].»

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : «مَنْ لَمْ يُجْهِدْ نَفْسَهُ فِي صِغَرِهِ لَمْ يَنْبُلْ فِي كِبَرِهِ.»⁽²⁾

امام علی علیه السلام : «هرکه در کودکی رنج نکشد و برای تربیت خود تلاش نکند، در بزرگسالی به سروری و بزرگی [و جایگاه بلند] نمی رسد.»

از نظر عقل و منطق بزرگ، کسی است که از دانش بهره مند باشد.

1- (غررالحکم: 8937.

2- (غررالحکم: 8272.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الْإِمَامِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «الْجَاهِلُ صَغِيرٌ وَإِنْ كَانَ شَيْخًا وَ الْعَالِمُ كَبِيرٌ وَإِنْ كَانَ حَدَثًا.»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام: «نادان کوچک است، هر چند پیر و سالمند باشد.

و دانا بزرگ است اگر چه نوجوان و کم سن و سال باشد.»

مطالعه در متن تقسیم اوقات کودک

تقسیم اوقات، نردبان ترقی و تکامل انسان است و در تربیت خانوادگی اگر نظم و تقسیم اوقات باشد همه ی افراد خانواده به ویژه کودکان آینده ی درخشان و طلایی خواهند داشت و در سیر تکاملی کودکان، کتاب خوانی و مطالعه و یادداشت های علمی، فرهنگی و... نقش بسزایی دارد.

! از امام صادق علیه السلام روایت شده است که از جمله ی مواعظ و اندرزهای لقمان رحمه الله به پسرش این بود که به او فرمود: «پسرم! در روزها، شب ها و ساعت های [زندگی] خود بخشی را به دانش آموختن [درس و مطالعه] اختصاص ده؛ چرا که هرگز چیزی را نخواهی یافت که به اندازه ی عدم استمرار این عادت [دانش پژوهی] به آن آسیب رساند.»⁽²⁾

درباره ی نوشتن نیز روایاتی است که به برخی اشاره می شود.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَيِّدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ.»⁽³⁾

رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «علم و دانش را با نوشتن در بند بکشید.» [تا از دست

شما فرار نکند و همواره از آن استفاده کنید]

1- (بحار: 1/183).

2- (بحار: 1/169).

3- (کنز العمال: 29332).

! از امام صادق علیه السلام روایت شده است: «دل با نوشتن [مطالب علمی و

مورد نیاز و نیز برنامه های زندگی] آرامش می یابد.»⁽¹⁾

البته از حافظه و تمرین و تلاش در استعدادپروری بسیار باید استفاده کرد، و کاملاً اسیر نوشتن هم نباید بود و هر چیز را هم نباید نوشت.

لطیفه:

صحبت می کنند که یک نفر می گفت: چون حافظه ی من ضعیف است، همه چیز را از نوشته هایم استفاده می کنم. یک نفر از راه رسید به او سلام کرد، او فوراً کاغذ پاره ها را از کیسه اش درآورد از بین آن ها به یک کاغذ خیره شد و

گفت: علیک السلام!!!

-1) کافی: 8/52/1.

فصل هفتم: والدین و برخی حقوق فرزندان

اشاره

در این فصل فزازهایی از حقوق فرزندان در پرتوی آموزش و پرورش کلاسیک آنان از دیدگاه مکتب وحی با استناد روایات اسلامی به ترتیب مورد توجه قرار خواهد گرفت:

سید و سرور تا هفت سالگی

اسلام با برنامه‌ی دقیق جهت شخصیت دادن به فرزندان هفت سال اول زندگی شان را سال‌های آقایی آنان معرفی می‌کند که باید از هر نظر مورد توجه باشند و شخصیت شان زیر پا نشود، بلکه با احترام گذاشتن و شخصیت دادن سالم آنان را باید به جایگاه مناسب رساند [البته این غیر از نازپروری است].

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «الْوَلَدُ سَبْدٌ سَبْعَ سِنِينَ.»⁽¹⁾

رسول خدا ﷺ: «فرزند تا هفت سال سید و سرور است.»

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ: «يُرْخَى الصَّبِيُّ سَبْعًا وَيُؤَدَّبُ سَبْعًا.»⁽²⁾

امیرمؤمنان امام علی بن ابی‌طالب: «کودک هفت سال آسوده نهاده می‌شود و هفت سال (دیگر) ادب و فرهنگ آموخته می‌شود.»

1- (وسائل الشیعه: 15/195، مکارم الاخلاق: 115.

2- (بحار: 96/104، مکارم الاخلاق: 255.

از بیان امیرالمؤمنین علی بن ابی‌طالب می‌توان نتیجه گرفت که در هفت سال نخست هیچ‌گونه اجبار و فشار و تحمیل بر فرزندان نباید اعمال شود، بلکه با تشویق و

بازی های مناسب می توان فرزندان را رشد داد و در هفت سال دوم که پنجره های علم و دانش فراروی کودک گشوده می شوند و قلّه های بلند و اقیانوس های بی ساحل در چشم انداز کودک قرار می گیرند. مرّی مدبّر می خواهد که به فرموده ی حضرت علی علیه السلام ادب و فرهنگ سالم را به او بیاموزد. [آری اگر نوجوان مجهّز با دانش و بینش شایسته قدم متین و استوار به هفت سال سوّم بگذارد به اوج عظمت خواهد رسید، همان گونه که اسلام فرهنگ پروری فرموده است.]

فرزند و رمز هفت سالگی

پس از هفت سال نخست، هفت سال دوّم، سکوی پرواز کودک از محیط خانه به مدرسه و سرآغاز تحول شگفت‌انگیز این نونهال باغستان آفرینش است، لذا افزون بر آموزش علمی، او نیاز به گشودن صفحات جدید پرورش ویژه خواهد داشت. به همین منظور مقرّرات ویژه ای در مکتب اسلام پی ریزی شده است، تا مسلمانان خردمند روش برخورد و برنامه های تربیتی فرزندان را با دقّت روان شناسانه و با الهام از مکتب انسان ساز اسلام درک کرده پیاده کنند، اگر آن گونه که مکتب وحی هدایت داده است، فرزندان تربیت شوند، سعادت فرد، خانواده و جامعه ی بشری تأمین و تضمین خواهد شد. رمز آن را در روایات می توان یافت.

سه هفت سال تا اوج کمال

تربیت در دوره های سه هفت سال که فرزند روند رشد و تکامل جسمی، روحی، عقلی، علمی، دینی و معنوی را می پیماید، در بیان پیشوایان دین مطرح و دستورات منظم و کلاسیک ارائه شده است.

! عَنْ الرَّسُولِ ﷺ: «أَوْلَادُ سَيِّدٍ سَبْعَ سِنِينَ، وَ عَبْدٌ سَبْعَ سِنِينَ وَ وَزِيرٌ سَبْعَ سِنِينَ فَإِنْ رَضِيَتْ خَلَاتِقُهُ... فَقَدْ أَعْذَرْتَ إِلَى اللَّهِ.»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «فرزند تا 7 سالگی سیّد و سرور است؛ 7 سال بعد بنده (و فرمان بردار) و 7 سال دیگر یاور و پشتیبان (والدین و خانواده). پس اگر اخلاق او را در بیست و یک سالگی پسندیدی (زهی خوشبختی) و گرنه، می توانی او را رها کنی و عذرت در پیشگاه خدا پذیرفته است.»

! عَنْ الْإِمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ ع: «يُرْفُ الصَّبِيُّ سَبْعًا، وَيُؤَدَّبُ سَبْعًا، وَ يُسْتَخْدَمُ سَبْعًا.»⁽²⁾

امام علی ع: «کودک 7 سال در آسایش وا گذاشته می شود، 7 سال به پرورش و ادب آموزی باید گماشته شود و 7 سال دیگر (برای کارورزی و کوشش در امور زندگی باید) به کار گرفته شود.»

! عَنْ الامام ابي عبد الله الصادق عليه السلام: «الغلام يلعب سبع سنين، و يتعلم الكتاب سبع سنين و يتعلم الحلال و الحرام سبع سنين.»⁽³⁾

امام صادق عليه السلام: «كودك 7 سال بازی می کند [حق بازی کردن دارد و در همان راستا رشد می کند] و 7 سال علم می آموزد و 7 سال

- 1- (وسائل الشيعه: 195/15؛ مكارم الاخلاق: 115.
- 2- (وسائل الشيعه: 195/15 و الفقيه: 16/2.
- 3- (وسائل الشيعه: 195/15، و فروع كافي: 94/2.

ديگر حلال و حرام [و دانش دين] را فرا می گيرد.»

از مجموع روايات به دست می آيد كه فرزندان در هر دوره ای بر اساس
نيازها و خواسته های معقول، مناسب و مشروع بايد تربيت شوند.

چکیده ی برنامه های سه هفت سال

از منظر دین اسلام و علوم تجربی در دوره های مختلف سه هفت سال برنامه های متنوعی برای فرزندان مطرح شده است که چکیده ی آن به این شرح ارائه می شود:

الف: برخی برنامه ها در 7 سال نخست، از این قرار می باشند:

1. بازی های سالم، سودمند و آموزنده.
2. شوخی، جست و خیز و تلاش (ورزش طبیعی، مناسب و ارزنده).
3. ناز و نعمت؛ عشق و محبت، احترام و رشد شخصیت کودک.
4. آسایش در آغوش خانواده، پدر، مادر و
5. آزادی در خانواده و تقویت روحیه ی آزاد منشی، استقلال و

ب: برخی برنامه ها در 7 سال دوم عبارتند از:

1. آموختن علم و دانش در برنامه های دانش آموزی کلاسیک.
2. همراه و همدم پدر و مادر بودن و
3. اطاعت و فرمان برداری از والدین و
4. ادب آموزی و خودسازی کودک در کانون خانواده و مدرسه.
5. رشد علمی ویژه و مطالعات جنبی و ایجاد نظم در زندگی و
6. به دست آوردن کمال، هنر، ورزش های سالم و سودمند و

ج: برخی برنامه ها در 7 سال سوم به این شرح می باشند:

1. آموختن دستورات دینی حلال و حرام.
2. به دست آوردن کار و کسب مناسب.
3. انتخاب آگاهانه و مستدل دین اسلام و عقاید مذهبی و
4. سر و سامان دادن زندگانی سالم و آبرومندانه.
5. برنامه ریزی ازدواج و تشکیل خانواده و

. نتیجه ی تربیت سالم یا ناسالم.

امیرمؤمنان علی علیه السلام در یک بیان بسیار عالی نتیجه ی تربیت سالم و سعادت گستر فرزندان یا تربیت ناسالم او را این گونه به تصویر کشیده است.

! عَنْ الْإِمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : «وَلَدُكَ رِيحَانَتُكَ سَبْعًا، وَ خَادِمُكَ سَبْعًا
ثُمَّ هُوَ عَدُوُّكَ أَوْ صَدِيقُكَ.»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام : «فرزندت در 7 سال [نخست] گل خوشبوی [باغ
زندگی] دوست؛ در 7 سال [دوم] خدمت گزار دوست؛ و از آن پس [اگر خوب
تربیت نکرده باشی، یا از لقمه ی حرام به وجود آمده باشی، یا رفیق ناسالم
داشته باشی] دشمن تو [و مایه ی ننگت] خواهد بود، [و اگر سالم بارآورده باشی
باعث افتخار و سربلندی] و دوست تو خواهد بود.»

تا هجده سالگی نبرد عقل و جهل

دوران نوجوانی و جوانی شگفت انگیز است که جنبه های مثبت و منفی و کشش های عقل و خرد با حماقت و نادانی در نبرد و ستیز ندتا انسان را شکار کنند. این حقیقت را امیرالمؤمنین علیه السلام چه زیبا بیان فرموده است.

1- (شرح ابن ابی الحدید: 343/20.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ : «لَا يَزَالُ الْعَقْلُ وَالْحُمُقُ يَتَغَالَبَانِ عَلَى الرَّجُلِ...»⁽¹⁾

امام علی علیه السلام : «تا 18 سالگی، گاه خرد و عقل و گاه حماقت و نادانی بر انسان غلبه می کند، آنگاهی که انسان به 18 سالگی رسید از آن دو تا هر کدام که بیشتر سلطه داشته است، به طور کامل غالب خواهد شد.»

هرگاه در نهاد انسان جلوه فروزان عقل و خرد باشد فروغ درخشان آن، در یک زمانی نمایان می شود و اگر چکیده ای از ظلمت جهل و بی خردی را در دل داشته باشد، روزی شراره ی نادانیش سر خواهد زد و چهره ی بد منظرش پیدا خواهد شد.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ : «إِذَا شَابَ الْعَاقِلُ شَبَّ عَقْلُهُ، إِذَا شَابَ الْجَاهِلُ شَبَّ جَهْلُهُ.»⁽²⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام : «آن گاهی که خردمند پیر می شود، عقل و
دانیی اش زبانه می کشد و آن گاهی که جاهل و بی خرد پیر می شود، شراره
های نادانی او شعله ور می شود.»

جلوه ای از حقوق فرزند درکنار خورشید والدین

یکی از جنبه های حقوقی، حقوق متقابل است، که در سطح جهان برقرار و سرنوشت ساز است، حتی حقوق متقابل بین خدا و پیامبر ﷺ، بین خدا و ائمه علیهم السلام و بین خدا و بنندگان او و نیز حقوق متقابل بین پیامبر ﷺ و امت، بین والدین و فرزندان، بین زن و شوهر؛ بین شاگرد و استاد، بین

1- (کنز الفوائد: 1/200.

2- (غرر الحکم: ح 4169.

دولت و ملت و ... برقرار است که از هر نظر قابل توجه و دقت است.

از دیدگاه اسلام حقوق متقابل والدین و فرزندان از اهمیت ویژه ای برخوردار است. [حقوق متقابل اکثراً متفاوت است؛ مثلاً حقوق والدین واجب، مهم و به مراتب بیشتر از حقوق فرزندان است. و بالمقابل حقوق فرزندان نیز دارای اهمیت ویژه ای است اما به مراتب کم تر از حقوق والدین است. در این جا به طور گذرا به بیان برخی بسنده می شود.

از نظر روان کاوی، عشق و محبت فرزند در عمق جان والدین نهفته است و فرزندان شان را تداوم بخش زندگی شان می پندارند.

امام زین العابدین علیهم السلام در یک بیان زیبایی حقوقی این حقیقت اجتناب ناپذیر را این گونه شرح داده است:

! عَنْ الْإِمَامِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «وَأَمَّا حَقُّ وَلَدِكَ، فَتَعَلَّمَ أَنَّهُ مِنْكَ وَ مُضَافٌ إِلَيْكَ فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا بِخَيْرِهِ وَ شَرِّهِ...»⁽¹⁾

امام سجاد عليه السلام : «اما حق فرزندان این است که او را از خود بدانی [او از تو و از وجود توست] و بدانی او با خوب و بدش در این دنیا هم پیوند توست، تو بر او ولایت داری و برخی از مسئولیت های تو از این قرار است: 1 به خوبی ادب و تربیتش کنی. 2 به سوی پروردگارش هدایت کنی. 3 در طاعت خدای سبحان یاری اش کنی، آن گاه بدان که در برابر این مسئولیت پاداش و یا مجازات خواهی داشت...»

1- (مستدرک الوسائل: 2/625.

انکار پدری، بدترین ستم بر فرزند

اگر نعوذ بالله فرزندان حقوق والدین را رعایت نکنند، در دنیا و آخرت مردود و ملعون بوده حتی از رایحه و بوی بهشت هم محروم خواهند بود، و اگر والدین حقوق فرزندان را رعایت نکنند به امانت بزرگ الهی خیانت کرده و قابل مجازات خواهند بود.

از برجسته ترین حقوق فرزند این است که پدر هر اندازه خشمگین شود، نباید نسبت پدری و فرزند را انکار کند که زیان ها و آسیب های فراوانی دارد و مورد خشم و غضب خدا قرار خواهد گرفت.

! عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: «مَنْ حُقِقَ الْوَالِدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ لَا يُنْكِرَ نَسَبَهُ.»⁽¹⁾
پیامبر اکرم ﷺ: «از جمله حقوق فرزند بر پدرش این است که (پدر) نسبت فرزند او [فرزند] را (با خود) منکر نشود.»
از حساس ترین جاهایی که شیطان وسوسه می کند این است که پدر نسبت پدریش را انکار کند. وای بر آن پدری که نسبت پدری خویش را انکار کند.
! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «أَيُّمَا رَجُلٍ نَفَى نَسَبَ وَوَالِدِهِ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ إِحْتَجَبَ اللَّهُ عَنْهُ وَفَضَحَهُ عَلَى رُؤُسِ الْخَلَائِقِ مِنَ الْأُولَيْنِ وَالْآخِرِينَ.»⁽²⁾
پیامبر خدا ﷺ: «هر مردی که رو در رو با فرزند خویش (او را انکار کند) و نسبت پدر و فرزند را نفی کند، خداوند از او روی می گرداند و پیش چشم همه ی آفریدگان اولین و آخرین، او را رسوا می سازد.»

1- (کنز العمال: 473/16).

2- (مستدرک الوسائل: 37/3).

ص: 145

و نیز بدترین فرزند کسی است که پدری پدر یا مادری مادرش را انکار کند که حکایت از بدترین رابطه خطرناک دارد. و متأسفانه برخی از فرزندان از این که والدین متدین شان زندگی مدرن یا لباس قشنگ ندارند خجالت می کشند و فرزندی خویش برای آنان را انکار می کنند، یا خواهر و برادرش را منکر میشوند این مفکوره نیز شیطانی است.

سرپرست ملعون

رسیدگی به امور خانواده و فرزندان از حقوق مسلم و لازم است. افراد بی کاره و نالایق که خانواده شان را ضایع بگذارند و از آبرو، حیثیت، شخصیت و زندگی شان حمایت نکنند، مورد لعن و نفرین می باشند.

! عَنْ الرَّسُولِ ﷺ: «مَلْعُونٌ، مَلْعُونٌ، مَنْ ضَيَّعَ مَنْ يُّعُولُ»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «ملعون است، ملعون است (و از رحمت خدا دور است) کسی که عائله و خانواده اش را ضایع و تباه کند (و حقوق آنان را نادیده بگیرد یا سبب گمراهی آنان گردد).»

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «كَفَىٰ بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُضَيِّعَ مَنْ يُّعُولُهُ»⁽²⁾

امام صادق علیه السلام: «در گناهکاری مرد همین بس که خانواده ی خویش را ضایع سازد. [و حقوق شان را رعایت نکند یا گمراه شان نماید].»

برخی انسان ها با آن که پول و دارایی دارند هرگاه زن و فرزند یا پدر و مادرشان یا خودشان مریض شوند، اگر آن ها را مداوا نکنند، مرتکب حرام و گناه می شوند. آنان هر چه رنج ببرند یا بمیرند سرپرست خانواده

1- (وسائل الشیعه: 251 / 15).

2- (وسائل الشیعه: 251 / 15.

ص: 146

مقصر است و در قیامت مجازات خواهد شد.

لعن و نفرین خداوند بر کسانی که خانواده و بستگان شان را گمراه بسازند یا آنان را به بی حجابی، فسق، خرافات و گناه وادار کنند.

نباید بار دوش بیت المال بود

دل باختگان دنیا و عاشقان ثروت گاهی به افراد تحت تکفل شان کمک و رسیدگی نمی کنند و آنان مجبور می شوند تا از خمس، زکات، صدقات و ... استفاده کنند، که بسیار مایه ی ننگ و عار است.

خمس و زکات انسان به والدینش، آبا، اجداد، فرزندان، نوه هایش و ... نمی رسد (البته معیار واجب النّفقه بودن است).

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «خَمْسَةٌ لَا يُعْطُونَ مِنَ الزَّكَاةِ شَيْئًا، الْأَبُ وَالْأُمُّ، وَالْوَالِدُ، وَالْمَمْلُوكُ وَالْمَرْأَةُ، وَذَلِكَ أَنَّكُمْ عِيَالُهُ لَأَزْمُونَ لَهُ.»⁽¹⁾

امام صادق علیه السلام: «پنج دسته اند که [هزینه ی زندگی شان بر عهده ی مرد است و] از زکات [و صدقه و ...] داده نمی شوند: پدر، مادر، فرزند، بنده (غلام) و همسر، این از آن جهت است که ایشان تحت سرپرستی مرد هستند و همواره پیوسته ی اویند.»

از نظر فقهای اسلام و مکتب اهل البیت علیه السلام کسی که فقیر نباشد جایز نیست که از زکات، زکات فطره و خمس استفاده کند، مصرف سهم امام علیه السلام منوط به اجازه ی مجتهد است، شرط آن فقر نیست بلکه خدمت کردن به دین و تعلیمات دینی است.

1- (وسائل الشیعه: 237 / 15.

ص: 147

میراث گذاشتن برای ورثه

رسالت انسان مسلمان ایجاب می کند که پس از خود نیز به فکر خانواده و فرزندان باشد، و اگر از مال حلال دنیا چیزی داشته باشد تا مقدار یک سوم را می تواند برای خود خرج [و وصیت] کند و متباقی دارایی مال ورثه می باشد. اسلام محروم کردن ورثه را از میراث، تجویز نکرده است. ! در روایت دارد که پیامبر اسلام ﷺ نسبت به کسی که تمام دارایی خود را به فقرا تقسیم کرده بود و برای ورثه چیزی نگذاشته بود، فرمود: «... اگر من می دانستم، به شما اجازه نمی دادم که او را در کنار مسلمانان و در قبرستان آن ها دفن کنید!!!»⁽¹⁾

از سعادت انسان این است که مال حلال تهیه کند و حقوق واجبه ی آن را بپردازد، بخشی را در راه خدا خرج کند و بخشی را هم وصیت کند تا مطابق شریعت برایش خرج کنند و متباقی را برای ورثه بگذارد.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّكَ إِنْ تَرَكْتَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَتْرُكَهُمْ عَالَةً.»⁽²⁾

پیامبر بزرگوار اسلام ﷺ: «اگر ورثه و بازماندگان خود را ثروتمند بگذاری بهتر از این است که فقیر و تنگدست رهایشان کنی.»

محبت و عشق ورزی به کودکان

از برجسته ترین سجایای اخلاقی که زندگی را معنا و صفا می بخشد، عشق ورزی و ابراز محبت است، به ویژه به فرزند که از نظر روان شناسی نتایج پربراری دارد، و جایزه ی معنوی آن رحمت خداوند است.

1- (قرب الاستاد: 31.

2- (کتاب العیال: 149/1

ص: 148

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «إِنَّ اللَّهَ لَيَرْحَمُ الْعَبْدَ لَشِدَّةِ حُبِّهِ لَوْلَدِهِ»⁽¹⁾

امام صادق علیه السلام : «همانا خداوند مهر می ورزد و رحم می کند به بنده ای که
فرزندش را بسیار دوست داشته باشد.»

حضرت موسی بن عمران (علی نبینا و آله و علیهم السلام) عرض کرد:
«پروردگارا! کدام کار را بسیار دوست می داری؟» خدای سبحان فرمود:
«دوست داشتن کودکان را؛ زیرا فطرت آنان بر توحید من استوار است، هرگاه
کودکان را می میرانم، به مهر و مهربانی خویش آنان را وارد بهشت می کنم.»⁽²⁾

زیاده روی در نیکی به فرزند؛ نه

افراط و تفریط در هر چیز خطرآفرین است و باید میانه روی کرد، زیاده
روی در نیکی به فرزندان و عزیزپروری شان زیان هایی دارد.

! عَنْ الْإِمَامِ الْبَاقِرِ علیه السلام : «شَرُّ الْأَبَاءِ مَنْ دَعَاهُ الْبِرُّ إِلَى الْإِفْرَاطِ.»⁽³⁾

امام باقر علیه السلام : «بدترین پدران کسی است که نیکی و دوستی [به فرزند]، او
را به حد افراط و زیاده روی سوق دهد [و نازپروری کند].»

. عبادت در نگاه مهرآفرین به فرزند

از نظر اسلام برخی از نگاه های محبت آمیز عبادت شناخته شده است، مثل
نگاه کردن با محبت به صورت پدر، مادر، استاد، عالم، نسل و ذریه ی خاندان
رسالت و نیز نگاه کردن مهرآفرین پدر به فرزندش.

1- (وسائل الشیعه: 201/15؛ فروع کافی: 65/2.

2- (بحار: 105/104؛ المحاسن: 293.

3- (تاریخ یعقوبی: 320/1.

ص: 149

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله و سلم : «نَظَرُ الْوَالِدِ إِلَىٰ وَوَلَدِهِ حُبًّا لَهُ عِبَادَةٌ.»⁽¹⁾

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم : «نگریستن پدر به فرزندش با مهربانی، عبادت است.»

! در روایتی از پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمده است: «هر گاه پدری به فرزندش نگاه کند و او را خوشحال کند، پاداش کسی را دارد که بنده ای را [در راه خدا] آزاد کرده باشد.» سؤال شد: «اگر 360 بار بنگرد چه؟» حضرت فرمود: «الله اکبر! [آن گاه پاداش آن از شماره بیرون است.]»⁽²⁾

مهرورزی متقابل والدین و فرزند

مهرورزی متقابل در زندگی خانوادگی نیاز مقدس و آموزنده است.
! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الْإِمَامِ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «يَجِبُ عَلَيْكَ أَنْ تُشْفِقَ عَلَىٰ وَالدِّكَ أَكْثَرَ مِنْ إِشْفَاقِهِ عَلَيْكَ.»⁽³⁾
امیر مؤمنان علی عَلَيْهِ السَّلَامُ: «بر تو لازم است که بیش از آن چه فرزندت به تو مهر می ورزد، تو به او محبت ورزیده، مهربان باشی.»

پاداش خدمت به فرزند

خدمت کردن مؤمن به کودک برای رضای خدا از کارهای خداپسندانه و دارای اجر و ثواب فراوان است.
! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ سَقَىٰ وَوَلَدَهُ شَرْبَةَ مَاءٍ فِي صِغَرِهِ سَقَاهُ اللَّهُ سَبْعِينَ شَرْبَةً مِنْ مَاءِ الْكَوْثَرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.»⁽⁴⁾

1- (مستدرک الوسائل: 626/2.

2- (بحار: 80/74.

3- (شرح ابن ابی الحدید: 272/20.

4- (کنز العمال: 443/16.

ص: 150

پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هر کس به فرزندش در کودکی جرعه ی آبی دهد، خدای سبحان در قیامت، هفتاد جرعه از آب کوثر به او می نوشاند.»

دعا برای فرزندان

از برجسته ترین نیکی و احسان این است که والدین برای فرزندان شان دعا کنند؛ و دعای والدین درباره ی فرزند به اجابت خواهد رسید.

! اسامه بن زید می گوید: پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مرا روی زانوی خود می نشانید و حسن [بن امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَام] را روی زانوی دیگرش (...ثُمَّ يَضُمُّنَا ثُمَّ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ أَرْحَمُهُمَا فَإِنِّي أَرْحَمُهُمَا.»⁽¹⁾) سپس ما را به آغوش خود می کشید، آن گاه می فرمود: «خداوندا! این هر دو را از رحمت خود بهره مند فرما؛ که من به این دو مهر و محبت می ورزم.»

نیکی به فرزند جایگزین نیکی به والدین

کسانی که والدین شان از دنیا رفته اند [نباید آنان را فراموش کنند] اگر به فرزندان خویش برای رضای خدا نیکی کنند، همانند نیکی به والدین دارای اجر و پاداش می باشد.

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَام: «بِرُّ الرَّجُلِ بَوَالِدِهِ بَرُّهُ بِوَالِدَيْهِ.»⁽²⁾

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام: «نیکی ورزیدن انسان به فرزندش (همانند) نیکی کردن به پدر و مادرش می باشد.»

-1) کتاب العیال: 398/1.

-2) همان و من لایحضره الفقیه: 157/2.

ص: 151

! امام رضا عَلَيْهِ السَّلَام به مردی فرمود: «آیا پدر و مادرت زنده اند؟» گفت: نه. فرمود: «آیا فرزند داری؟» گفت: «آری» (امام) فرمود: «به فرزندت نیکی کن، که به منزله ی نیکی به پدر و مادرت شمرده می شود.»

مهرورزی نامشروع

محبت و دوستی تا جایی ارزنده است که انسان را به گناه و معصیت گرفتار نسازد، و اگر موجب معصیت گردد، حرام و ممنوع است.

! عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: «يَأْتِيَنَّ مَسْعُودًا لَاتَحْمِلَنَّ الشَّقَقَةَ عَلَيَّ أَهْلِكَ وَوَلَدِكَ عَلَيَّ الدُّخُولِ فِي الْمَعَاصِي وَالْحَرَامِ.»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «ای فرزند مسعود! مبادا مهرورزی به خانواده و فرزندان، سبب شود که در [قلمرو] گناه و حرام گام بگذاری.»

. غرق شدن در امور خانواده

رسیدگی به امور خانواده و فرزندان، تأمین نفقه (خوراک، پوشاک و مسکن و...) آموزش و پرورش و برنامه ریزی زندگی و تربیت سالم آنان از وظایف ضروری و مقدسی است که والدین با در نظر داشت مسئولیت دینی، صادقانه باید به آن بپردازند؛ اما نباید در آن امور کاملاً غرق شوند و و نباید از عبادت و بندگی خدا، از علم و دانش، از خدمت به مردم و از امور لازم دیگر، خودشان را بی بهره و محروم کنند.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ: «لَا تَجْعَلَنَّ أَكْثَرَ شُغْلِكَ بِأَهْلِكَ وَوَلَدِكَ...»⁽²⁾

1- (بحار: 32/17).

2- (نهج البلاغه، حکمت: 352).

ص: 152

امیرمؤمنان امام علی ﷺ: «بیشترین کار و اهتمام خویش را صرف خانواده و فرزندان نساز زیرا اگر آنان دوست خدا باشند، خدای سبحان دوستان خود را (بدون حمایت و انمی گذارد)، و اگر دشمن خدا باشند چرا خود را به دشمنان خدا سرگرم و گرفتار می سازی.» [اساساً میانه روی را با توجه به مسئولیت شرعی و رسالت دینی باید رعایت کنند.]

• یتیم نوازی

در اسلام هیچ گونه دستوری برای ایجاد یتیم خانه و خانه ی سالمندان نرسیده است [البته منعی هم وجود ندارد] با آن که در یتیم خانه ها و خانه های سالمندان به غذا، لباس، آموزش، تفریح و... ممکن است خوب تر رسیدگی شود، اما جای محبت و عاطفه ی خانوادگی و روش طبیعی رشد کودکان و پرستاری سالمندان در آغوش گرم خانواده خالی است؛ لذا اسلام برای مؤمنان و خانواده های اسلامی با تأکید فراوان سفارش کرده است که یتیمان را به خانه های خود ببرید و همانند کودکان خود تربیت کنید و به امور آن ها برسید و آنان را مورد نوازش قرار دهید.

! عَنْ الرَّسُولِ ﷺ: «أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ...»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «من و سرپرست یتیم مانند این دو (انگشت «سبابه» و «وسط») در بهشت خواهیم بود به شرط آن که تقوای الهی را پیشه کند.»
! امیرمؤمنان ع: می فرماید: «و خدا را خدا را درباره ی یتیمان، آن ها را گاهی سیر و گاهی گرسنه نگذارید و نکند که با حضور شما

1- (تفسیر نورالتقلین: 23/795/5).

ص: 153

ضایع شوند.»⁽¹⁾ [مبادا از نظر مادی و معنوی دچار مشکل شوند].

یتیم آزاری جنایت بزرگ

با آن همه سفارش اسلام برای یتیم نوازی برخی نه تنها یتیم نوازی نمی کنند که یتیم آزاری هم می کنند و افزون بر آن انواع ظلم و ستم را به یتیمان روا می دارند چه از نظر جسمی و چه از نظر روانی که سخت خطرناک و موجب خشم و غضب خدای بزرگ است. خدای مهربان در قرآن می فرماید: **﴿فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ﴾**⁽²⁾ (یس یتیم را هرگز میازار.)

! عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: «إِنَّ الْيَتِيمَ إِذَا بَكَى أَهْتَرَ لِيَكَائِهِ عَرْشُ الرَّحْمَنِ»⁽³⁾
 پیامبر ﷺ: «هنگامی که یتیم [کودکی که تکیه گاه ندارد] گریه کند عرش
 خدای رحمان از گریه ی او به لرزه می آید.»
 ! در روایت دیگری از آن حضرت آمده است: «هرگاه یتیمی گریه کند،
 قطرات اشک او در دست خدای رحمان می ریزد.»⁽⁴⁾

متأسفانه عده ای هم میراث و مال یتیمان را می خورند. قرآن می فرماید:
 ﴿كَسَانِيَّ كَمَا كَسَانِيَّ يَتِيمَانَ رَا بِي نَاحِقٍ مِي خُورِنْدُ جَزَ اَيْنِ نَيْسْتِ كِهْ آتَشِي دَر شَكْمِ
 شَان فَرُو مِي بَرِنْدُ وَ بِي زُودِي دَر آتَشِ فَرُوزَانِ وَ جَهَنَّمَ سُوزَانِ كِرْفَتَارِ خَوَاهِنْدُ
 شُد.»⁽⁵⁾

1- (نهج البلاغه: نامه ی 47 ص 398 ترجمه ی محمد دشتی

2- (الضحی: 9.

3- (تفسیر مجمع البیان: 506/10.

4- (تفسیر فخر رازی: 219/31.

5- (النساء: 10.

! از پیامبر ﷺ روایت شده است: «بدترین خوراک ها، به ناحق خوردن
 مال یتیم است.»

خوردن حق میراث دیگران مثل حق مادر، پدر، برادر، خواهر و... و خوردن
 وجوهات بدون استحقاق، گناه و حرام است.⁽¹⁾

! در روایت آمده است: «کسانی که فقیر و مستحق نیستند اگر از خمس آل

محمد می خورند مثل آن است که آتش را بخورند.»

1- (داستان های کتاب وصیت نامه... به قلم مؤلف را مطالعه فرمایید.

ص: 155

فصل هشتم: «برخوردهای اخلاقی با کودک»

اشاره

در این فصل درباره ی برخوردهای اخلاقی با کودکان و نیازهای شان به طور فشرده به این ترتیب ارائه می شود امید آن که سودمند باشد:

ادب آموزی، برترین هدیه

از نظر فرهنگ اسلام برترین هدیه و تحفه ی ارزنده، ادب آموختن و تربیت سالم فرزندان است.

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ: «مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام: «هیچ پدری هدیه ای گران بهاتر از ادب و فرهنگ نیکو به فرزندش نبخشیده است.»

نقش الفت در ادب آموختگی اخلاقی

آموزش و پرورش دینی و آموزش دادن ادب و انسانیت باید با الفت و مهرورزی پدر همراه باشد تا برجسته ترین نقش تربیتی را داشته باشد و دعای پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم ارمان راهش گردد.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله و سلم: «رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَعَانَ وَلَدَهُ عَلَىٰ بِرِّهِ بِالْإِحْسَانِ إِلَيْهِ وَالتَّأَلُّفِ لَهُ وَتَعْلِيمِهِ وَتَأْدِيبِهِ»⁽²⁾

1- (مستدرک الوسائل: 2/625.

2- (مستدرک الوسائل: 2/625.

ص: 156

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم: «رحمت خداوند نصیب بنده ای باد که فرزندش را یاری رساند تا او نیکوکردار و سعادتمند شود، آن گونه که به او نیکی و احسان کند و همواره با الفت و مهربانی به او دانش بیاموزد و از ادب بهرمنش گرداند.»

[والدین و استادی که از الفت و مهرورزی بی بهره اند در ادب و دانش پروری موفق نیستند].

. عفو و گذشت والدین از لغزش فرزند

هر انسانی در زندگی دچار اشتباه و لغزش می شود به ویژه کودکان و نوجوانان؛ والدین و استادان خردمند باید با گذشت معقول و مشروع نخل امید را در زندگانی آنان بارور و مهر و محبت را پایدار کنند.

! عَنْ الرَّسُولِ ﷺ: «رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَعَانَ وَلَدَهُ عَلَىٰ بُرِّهِ، وَهُوَ أَنْ يَعْفُوَ عَنْ سَيِّئَتِهِ وَ يَدْعُو لَهُ فِيمَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ اللَّهِ.»⁽¹⁾

پیامبر خدا ﷺ: «رحمت خدا بر کسی باد که فرزندش را در نیکوکاری یاری دهد، بدین گونه که از خطایش درگذرد و (برای توفیق یافتن او) در رابطه اش با خداوند، دعایش کند.»

. فرزندان با گلوآزه عدالت

انسان تشنه ی عدالت است و چه بهتر که خانواده کانون عدل و داد باشد تا اعضای خانواده به ویژه کودکان از میوه ی لذت بخش درخت عدل بهره مند شوند تا شاید روزگاری در کشورشان و فراتر از آن در جهان عدل پروری کنند و به عدالت عملی بپردازند.

1- (عده الداعی: 61، بحار: 98/104).

ص: 157

! عَنْ النَّبِيِّ الْأَكْرَمِ ﷺ: «إِتَّقُوا اللَّهَ وَ أَعْدِلُوا فِي أَوْلَادِكُمْ»⁽¹⁾

پیامبر اکرم ﷺ: «تقوای خداوند را پیشه سازید و با فرزندان تان به عدالت رفتار کنید.» [البته عدالت در صورتی ارزنده است که واقعی باشد و بر پایه ی تقوای الهی استوار گردد].

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ حَتَّى فِيهِ الْقَبْلُ.»⁽²⁾

پیامبر ﷺ: «خداوند بلند مرتبه دوست می دارد که حتی در بوسیدن فرزندان تان [نیز] میان آنان عدالت را رعایت کنید»

لطیفه

از مردی پرسیدند: شما در بوسیدن فرزندانان عدالت را رعایت می کنید؟ پاسخ داد: من آنان را نمی بینم تا ببوسم. گفتند: چرا؟ گفت: تا به خانه وارد می شوم همه فرار می کنند که کتک شان نزدم!!! به به چه مهربان پدری!!!

برخوردهای متفاوت با فرزندان

در مسائل و برنامه های عمومی باید در بین فرزندان عدالت را رعایت کرد
[عدل آری اما مساوات نه.]

برخی از فرزندان دارای ویژگی هایی هستند از نظر علم، عمل، تدبیر، معنویت، نظم، کمال، اطاعت، محبت و ورزی و... که حتماً والدین آنان را بیشتر دوست داشته، به آنان توجه بیشتر خواهند داشت؛ و اگر خوب و بد، باسواد و بی سواد، مطیع و سرکش، بانظم و بی نظم و... را یکسان بدانند،

1- (کنز العمال: 45349).

2- (کنز العمال: 45350).

ص: 158

ستم آشکار است، هیچ وقت هابیل و قابیل یکسان نخواهند بود، اما این امتیازدهی ویژه باید طوری صورت بگیرد که خطرناک و حساسیت آفرین نباشد و ظواهر را باید حفظ کرد....

در این باره در سیره پیامبران و ائمه علیهم السلام نمونه هایی وجود دارد.

! چنانچه در این باره از امام رضا علیه السلام سؤال شد. حضرت فرمود: «...آری این کار روا و جایز است؛ امام صادق علیه السلام چنین بود و به فرزندش «محمد» عطا و بخشش [ویژه] داشت، همان گونه که امام کاظم علیه السلام درباره ی احمد چنین می کرد و من نیز به خاطر وی مراقب احمد بودم و او را به سینه می فشردم.»⁽¹⁾

! امام کاظم علیه السلام در پاسخ رفاعه می فرماید: «...نَعَمْ لَا بَأْسَ بِهِ، قَدْ كَانَ أَبِي يُفَضِّلُنِي عَلَى عَبْدِ اللَّهِ.»⁽²⁾ «... پدرم همواره مرا بر برادرم عبدالله فضیلت و برتری می داد.»

! از امام صادق علیه السلام سؤال شد: آیا جایز است مردی در هدیه دادن و بخشش، برخی از فرزندان را بر برخی دیگر برتری دهد؟ قال علیه السلام: «لَا بَأْسَ بِذَلِكَ إِذَا كَانَ صَحِيحاً.»⁽³⁾ حضرت علیه السلام فرمود: «اگر [با دلیل و شیوه ی] صحیح باشد جایز است.»

شایستگی ها را نباید نادیده گرفت تا زمینه ی پیشرفت فراهم شود.

1- (التهذيب: 281/2، وسائل الشيعة: 203/15.

2- (التهذيب: 281/2، وسائل الشيعة: 203/15.

3- (مستدرک الوسائل: 626/2.

ص: 159

درجه بندی فرزندان

در اسلام مساوات مطلق مردود است، در برخی موارد مساوات مشروع است، بنابراین در بین فرزندان، بستگان، همسایگان و افراد جامعه مراتب و درجه های حقیقی و حقوقی را باید رعایت کرد.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللَّهَ يُوصِيكُمْ بِأَبْنَائِكُمْ وَذَوِي أَرْحَامِكُمْ، الْأَقْرَبُ فِ الْأَقْرَبِ»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «... خداوند شما را به [رعایت حقوق] فرزندان و بستگان تان به فراخور رتبه، موقعیت و جایگاه شان سفارش کرده است.»

احترام به کودک

اشاره

هر مسلمانی دارای احترام است و از نظر روانی احترام گذاشتن اثر سازنده دارد و نیز تحقیر مسلمان، حرام و دارای اثر منفی است.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ: «لَا تُحَقِّرَنَّ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَإِنَّ صَغِيرَهُمْ عِنْدَ اللَّهِ كَبِيرٌ»⁽²⁾

رسول خدا ﷺ: «هرگز مسلمانی را کوچک ندانسته تحقیرشان نکنید، زیرا خردسال شان در نزد خدا بزرگ است.»

کودک در صف جماعت

! از حضرت امام محمد باقر علیه السلام روایت شده است: «اگر کودکان در صف جماعت شرکت کنند آنان را به عقب نرانید [تا احساس حقارت نکنند و به جماعت کم مهر نشوند] بلکه [با قرارگرفتن خودتان]

1- (مستدرک الوسائل: 2/626....

2- (مجموعه ی ورام: 1/31.

ص: 160

در میان صف آنان فاصله ها را درست کنید.»⁽¹⁾

لطیفه

از مردی سؤال کردند که فرزندان کوچک تان را در کدام صف جماعت قرار می دهید؟ گفت: من در تمام زندگی شصت ساله ام یک بار مسجد رفتم که می

خواستند غذا بدهند، نماز جماعت خیلی طولانی بود من شش بار در نماز خواب رفتم. بردن کودک در مسجد یعنی چه؟!!!!

. دعا برای کودک

اشاره

! «از سیره نورانی پیامبر اسلام ﷺ این بود که وقتی کودک را در محضرش می آورند، آن حضرت دعا فرموده برایش برکت می طلبد.»⁽²⁾
از رسالت والدین این است که افزون بر علم و ادب آموزی فرزندان برای شان دعا کنند؛ زیرا دعای والدین مستجاب و سنت حسنه است.

داستان مؤمن هندوستانی

یکی از دوستانم می گفت: من به هندوستان رفته بودم. با یک مغازه دار شیعه آشنا شدم، دیدم فرزندانش را به مغازه آورده به آنان قرآن، کتاب، خطاطی، عقاید اسلامی و مسائل شرعی آموزش می دهد و آنان را با خود به مسجد و حسینیه می برد، من به او گفتم: چه اندازه به بچه ها سخت می گیرید و زحمت می کشید؟ گفت: آقا این جا هندوستان است، و اگر مواظبت نکنم بچه ها را شکار می کنند و گمراه شان خواهند کرد، اگر این

1- (وسائل الشیعه: 4/1274.

2- (کتاب العیال: 1/402.

ص: 161

امانت ها ضایع شوند من جواب خدا را چه بگوییم؟ [در هندوستان چندین گروه کافر، منحرف، ساحر، التقاطی، بت پرست، گاوپرست، موش پرست، آتش پرست، شیطان پرست و... وجود دارد، اما مسلمانان هندوستان با ایمان قوی، اخلاص و استقامت از دین و ارزش های دینی دفاع می کنند].

رعایت حقوق کودک در حال عبادت

از نظر فقهای اسلام در حال عبادت و نماز، برداشتن و شیردادن به کودک جایز و بدون اشکال است.

!قتاده می گوید: «پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نماز می خواند در حالی که امامه (نوه اش) دختر زینب را به آغوش داشت هرگاه رکوع می کرد او را به زمین می گذاشت و هرگاه بلند می شد او را با خود برمی داشت.»⁽¹⁾

!عَنْ الْإِمَامِ الْأَصَادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «لَا بَأْسَ أَنْ تَحْمِلَ الْمَرْأَةُ صَبِيَّهَا وَهِيَ تُصَلِّي وَتُرَضِعُهُ وَهِيَ تَشْهَدُ»⁽²⁾

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ: «زن می تواند در حال نماز، فرزندش را در آغوش داشته باشد، و نیز می تواند در حال تشهد نماز، فرزندش را شیر دهد.»

این برنامه ی اسلام ارج نهادن به انسان به ویژه به کودک و حفظ حقوق کودک است.

کودک و رازداری

از مهم ترین مسائلی که باعث امنیّت و حفظ دین، ناموس، جان، و حیثیت انسان می شود، مسئله رازداری است، بنابراین باید فرزندان را

1- (کتاب العیال: 391/1.

2- (وسائل الشیعه: 1274/4.

ص: 162

زرنگ، دقیق، احتیاط کار و رازدار تربیت کرد. آدم ساده دلی که اسرار خود و خانواده اش را فاش کند جان و مالش را به خطر می اندازد، از این جا رمز و راز فرهنگ تقیه ی سالم را می توان درک کرد.

!عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «الْصَّمْتُ حُكْمٌ وَالسُّكُوتُ سَلَامَةٌ وَالْكِتْمَانُ طَرْفٌ مِنَ السَّعَادَةِ.»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی عَلَيْهِ السَّلَامُ : «خاموشی حکمت، و سکوت (مایه ی) سلامت و رازداری گوشه ای از خوشبختی است.»
 ! امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ درباره ی اسرار دینی و مذهبی می فرماید: «پوشیده نگه داشتن اسرار ما جهاد در راه خدا است.»
 . سلام کردن بر کودکان

سلام کردن بر زن، مرد و کودک سیره ی پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، سنت اسلامی و دارای اجر و پاداش فراوان است.
 !عَنْ الْقُطْبِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي لُبِّ الْأَلْبَابِ: «عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يُسَلِّمُ عَلَى الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ.»⁽²⁾

قطب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ : «از سیره ی پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ این بود که بر کودکان و بزرگان سلام می کرد.» این نمونه ی دیگری است از رعایت حقوق کودک.

! «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى صَبِيَّانِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمَا وَهُوَ مُغْذٍ.»⁽³⁾

1- (تحف العقول: 223.

2- (مستدرک الوسائل: 69/2 و سنن النبی: ص 43 ح 55

3- (مستدرک الوسائل: 69/2 و سنن النبی: ص 43 ح 55

ص: 163

«رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [در رهگذاری] به چند کودک برخورد، با آن که شتابان در حال عبور بود، به آنان سلام کرد.»

لطیفه:

مردی به کودکی سلام کرد، کودک سرگرم بازی بود جواب نداد، مرد با عصبانیت گوش او را کشید و گفت: چرا جواب سلامم را ندادی؟ کودک گفت:
 سلام دادی که گوشم را کنده و نوش جان کنی؟!!!!
 نه سلام بده و نه آدم خوار باش!!!

فرزندان در نماز نجات بخش

شایسته است که والدین فرزندان شان را وادار کنند تا در گرفتاری ها به نماز رو آورده و به خدا توجه کنند؛ زیرا نماز پناهگاه ویژه است.

! «إِنَّ النَّبِيَّ كَانَ إِذَا نَزَلَ بِأَهْلِهِ شِدَّةً أَمَرَهُمْ بِالصَّلَاةِ»⁽¹⁾

«هرگاه برای خاندان پیامبر ﷺ دشواری پیش می آمد آن حضرت آنان را به نماز خواندن فرمان می داد.» [منظور نمازهای مستحبی و دعا است؛ نمازهای واجب که همواره باید در وقت آن اقامه شود].

کودک و بستر خواب

جداکردن بستر خواب کودکان از همدیگر یکی از مهم ترین برنامه های پیشگیری از بی حیایی و بی عفتی است.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «الصَّبِيُّ وَالصَّبِيَّةُ وَالصَّبِيُّ وَالصَّبِيَّةُ وَالصَّبِيَّةُ وَالصَّبِيَّةُ يُفَرَّقُ بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ لِعَشْرِ سِنِينَ»⁽²⁾

1- (مستدرک الوسائل: 395/6، مجموعه ورام: 162.

2- (مستدرک الوسائل: 182/15؛ مَنْ لَا يَحْضُرُهُ الْفَقِيه: 140/2.

ص: 164

پیامبر اسلام ﷺ: «[فرزندان] خواه دو پسر، خواه پسر و دختر، خواه دو دختر از ده سالگی باید در رختخواب، جداگانه بخوابند.» [یعنی بعد از ده سالگی باید با هم نخوابند، چه هم جنس باشند یا جنس مخالف، اعم از خواهر و برادر، یا دو خواهر یا دو برادر، یا بیگانه].

این روش جالب، باعث می شود که عفت از کودکی پی ریزی شود و زمینه های فساد فراهم نگردد.

اخطار حسّاس به مادران

بنازم اسلام را که با دقت تمام به ریزترین مسائل توجه کرده است تا بشریت را از سقوط حفظ کند، یکی از آن مسائل دست بازی مادر با شرمگاه کودک است، که مورد نهی و نکوهش قرار گرفته است.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «مُبَاشَرَةُ الْمَرْأَةِ إِذًا بَلَغَتْ سِتَّ سِنِينَ شُعْبُهُ مِنْ الزَّوْنِ»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام: «هرگاه دختر به شش سالگی برسد دست مالی زن [مادر] به اندام و شرمگاه او نوعی از زنا به شمار می آید.»

نظافت و عفت کودک

از وظایف اجتناب ناپذیر والدین و خانواده حفظ نظافت کودک است (نظافت دهان و دندان، دست و صورت، لباس و پوشش و...) زیرا با رعایت نکردن نظافت، امراضی به سراغ کودک خواهند آمد و در نتیجه سلامت جسمی و روانی او و جامعه مواجه با خطر خواهد شد.

1- (مکارم الاخلاق: 115.

ص: 165

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «بِئْسَ الْعَبْدُ الْقَاذِرُ»⁽¹⁾

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم: «چه بد و زشت است بنده ی لاقید، کثیف و چرکین.»

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «هَلَكَ الْمُتَقَدِّرُونَ»⁽²⁾

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم: «مردمان کثیف به هلاکت و نابودی کشانده می شوند.»

! عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: «اغسلوا صبيانكم من الغمر...»⁽³⁾

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم: «چربی را از [دست و روی] کودکان خود بشوید زیرا شیطان

بوی چربی را استشمام می کند، و کودک را در هنگام خواب می ترساند، و نیز دو (فرشته) نویسنده ی اعمال از شیطان اذیت می شوند.»

کودک و عفت پروری

عفت و پاکدامنی از برترین صفات انسان است و اسلام این صفت سعادت آفرین را ستوده و حتی آن را از برترین عبادات دانسته است.

! عَنْ الْإِمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ: «أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْعِفَافُ»⁽⁴⁾

امیرمؤمنان علیه السلام: «عفت و پاکدامنی در ردیف برترین عبادات است.»

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ: «أَلْعِفَّةُ رَأْسُ كُلِّ خَيْرٍ»⁽⁵⁾

امیرمؤمنان علیه السلام: «عفت و پاکدامنی سرمنشأ همه ی خوبی ها است.»

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ: «دَلِيلُ غَيْرِهِ الرَّجُلِ عِفَّتُهُ»⁽⁶⁾

امام علی علیه السلام: «راهنمای غیرت و مردانگی مرد، عفت و یاکی اوست.»

1- (کافی: 6/439/6)

2- (کنز العمال: 7422)

3- (بحار: 95/104؛ مکارم الاخلاق: 255)

4- (کافی: 3/79/2)

5- (غررالحکم: 1168)

6- (غررالحکم: 5104)

ص: 166

بدون تردید عفت و پاکدامنی از پایه های سعادت انسان است و باید از کودکی و نوجوانی پی ریزی شود و این مسئولیت به عهده ی والدین و خانواده است و ابعاد گوناگونی دارد که به برخی اشاره می شود.

کودک و عملکرد والدین

مؤمنان وارسته علاقه مندند که فرزندان شان از آغاز آفرینش با عفت و دارای ارزش های دینی بار ببینند، این آرمان والا نیازمند آن است که والدین از کارها و غذاهایی بپرهیزند و عفت و تقوا پیشه کنند.

! عَنْ الْإِمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «إِذَا رَغَبْتَ فِي الْمَكَارِمِ فَاجْتَنِبْ عَنْ
الْمَحَارِمِ»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام: «اگر خواهان مکارم، خوبی ها و بزرگواری
هستی از حرام ها [اعمال حرام و غذاهای حرام] دوری کن.»

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «بُئْسَ الطَّعَامُ الْحَرَامُ»⁽²⁾

امام علی علیه السلام: «بدترین طعام و خوراکی، خوراک و طعام حرام است.»

. کودک و عفت مادر.

رسالت مادرها در دوران حاملگی، شیردهی و تربیت کودک بسیار مهم،
سنگین و سرنوشت ساز است، لذا مادر باید جداً مواظب عملکردهای خود
باشد، واجبات را انجام دهد، مرتکب حرام نشود، از غذاهای حرام و شبهه ناک
خودداری کرده، از مجالس لهو و لعب، رقص و ساز، فحشا و

1- (غررالحکم: 4069)

2- (غررالحکم: 4389)

ص: 167

منکرات جداً اجتناب کند. از غیبت، تهمت، سخن چینی، نفاق انگیزی، بی
بندوباری، دروغ، خیانت، بی حجابی، خنده و مزاح با نامحرم بپرهیزد که از نظر
اسلام جداً نکوهش شده و برای عفت کودک زیان آور و خطرناک است.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «اللَّهُ يُسَخِّطُ الرَّحْمَنَ وَ يُرْضِي الشَّيْطَانَ وَ يُنْسِي

الْقُرْآنَ»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام: «لهو و لعب و سرگرمی های بی جا خدا را به

خشم می آورد، شیطان را خوشنود می سازد و قرآن را از یاد می برد.»

. عفت در برخوردهای اخلاقی

طبیعت کودک همانند یک مغناطیس قوی است که عادت های اخلاقی را جذب می کند؛ لذا شخصیت او در محیط خانواده، مدرسه، اجتماع شکل می گیرد، بنابراین محیط خانه باید کانون ایمان، معنویت، صداقت، امانت، اخلاص، ایثار، بردباری، عزت نفس، اخلاق شایسته، فرهنگ، تمدن و... باشد تا کودک با کرامت انسانی و سجایای اخلاقی پرورش شود و پایه های عفت و معنویت او تحکیم گردد، و اگر «نعوذ بالله» فسادهای اخلاقی جایگزین مکارم اخلاقی گردید، بر روحیه ی کودک جداً اثر نامطلوب خواهد گذاشت اگرچه یک برخورد جزئی باشد.

! عَنْ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ قَالَ لِصَبِيٍّ تَعَالَ هَاكَ ثُمَّ لَمْ يُعْطِهِ فَهِيَ كَذِبَةٌ.»⁽²⁾

1- (بحار: 66/9/78).

2- (منهج التربيّه: 312).

ص: 168

پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هرکس به کودکی بگوید: «بیا و این را بگیر» آن گاه چیزی به او ندهد، دروغ گفته است.» [یعنی این برخورد اندک هم بدآموزی دارد].

. جلوگیری کودک از حرام و ناپاک

از آن جایی که خوردن ناپاک و حرام اثر خطرناک وضعی دارد و قلب و روح انسان را سیاه و آلوده می کند؛ خوردن آن حرام و معصیت است و نیز خوراندن آن به دیگران حتی اطفال جایز نیست، لذا مراجع فرموده اند: «خوراندن مسکرات و نجس به اطفال جایز نیست...»⁽¹⁾

در این باره روایات فراوانی وجود دارد.

! عَنْ عَجَلال: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْمَوْلُودُ يُوَلَّدُ فَنُسْقِيهِ الْخَمْرَ؟
 فَقَالَ لَهُمْ: لَا. مَنْ سَقَى مَوْلُوداً مُسْكِراً سَقَاهُ اللَّهُ مِنَ الْحَمِيمِ وَإِنْ غُفِرَ لَهُ.⁽²⁾

عن جلال می گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: [نظرشما درباره ی] نوزادی که به او شراب می دهیم چیست؟ امام فرمود: «روا نیست؛ هرکس به نوزادی مست کننده ای را [شراب یا غیر شراب] بخوراند، خداوند او را از آب جوشان جهنم می نوشاند، هر چند که او آمرزیده شده باشد.» و نیز از مال حرام، رشوه، دزدی، قمار، پول بی خمس و زکات، مال مردم و... باید اجتناب کرد، و نباید کودک و خانواده را به آن ها آلوده نمود.

1- (توضیح المسائل محشی: 94 ذیل مسئله ی 141

2- (وسائل الشیعه: 247/17.

ص: 169

. دو سالگی کودک و اجازه ورود

یکی از مهم ترین برنامه های خانواده باید این باشد که کودک را آرام آرام به جدا خوابیدن از والدین وادار کنند تا روحیه ی استقلال طلبی در روان او رشد کند و ترس و نگرانی نداشته باشد، و از دو سالگی رختخوابش و از پنج سالگی اتاق خوابش در حدّ امکان جدا شود (یعنی در کنار والدین نخوابند) و در هر موقع سرزده و بدون اجازه وارد اتاق والدین و زن و شوهرها نشوند، خصوصاً از زمانی که ممیز می شوند به ویژه در سه موقع حسّاس و مهم:

چنان چه در قرآن کریم آمده است: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ﴾⁽¹⁾

<ای کسانی که ایمان آورده اید! آن هایی که سرپرستی شان به عهده ی شما است و آن هایی که به سن بلوغ نرسیده اند، در سه وقت، هنگام وارد شدن به

اتاق شما باید اجازه بگیرند: 1. پیش از نماز صبح 2. و (هنگام استراحت) نیمروز هنگامی که لباس های (معمولی) خود را بیرون می آورید 3. و بعد از نماز عشاء.)

چه زیباست که والدین فرزندان را به آداب اسلامی و انسانی آشنا کرده، آنان را از پرتگاه های سقوط حفظ کنند و با این گونه الگو پروری

1- (سوره ی نور آیه: 58.

ص: 170

سرنوشت سالم جامعه را رقم بزنند تا عفت عمومی پایدار گردد.

لطیفه:

جوانی می گفت: در منزل یکی از دوستانی بودم که دو همسر داشت، وقت استراحت بچه ی چهار ساله اش فریاد زد: داداش! داداش! بابا دعوا کرده، مامان بزرگه را از خانه بیرون کرده و از صورت مامان کوچیکه گاز می گیرد، برادرش گفت: آرام، حرف نزن، گفت: چرا حرف نزنم بابا لپ مامانم را خورد.

. آمیزش در حضور کودک

اشاره

یکی از چیزهای که برای کودک خطرناک است و بنای عفت او را در هم می شکند، آمیزش کردن در حضور کودکی است که بیدار باشد.

عَنِ الْإِمَامِ الصَّادِقِ: «لَا يُجَامِعُ الرَّجُلُ أُمَّرَأَتَهُ وَفِي الْبَيْتِ صَبِيٌّ فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِمَّا يُورِثُ الزَّوْنَا» (1)

امام صادق عليه السلام: «در خانه ای که کودکی [بیدار] باشد، مرد با همسر خود نباید آمیزش کند، زیرا این کار زمینه ساز آلودگی آن کودک به زنا است. [آن

کودک در بزرگی به فساد اخلاقی و زنا آلوده خواهد شد، اعم از دختر و پسر؛ البته اگر کودک خواب باشد اشکال ندارد، چون در روایات دیگر بیدار بودن کودک ذکر شده است.]

لطیفه:

مردی می گفت: در پنج سالگی پسرمان، شبی فکر کردیم خواب

1- وسائل الشیعه: 247/17.

ص: 171

است و... در وقت حسّاس، وحشت زده فریاد کشید: وای! وای! دیوانه شده اید؟! دیوانه و چه دیوانه ای!!! [کاش برق روشن نبود و...]

چرا کودکان خطرناک؟

در همین راستا سؤال می شود که چرا برخی کودکان ناهم و کودن بار می آیند. برخی حسود، برخی از ناحیه ی چشم دچار مشکل می باشند، چرا برخی با پیامبر و خاندانش دشمنی می کنند؟ چرا برخی ظالم و خون ریز بار می آیند، چرا و چرا؟

یکی از عوامل آن توجّه نکردن به زمان و مکان آمیزش است. در کتاب ارمغان خانواده (2) مطالعه خواهید فرمود. ان شاء الله.⁽¹⁾

.کودک و مظاهر فساد

مجالس و عروسی هایی که در آن شراب، قمار، رقص و ساز، بی بندوباری، یک جا بودن زن و مرد و... باشد، خود پرتگاه سقوط و زمینه ساز بی عفتی برای همه به ویژه کودک و نسل جوان خواهد بود.

فقها فرموده اند، نشستن بر سفره (و میزی) که روی آن شراب است، حرام و غذا خوردن از آن نیز حرام است.⁽²⁾

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «الْخَمْرُ أُمُّ الْخَبَائِثِ»⁽³⁾

پیامبر ﷺ: «شراب، مادر و مایه و منبع تمام پلیدی‌ها است.»

1- (ارمغان 2 هنوز چاپ نشده است.

2- (توضیح المسائل محشی: 94/1.

3- (کنز العمال: 13183

! عَنْ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ: «مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ جَلَسَ طَائِعاً عَلَى مَائِدَةٍ يُشْرَبُ عَلَيْهَا

الْخَمْرُ»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «ملعون است، ملعون است کسی که با میل خود بر سفره‌ای که

در آن شراب استفاده می‌شود، بنشیند.»

. کودک و فیلم و سریال‌های مبتذل.

متأسفانه فیلم‌های مبتذل، سریال‌های ضد اخلاقی، بازی‌های مخالف عفت، برنامه‌های تلویزیون‌های بیگانه، ماهواره‌ها، اینترنت و سایت‌های ناسالم و... کانون خانواده‌ها را متلاشی، اخلاق و انسانیت، عفت و معنویت و امنیت عمومی را تباه کرده‌اند؛ ما نمی‌گوییم که از علم و صنعت پیشرفته، و امکانات مدرن استفاده نشود، استفاده‌های علمی، هنری، سیاسی، و... گزینه‌ای است سالم و ارزشی اما استفاده‌های نامعقول و نامشروع خطرناک است که عفت فرد و جامعه را بر باد می‌دهد.

رسالت خانواده‌ها، مدرسه‌ها و... درباره‌ی کودکان، نوجوانان و جوانان به ویژه دختران و زنان، بسیار مهم و سنگین است، و باید فیلم‌های سالم، کتاب‌های دینی، سی‌دی‌های آموزشی سالم و... را جایگزین کنند. این یک رسالت و مسئولیت است.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَ...﴾⁽²⁾

«ای کسانی که ایمان دارید خود و خانواده هایتان را از آتش جهنم نگه

دارید...»

1- (بحار: 53/141/79.

2- (التحریم؛ 66

: 173

کودک و خطر وسواس

برخی کودکان و جوانان دچار مرض خطرناک وسواس می شوند که باید با تدبیر درست از شر آن نجات پیدا کنند.

هر نوع وسواس (مثل وسواس در عقیده، وسواس در عبادت، وسواس در شست و شو، وسواس در اخلاق و برخوردهای اجتماعی و...) از نظر اسلام مردود است و باید به مداوای روان شناسانه و علاج مناسب آن پرداخت و نیز باید به خدا پناه برد و با عمل کردن به دستور اسلام و فتوای مراجع تقلید از آن مهلکه نجات یافت.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ.

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ. مَلِكِ النَّاسِ. إِلَهِ النَّاسِ. مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ. الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ. مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ.⁽¹⁾

(بگو ای پیامبر ﷺ: [پناه می برم به پروردگار بشر، پادشاه آدمیان، معبود انسان ها از شر وسوسه ی شیطان، آن خناسی که در سینه های مردم وسوسه و خراب کاری می کند از اجنه و انسان ها.]

کودک و میهمانی حرام

برخی مردم وقتی دعوت می شوند فرزندان و خانواده شان را بدون دعوت برای صرف غذا می برند که از نظر اسلام این عمل حرام است.

! عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى طَعَامٍ فَلَا يُتْبَعَنَّ وَلَدَهُ فَإِنَّهُ إِنْ فَعَلَ حَرَامًا وَ دَخَلَ عَاصِيًا»⁽²⁾

1- (سوره الناس 1-6)

2- (وسائل الشيعة: 493/16؛ مكارم الاخلاق: 147.

ص: 174

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ: «هرگاه یکی از شما برای غذایی دعوت می شود نباید فرزندش [که دعوت نشده است] را با خود ببرد که اگر چنین کند [و میزبان راضی نباشد] هم ورود کودک به آن مجلس گناه است و هم آن چه می خورد حرام است.»

داستان عجیب

شخصی با فرزند شش ساله اش به مهمانی رفت، یک نفر گفت: شما کودک را بدون دعوت آورده اید غذا برای او حرام است، آن مرد با فرزندش بدون صرف غذا از کنار سفره برخاست و رفت، هر چه حاضرین و صاحب خانه تقاضا کردند برنگشت!!! خود تنبیهی سریع...

. کودک و وفای به عهد و پیمان

اسلام وفای به عهد را جداً مورد توجه قرار داده است، به ویژه درباره ی کودکان؛ زیرا خُلف وعده با آنان بسیار بدآموزی دارد و کودک را عهدشکن بار می آورد.

! عَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «أَحِبُّوا الصِّبْيَانَ وَ أَرْحَمُوهُمْ وَ إِذَا وَعَدْتُمُوهُمْ فَفُوا لَهُمْ...»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «کودکان را دوست بدارید و بر آنان رحم کنید، هرگاه به آنان وعده کردید، به وعده ی خود وفا کنید زیرا از نظر آنان شما روزی دهنده شان هستید.»

1- (وسائل الشیعه: 493/16؛ مکارم الاخلاق: 147.

ص: 175

! عَنْ النَّبِيِّ: «إِذَا وَاَعَدَّ أَحَدُكُمْ صَبِيَّهُ فَلْيُنْجِزْ»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «هرگاه یکی از شما به کودک خود وعده ای داد باید به آن وفا کند.» [و اگر وفا نشود دروغ پردازی، عهدشکنی و فریب کاری در کودک رشد می کند، آن گاه عظمت والدین و ارزش های دینی را تحقیر خواهند کرد].

. گشت و گذار خطرناک کودک

اسلام با توجه به نیازهای بشر و برای پیشگیری از ضررهای جسمی و روانی حتی به ساعت های گشت و گذار کودکان توجه داشته است.

! عَنْ النَّبِيِّ الْأَكْرَمِ: «إِحْبِسُوا صَبِيَانَكُمْ حَتَّى تَذَهَبَ فَوْعُهُ الْعِشَاءِ فَإِنَّهَا سَاعَةٌ تَخْتَرِقُ فِيهَا الشَّيَاطِينُ»⁽²⁾

پیامبر اکرم ﷺ: «کودکان خود را در خانه نگه دارید تا پاسی از شب بگذرد؛ زیرا در این هنگام [اول شب خصوصاً در جاهای خلوت و جاهای آلوده و میکروبی] شیطان های [بدکار و آلوده] به گشت و گذار می پردازند.»
! در روایت دیگری دارد که وقتی ساعتی از اول شب سپری شد گشت و گذار اشکال ندارد.⁽³⁾

. نفرین به فرزند

انسان های بی فرهنگ گاهی فرزندان شان را نفرین می کنند که کار زشتی است. نفرین و دعای والدین درباره ی فرزندان زود به اجابت

1- (مستدرک الوسائل: 626/2

2- (سلسله الاحادیث الصَّحِيحَه: 905.

3- (سلسله الاحادیث الصَّحِيحَه: 40.

می رسد، بنابراین زبان نفرین را نباید بگشایند، بلکه همواره باید در حق شان دعا کنند و خیر و سعادت آنان را از خدا بخواهند.

عَنِ الْإِمَامِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «أَيُّمَا رَجُلٍ دَعَا عَلَيْهِ أَوْ زَنَّهُ الْفَقْرُ»⁽¹⁾

امام صادق علیه السلام: «هرکسی که برای فرزندش نفرین و دعای بد کند به مصیبت فقر و تنگدستی گرفتار خواهد شد.»

. دشنام دادن به فرزند .

مسلمان وارسته در تمام حالات می کوشد تا خوب سخن بگوید و حتی در موقع خشم و غضب از فحش و دشنام اجتناب می کند، در کانون گرم و نور افزای خانواده باید مؤدب سخن گفت تا در جامعه این روش خداپسندانه بیشتر رواج پیدا کند. خدای سبحان می فرماید: ﴿... وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا...﴾⁽²⁾ (و... و با مردم خوب و نیکو سخن بگویید...).

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «مَا أَفْحَشَ كَرِيمٌ قَطُّ.»⁽³⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام: «انسان بزرگوار هرگز [در هیچ شرایطی لب به سخن زشت نگشاید و] دشنام ندهد.»

! عَنْ الْإِمَامِ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ الْفَاحِشَ الْمُتَفَحِّشَ.»⁽⁴⁾

امام باقر علیه السلام: «همانا خدا انسان فحش دهنده، ناسزاگو و بد دهن (یا دشنام شنو) را دشمن می دارد.»

-1 (بحار: 77/99/104).

-2 (البقره: 83).

-3 (غررالحکم: 9478).

-4 (کافی: 324/2).

افسوس بر آن پدر و مادر و استاد و معلمی که به فرزندان یا شاگردانش فحش دهد که گناهی است نابخشودنی و حربه ای است برای بدآموزی. و نیز

اگر والدین به یکدیگر و معلمان به همدیگر دشنام دهند؛ دیگران از آنان چه گونه ادب و انسانیت را خواهند آموخت؟!!!!

لطیفه:

به پیش نماز مسجد خبر دادند که فلانی همسر و فرزندانش را بسیار دشنام می دهد. روحانی بزرگوار ضمن صحبت های زیاد با او یادآور شد که نباید به همسر و فرزندانش دشنام دهد، آن مرد با خون سردی گفت: این فلان شده ها دروغ می گویند، من آن فلان فلان شده ها را کی فحش و دشنام دادم؟!...!!! .

کودک و شرم سالم

از برجسته ترین صفت های ارزنده، حیا و شرم است که ریشه در شخصیت فرد و کرامت خانواده دارد.

والدین و آموزگار باید فرزندان را به حیا و شرم وادارند و از مزایای سعادت گستر حیا در رشد شخصیت آنان سخن بگویند، زیرا حیا از دیدگاه عقل و دین، ارزنده است. در وصف حیا آیات و روایات فراوانی وجود دارد که به یادآوری برخی بسنده می شود.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ: «الْحَيَاءُ هُوَ الدِّينُ كُلُّهُ»⁽¹⁾

پیامبر بزرگوار اسلام ﷺ: «حیا و شرم، همه ی دین است.»

1- (کنز العمال: 5761.

ص: 178

! عَنْ الْأَمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ: «الْحَيَاءُ مِفْتَاحُ كُلِّ خَيْرٍ»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی بن ابی طالب: «شرم و حیا کلید همه ی خوبی هاست.»

! عَنْ الْأَمَامِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ: «لَا حَيَاءَ لِمَنْ لَا دِينَ لَهُ»⁽²⁾

امام حسن بن علی: «حیا و شرم ندارد کسی که دین ندارد.»

باید توجه داشت که شرم و حیا سه قسم است: 1. شرم و حیا از خداوند. 2. شرم کردن از مردم. 3. شرم و حیا از خود و ایمان و وجدان خود. این گونه خجالت کشیدن درباره ی کارهای خلاف شرع و خلاف عقل و وظیفه ی مقدسی است و از ایمان و معنویت انسان سرچشمه می گیرد.

البته حیای سالم و عفت دو صفت ارزنده و سعادت آفرینی است که با هم ارتباط مستقیم دارند چنانچه در کلام امیرمؤمنان علیه السلام آمده است:

!عَنِ الْإِمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ عليه السلام: «سَبَبُ الْعِفَّةِ الْحَيَاءُ.»⁽³⁾

امیرمؤمنان علیه السلام: «علت و سبب پاکدامنی حیا و شرم است.»

اما نباید غافل بود که شرم و حیا در همه جا معقول نیست، اگر فرزند شما از شرم و حیای سالم برخوردار نباشد یا آن که در همه ی موارد خجالت بکشد آینده ی درخشانی نخواهد داشت و برای خودش رنج آور و برای شما ناگوار و تلخ خواهد بود.

کودک و شرم و حیای ناسالم

از دیدگاه اسلام اگر انسان بسیار خجالتی باشد و در هر جا و هر مورد

1- (غررالحکم: 340.

2- (بحار: 6/111/78.

3- (بحار: 6/111/78.

ص: 179

شرم و حیای افراطی داشته باشد جداً نامشروع و ناپسند است. در این جا به

برخی موارد اشاره می شود:

1. در شهادت حق، جهاد، مبارزه و بیان حقیقت نباید خجالت کشید.

2. از درس خواندن و علم و کمال آموختن نباید از کسی شرم کرد.

3. در یادگرفتن و یاددادن مسائل شرعی نباید شرم داشت.

4. با رعایت آداب و احکام اسلامی در مهمان نوازی و خدمت به مهمان نباید خجالت کشید به شرطی که نامحرم حضور نداشته باشد.
 5. در قدردانی و خدمت به والدین، علما، اساتید و... نباید شرم کرد.
 6. در انجام واجبات و ترک محرمات نباید از کسی حیا کرد.
 7. در کار کردن [اگرچه کارهای محقرانه باشد] نباید شرم داشت.
 8. در ازدواج کردن و فرزند بیشتر داشتن نباید شرم کرد.
 9. در خوردن و آشامیدن و استفاده ی مشروع نباید خجالت کشید.
 10. در اعتراف به ندانستن چیزی را که نمی داند نباید شرم کرد و ...
- اسلام این گونه خجالت ها و شرم ها را با صراحت نکوهش کرده است و آن را مایه ی ذلت، جهالت، ناتوانی و بی خردی دانسته است.

! عَنْ الْإِمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ: «الْحَيَاءُ مَحْرَمَةٌ»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام: «حیا و کم رویی محرومیت زاست.»

1- 1) غرر الحکم: 139

ص: 180

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ: «الْحَيَاءُ يَمْنَعُ الرِّزْقَ»⁽¹⁾

امیرمؤمنان علیه السلام: «حیا و شرم کردن و خجالت کشیدن بی جا و بی مورد

مانع رزق و روزی می شود.»

. نشانه های بلوغ پسران و دختران

علائم و نشانه های بلوغ و تنبیت تکالیف شرعی پسران در فقه و مذهب

جعفری، این گونه بیان شده است.

! عَنْ الْإِمَامِ الْبَاقِرِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ: «الْغُلَامُ لَا يَجُوزُ أَمْرُهُ فِي الشِّرَاءِ وَ الْبَيْعِ، وَ لَا يَخْرُجُ مِنَ

الْيَتِيمِ حَتَّى يَبْلُغَ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً أَوْ يُحْتَلِمَ أَوْ يُشْعِرَ أَوْ يُنْبِتَ قَبْلَ ذَلِكَ»⁽²⁾

امام محمد باقر علیه السلام : «اقدام پسر بچه در [قلمرو] خرید و فروش جایز [و معتبر] نیست [زیرا هنوز بالغ نشده است] و از نابالغی بیرون نمی آید مگر آن گاه که 15 ساله شود [از سال قمری] یا منی از او بیرون بیاید یا موی [زیر] در اندام مردانه اش برآید...»

اما دخترها هرگاه 9 ساله شدند یا حیض شوند، یا موی [زیر] در شرمگاه شان برآید بالغ می شوند و تکالیف شرعی بر آنان واجب میشود.⁽³⁾ [توجه به این امر از وظایف والدین است.]

1- (غرر الحکم: 139

2- (وسائل الشیعه؛ 43/1؛ الکافی: 2197/7.

3- (برگرفته از فتاوی مراجع تقلید.

ص: 181

کودک و تشویق به کار و حرفه

گفته شد که کودک را به کار اجباری و کارهای خلاف شرع و نامناسب [و آنچه که ضرر جسمی، روحی و شخصیتی داشته باشد] نباید گماشت و نباید کار، مانع تحصیل گردد. اما تشویق نوجوانان و جوانان به کارهای مناسب و کمال های ارزنده یک وظیفه و یک ضرورت است.

فرزندان را نباید بی کار، بی مسئولیت، تنبل و عزیز پرورده بار آورد که آینده ی تلخی خواهند داشت. [البته درس خواندن خود بهترین و ارزنده ترین کار است] در این باره بعداً اشاره هایی خواهیم داشت.

کودک و منع معامله

در برخی موارد اسلام به کودکان اجازه خرید و فروش را نمی دهد و با توجه به پیامدهای منفی آن، از معامله ی کودکان [پیش از بلوغ اعم از دختر و پسر] جلوگیری فرموده است.

! عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «نَهَى [رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ] عَنِ كَسْبِ الْغُلَامِ الصَّغِيرِ...»⁽¹⁾

امام صادق علیه السلام: «[پیامبر خدا ﷺ] از پیشه وری [برخی معاملات] پسر بچه ی کوچکی که خود دارای حرفه ای درستی نیست نهی فرموده است، زیرا هرگاه مالی برای فروش و کسب نداشته باشد تن به دزدی خواهد داد.»

کودک و کار اجباری

گاهی والدین بی فرهنگ، خلاف کار و بی مسئولیت به جای تربیت

1- (وسائل الشیعه: 163/17؛ التهذیب: 367/6.

سالم، دانش پروری فرزندان و سایر نیازهای آنان، آن‌ها را به کارهای اجباری، طاقت فرسا و احياناً خلاف شرع و خطرناک می‌گمارند، که ستمی است بس بزرگ و خیانتی است بس وحشت‌زا.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «وَيْلٌ لِّأَوْلَادِ آخِرِ الزَّمَانِ مِنْ آبَائِهِمْ. قِيلَ مِنْ آبَائِهِمُ الْمُشْرِكِينَ؟ قَالَ: لَا، مِنْ آبَائِهِمُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ لَا يُعْلَمُونَهُمْ شَيْئاً مِنَ الْفَرَائِضِ وَإِذَا تَعَلَّمُوا مَنَعُوهُمْ وَرَضُوا عَنْهُمْ بَعْرَضٍ يَسِيرٍ مِنَ الدُّنْيَا فَأَنَا مِنْهُمْ بَرِيٌّ وَهُمْ مِنِّي بُرَاءٌ.»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «وای بر فرزندان آخرالزمان از دست پدرانشان، عرض شد از دست پدران مشرک‌شان؟ فرمود: نه از دست پدران مؤمن‌شان، که هیچ چیزی از واجبات را به آنان نمی‌آموزند و اگر آن‌ها خود چیزی بیاموزند، پدرانشان آن‌ها را جلوگیری می‌کنند و به استفاده‌ی ناچیزی از متاع دنیا از آنان راضی هستند، پس من از آن‌ها بیزارم و آنان از من بیزارند.»

سازمان حقوق بشر، یا سازمان یونیسف در این باره مسائلی را مطرح کرده‌اند، در حالی که قرآن، پیامبر ﷺ و ائمه‌ی معصومین عليهم السلام از چهارده قرن پیش تر این حقیقت را بسیار عالی بیان داشته‌اند.

تا این‌جا جهان پر نشاط و دل‌انگیز کودک را به تماشا نشستیم، حال گامی فراتر گذاشته، جلوه‌ای از جهان شکوفای نوجوان و جوان را به نظاره خواهیم نشست.

1- (مستدرک الوسائل؛ 2/625

ص: 183

فصل نهم: «پرتوی از رسالت نوجوانان و جوانان»

اشاره

در این فصل، فرازهایی از افق تابناک زندگی و زندگانی نوجوانان و جوانان را در چشم انداز قرار خواهیم داد تا در بهارستان زندگی، جوانه های امید شکوفا شوند و شکوفه ها بارور گردند.

جوان و مربی لایق

هرگاه نوجوانان درس می خوانند، مربی لایق و روان شناس بلکه روان کاو باید استعداد، سلیقه، فکر، اندیشه، عشق و شوق آنان را ارزیابی کند و پس از دوره ی عمومی، آنان را به سمت و سوی مناسب سوق دهند تا در همان مسیر به حد تخصص برسند؛ و باید به روش کارشناسانه درک کرد که آیا این نوجوان و جوان می خواهد سیاست مدار شود، یا مهندس، پزشک، روان شناس، جامعه شناس، حقوق دان، روحانی، مجتهد، محقق، پژوهش گر، هنرمند، تاجر و... آن گاه او را وادارد که به طور مناسب انتخاب رشته کند و منظم و هدفمندانه حرکت کند تا با دو بال نیرومند استعداد و اشتیاق پرواز کرده به قله های بلند دانش، کمال و هنر دست یابد.

جوان و همّت بلند و هدف عالی

از مهم ترین وسایل پیشرفت و ترقی فرد و جامعه، داشتن اهداف والا و مشروع و معقول است. هر انسانی در زندگی و زندگانی دارای هدف یا اهدافی است، اگر کسی هدف نداشته باشد، جاهل، نادان و احمق خواهد بود، اما برخی اهداف پست و ذلت بار و دور از عقل و منطق و احياناً خلاف شرع دارند، که جداً خطرناک است.

در زندگی و زندگانی شرافت مندانه، تنها کسی موفق است که با همت بلند، اهداف عالی را انتخاب کند و در رسیدن به آن از هیچ تلاشی فروگذار نکند. آری هدف والا، همت بلند می خواهد، به قول شاعر:

«همت بلند دار که مردان روزگار از همت بلند به جایی رسیده اند»

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «الْمَرْءُ بِهَمَّتِهِ لَا بِقُنْيَتِهِ»⁽¹⁾

امام علی علیه السلام: «(ارزش) انسان به همت و الای اوست نه به ثروتش.»

! عَنْ الْإِمَامِ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «لَا شَرَفَ كِبَعْدِ الْهَمِّ»⁽²⁾

امام باقر علیه السلام: «هیچ شرافت و افتخاری چون بلند همتی نیست.»

جوان و امید

در تحولات زندگی برخی انسان ها به خاطر گناه، فساد و قانون شکنی از رحمت خدا مأیوس می شوند، و برخی در اثر شکست و نیز عدم موفقیت، رشته های امید را از دست می دهند، آنان باید بدانند که یأس

1- (غررالحکم: 2167.

2- (بحار: 1/165/78.

ص: 185

بسیار خطرناک است، انسان مسلمان در هیچ شرایطی نباید از عنایات خداوند و زمینه های خدادادی مأیوس شود.

تنها با امید است که چرخ های زندگی می چرخد. ناامیدی از خداوند مایه ی شکست و بدترین گناه است؛ و ناامیدی از خود نیز ذلت بار و مانع پیشرفت انسان است.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «كُلُّ قَانِطٍ آيسٌ»⁽¹⁾

امام امیر مؤمنان علیه السلام: «هر ناامیدی مایه ی ناکامی و شکست است.»

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «قَتَلَ الْقُنُوطُ صَاحِبَهُ»⁽²⁾

امیرمؤمنان امام علی عَلَيْهِ السَّلَامُ : «نامیدی صاحب خود را می کشد.»
 اما باید دانست که امید بستن به مردم عادی مایه ذلت و خواری است.
 ! عَنِ الْإِمَامِ مُحَمَّدِ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : «خَيْرُ الْمَالِ اتِّقَهُ بِاللَّهِ، وَ الْيَأْسُ مِمَّا فِي أَيْدِي
 النَّاسِ.»⁽³⁾

امام محمد باقر عَلَيْهِ السَّلَامُ : «بهترین سرمایه، اعتماد و امید بستن به خداوند و
 ناامیدی از آن چه که مردم دارند، می باشد.»

جوان و هنرهای ورزشی

ورزش های رزمی و هنری که مورد نیاز و سودمند است، از دان هایی است
 که اسلام به آموختن آن ها فرمان داده است.

1- (غرالحکم: 6842.

2- (غرالحکم: 6731.

3- (وسائل الشیعه: 33/315/6.

ص: 186

! عَنِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «عَلِّمُوا أَوْلَادَكُمْ السَّبَّاحَةَ وَ الرِّمَّيَةَ.»⁽¹⁾

پیامبر خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «به فرزندان خود شناکردن و تیراندازی بیاموزید.»

در این روایت آموزش شنا و تیراندازی برای فرزندان، به عنوان یک نمونه
 مطرح شده است یعنی یک سرفصلی است از هنرهای ورزشی و رزمی، با توجه
 به مسائل مختلف و شرایط زمان، جوانان می توانند از آموزش فوتبال، والیبال،
 بسکتبال و... به عنوان هنرهای مهم ورزشی و تفریحی در سطح عالی بهره مند
 شوند، و نیز بهره گیری رزمی به عنوان نیروی دریایی که در برخی کشورها یک
 ضرورت اجتناب ناپذیر و مقدس است جهت دفاع از اسلام و مرزهای اسلامی
 سازماندهی است. (مثل قایق ها، کشتی ها، زیردریایی ها و سایر وسایل رزمی
 دریایی و...) خلاصه آن که در شرایط کنونی مسلمانان به ویژه نسل جوان و

ارتش های کشورهای اسلامی پا به پای دشمنان اسلام بلکه جلوتر باید پیشرفت کنند، البته اسلام دستور تجاوز را نداده است اما دفاع امری است مشروع و معقول که به این منظور باید نیرومند شد و برای حفظ اسلام و مسلمین آماده بود.

لطیفه:

جوانی از دوستش پرسید: به کدام یک از هنرهای ورزشی علاقه مند هستید؟! گفت: شب گردی با دوستان، خواب های صبح و عصر!!!

1- (وسائل الشیعه: 33/315/6.

ص: 187

جوان و آموزش و پرورش

قبلاً بیان شد که آموزش عملی کودک از نخستین روزهای ولادت آنان و از گفتن اذان و اقامه و... در گوش کودک آغاز می شود اما در دوران نوجوانی آموزش های متنوع و پرورش های فوق العاده ای را باید برای آنان در نظر گرفت (آموزش های دینی، مذهبی، اخلاقی، سیاسی، ادبی، هنری، رزمی، ورزشی و...) زیرا نوجوانی دوران رشد شخصیت انسان است، آن گونه که در دبیرستان برنامه های درسی دختران و پسران سیر صعودی و تکاملی ویژه دارند، سایر آموزش ها و پرورش ها نیز باید همگام رو به ترقی و تکامل باشند. شایسته است که نوجوانان و جوانان مطالعات جنبی در رشته های ضروری داشته باشند و باید توجه داشت که از فیلم های شهوانی، انحرافی و... و کتاب های گمراه کننده و شبهه ناک نباید استفاده کنند که خطر آفرین و عامل سقوط شان خواهند بود.

دانش نجات از ذلت

علم و دانش یکی از برجسته ترین وسایل عزت و عظمت است، همانسان که جهل و خرافات مایه ی ذلت و زبونی می باشد. رسالت والدین ایجاب می کند که فرزندانشان را با فروغ علم از ظلمت کده های جهل، خرافات و ذلت نجات دهند و نیز جوانان باید با ایمان قوی و اراده ی آهنین، قله های بلند دانش را تسخیر کنند. انسان ها اجازه ندارند که در زندگی ذلت بکشند مگر برای علم آموزی و اندوختن دانش. و چه فصل زیبا و پرباری است فصل جوانی برای آموختن دانش که در صفحات زرین قلب شان حک خواهد شد.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ تَعَلَّمَ فِي شَبَابِهِ كَانَ بِمَنْزِلَةِ الرَّسْمِ فِي الْحَجَرِ، وَمَنْ تَعَلَّمَ وَهُوَ كَبِيرٌ كَانَ بِمَنْزِلَةِ الْكِتَابِ عَلَيْهِ الْمَاءُ»⁽¹⁾

رسول خدا ﷺ: «هر کس در جوانی خویش دانش بیاموزد همانند حک کردن تصویر در دل سنگ (پایدار) است، و هرکس در بزرگ سالی دانش فراگیرد، همانند نوشتن بر سطح آب است.»

آموزش واجب

آموزش دارای اقسامی است: واجب، حرام، مستحب، مکروه و مباح. و هرکدام دارای جایگاه ویژه ای است که در اسلام بیان شده است. دانستن اصول دین، فروع دین، احکام دین، اخلاق اسلامی و... برای هر مسلمانی واجب است، بنابراین هر خانواده ی مسلمان باید واجبات را به فرزندان شان آموزش دهند، و از آموزش های حرام جلوگیری کنند. همانند بهره گیری از کتاب های گمراه کننده، فیلم های غیراسلامی، کارهای خلاف و ...

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى ذُلِّ التَّعَلُّمِ سَاعَةً بَقِيَ فِي ذُلِّ الْجَهْلِ أَبَدًا.»⁽²⁾

پیامبر عظیم الشان: «هرکسی که به ذلت و خواری دانش آموختن ساعتی [مدت و زمانی] صبر و پایداری نکند، برای همیشه در ذلت و خواری جهل و نادانی باقی خواهد ماند»

1- (بحار: 1/222).

2- (عوالی الآلی: 1/135/285).

ص: 189

اسلام و مرز دانش پژوهی

در مکاتب و مذاهب ساخته ی بشر مسئله ی دانش پژوهی دارای حد و مرزهای خاصی است. اما در اسلام دانش و علم آموختن همانند اقیانوس بی ساحل است که محدودیت ندارد، از دیدگاه اسلام کلمه ی فارغ التحصیل جایگاه واقعی ندارد. آغاز و پایان زندگی مرز علم و دانش اندوزی است.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «أَطْلُبُوا الْعِلْمَ مِنَ الْمَهْدِ إِلَى اللَّحْدِ»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «از گهواره (از آغاز زندگی) تا گور در پی آموختن علم و دانش باشید.» [بنابراین فارغ التحصیل بنایی است بی پایه.]

دانش از سرزمین های دور

از دیدگاه فرهنگ اسلام و عقل و خرد، به دست آوردن علم و دانش محدوده ی مکانی ندارد، در هر جای دنیا که نور دانش جلوه کند، شایسته است که انسان برای کسب آن بکوشد.

! عَنْ النَّبِيِّ الْأَكْرَمِ: «أَطْلُبُوا الْعِلْمَ وَ لَوْ بِالصَّيْنِ.»⁽²⁾

پیامبر بزرگوار اسلام ﷺ: «علم و دانش را اگر چه در چین (دورترین نقطه جغرافیایی از مدینه منوره) باشد به دست آورید.»

[برخی گفته اند که منظور تکنیک و صنعت و علوم روز است که در چین آن روز رونق داشت، پیامبر ﷺ فرمان فراگیری آن را داده است.]

1- (نهج الفصاحه: 64/ح 327.

2- (کنز العمال: 28697.

ص: 190

لطیفه:

سه نفر جوان، بدون اجازه ی والدین عازم خارج شدند. وقتی که در مرز گرفتار شدند، گفته شد که بدون اجازه ی والدین سفر کردن حرام و گناه است. یکی از آن جوان ها گفت: امر خدا و پیامبر مهم است یا امر پدر و مادر؟ مگر خدا نگفته است علم را به دست آورید از ایتالیای ژاپن!!! من می خواهم آن جا درس بخوانم!!! رفیقش در گوش او گفت: کله خراب! بگو استرالیای ژاپن!!! [آنان نمی دانستند که در حدیث سرزمین چین گفته شده است و دارای شرایطی است]

. علم از هر آموزگار

با توجه به اهمیت علم و دانش است که اسلام فراگیری آن را آزاد گذاشته است تا از هرکسی بتوان آن را فرا گرفت.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «لَا تَنْظُرُ إِلَيْمَنْ قَالَ، وَأَنْظُرُ إِلَى مَا قَالَ.»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام: «به شخص گوینده [و شخص معلم که اگرچه واجدالشرايط نباشد] نگاه نکن، بلکه به اصل مطلب و مطالب علمی و حکیمانه توجه و نگاه کن.»

جوان و آگاهی از زمان خود

هدف داری و کمال آموزی ارتباط مستقیم با نیازها و شرایط زمان دارد، در سابق مردم با وسایل عادی و ابتدایی زندگی می کردند اما امروزه مدرن ترین وسایل و تکنولوژی پیشرفته، زندگی مردم را در اختیار گرفته

1- (کنز العمال: 44318، 44397.

ص: 191

است و باید هر کسی افزون بر دانستن روش بهره برداری از آن ها، باید به فکر ساختن وسایلی پیشرفته تر از آن ها باشند، گرچه در عصر ماشینیزم در برخی کشورها یا حداقل روستاها دامداری سنتی، کشاورزی سنتی، کسب و کارهای سنتی و زندگی کاملاً حاکم است اما پیشرفت برق آسای تکنیک و صنعت به زودی فراگیر و مسلط خواهد شد. لذا جوانان با شرایط مترقی عصر و زمان خود باید رشد کنند و صفحات جدیدتری را بگشایند. اسلام این حقیقت را به صراحت بیان داشته است.

! عَنْ الْإِمَامِ الْأَصَادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «الْعَالِمُ بِزَمَانِهِ لَا تَهْجُمُ عَلَيْهِ اللَّوَابِسُ»⁽¹⁾

امام صادق علیه السلام: «هر کسی که شرایط و مقتضیات زمانش را بشناسد، آماج اشتباهات قرار نگیرد.»

. جوان و عصر شتاب

روزگاری مردم با کمترین امکانات زندگی شان را سر و سامان می دادند اما امروزه با بیشترین و مدرن ترین امکانات به سامانی نمی رسند، پس باید با شرایط روز، سرعت و شتاب زمان در حرکت بود.

! امیرمؤمنان (صلواته الله علیه) می فرمایند: «فرزندان خویش را مقید به آداب

خود نکنید زیرا آنان برای زمانی غیر از زمان شما آفریده شده اند.»⁽²⁾

پس با توجه به شرایط زمان که زمان سرعت و شتاب است، نوجوانان و جوانان باید با برنامه ریزی مدرن و دقیق راه های دور را نزدیک کنند و

1- (تحف العقول: 356).

همگام با پیشرفت های زمانی، مکانی، سیاسی و... گام بردارند مثلاً به این برنامه ها و نظم آفرینی ها توجه کنند:

1. برنامه ریزی منظم و دقیق و تقسیم اوقات داشته باشند.

2. کلیه کارها را درجه بندی کنند. [اهمّ و مهم را در نظر بگیرند]

3. از کارهای مصرفی و بی نتیجه بپرهیزند. [و از لهُو و لعب جداً خودداری کنند].

4. فن و روش تُندخوانی را که بسیار سودمند است، بیاموزند.

5. از فن و روش تُندنویسی که کمالِ والایی است، استفاده کنند.

6. در هرکاری نخست تفکر و تدبیر، سپس انتخاب و اجرایی نمایند.

7. در انتخاب نباید عجله کرد، اما پس از انتخاب در انجام عمل باید جدّیت و سرعت به خرج داد تا هر چه زودتر به نتیجه برسد.

8. با انتخاب مشروع؛ هر برنامه و کاری را باید با استقامت و پایداری به کمال رساند. و به چند کار نباید پرداخت (که همه کاره بیکاره است).

9. از شاگردی باید آغاز کرد و با همت بلند باید استاد شد و نباید اسیر کار ضعیف گردید. زیرا تا فن و حرفه ی انسان، ضعیف باشد انسان اسیر اوست و هرگاه قوی شد، خادم و تحت فرمان انسان خواهد شد.

در موارد یاد شده و صدها مورد دیگر با سستی و تنبلی نمی شود دست یافت، اما با نظم، جدّیت و تلاش آری.

جوان و مطالعه ی جنبی (روش جدید مطالعه)

هر کسی افزون بر درس، کار و مصروفیت ها، باید برنامه ی ویژه ی مطالعه ی جنبی داشته باشد و اوقات مطالعه را نیز باید مدیریت کند، مثلاً کسی که هیچ برنامه ی مطالعه ندارد، یکباره توان زیر بار رفتن آن را نخواهد داشت ولی می تواند هر کتاب تازه ای را که به دست می آورد، یک بار فهرست آن را بخواند، سپس چند موضوع انتخابی آن را مطالعه کند، نخست در هر روز 10 دقیقه پیش از ظهر، 10 دقیقه بعدازظهر و 10 دقیقه شب مطالعه کند، آن گاه به تدریج بر آن بیافزاید تا آن که لذت مطالعه را درک کند و با نشاط و شوق پنجره های دانش را فراروی خویش باز کند. [کسی که با قرآن و کتاب سروکار ندارد به خودش ستم می کند].

جوان و روزنامه ها و مجلات و...

جوانان خردمند باید روزنامه ها، هفته نامه ها، ماه نامه ها و مجله های علمی، سیاسی، اقتصادی، فکری، فرهنگی و... را مطالعه کنند. برخی از مردم از روزنامه ها فقط صفحه ی حوادث، یا ورزش و یا صفحه ی اعلانات را مطالعه می کنند، نباید به آن ها بسنده کرد، بلکه سایر صفحات را نیز باید خواند. و عده ای هیچ گونه سروکار با کتاب و نشریات ندارند این گونه بی توجهی یا بی تفاوتی از هر نظر زیان آور است. البته استفاده ی درست از فضاهای مجازی و وسایل مدرن بهترین جایگزین نشریات خواهند بود که نیز نیاز به مدیریت آگاهانه دارد.

جوان و رادیو و تلویزیون

در هر زمانی به ویژه در زمان حساس کنونی هر کسی به خصوص نسل جوان از رادیو، تلویزیون و سایر رسانه ها و تکنولوژی روز استفاده عاقلانه، مدبرانه و سودمند باید داشته باشند.

اما بهره گیری از برنامه های خلاف شرع و رقص و ساز نه تنها گناه که ضررهای فراوان جسمی، فکری، روحی و روانی و... دارد، بنابراین استفاده از برنامه های آموزنده، فیلم و سریال های مشروع و مفید و... خوب است ولی نباید زیاده روی کرد، زیرا افراط و تفریط مایه ی ذلت و بدبختی است. در هر برنامه ی مناسب، اعتدال و میانه روی را باید رعایت کرد.

متأسفانه برخی اسیر و دلباخته ی تلویزیون و... می شوند و از کارهای اساسی و حیاتی فردی، خانوادگی و اجتماعی خود باز می مانند. اشاره به یکی از ضررهای تلویزیون و...

محققان گفته اند کسانی که در شبانه روز بیش از 3 ساعت تلویزیون نگاه کنند دو برابر از کسانی که تلویزیون نگاه نمی کنند به مرگ زودرس گرفتار می شوند؛ همچنین پژوهشگران بیان داشته اند که از جمله سه کار بیش تر عامل مرگ زودرس می شوند: 1. زیاده روی در تماشای تلویزیون. 2. زیاده روی در رانندگی. 3. زیاده روی در کار با رایانه و کامپیوتر.⁽¹⁾

1- (تلویزیون ایران، شبکه ی اول سیما، 1393/4/5 ساعت 14:30 دقیقه).

. جوان و ماهواره

پیشرفت های رو به گسترش علمی و صنعتی بشر، فضاها ی شگفت انگیزی را ایجاد کرده است. در صدر همه، ماهواره که چشم حیرت زده ی دنیا را به خود خیره ساخته است؛ منطق گریز از ماهواره یا هر وسیله ی پیشرفته ی دیگر

درست نیست بلکه با منطق ستیز سالم باید پیروز شد آن هم نه ستیز منفی و نفی آن ها بلکه ستیز با برنامه های ضد بشری و ضد ارزشی آن ها و بهره برداری سودمند از آن ها زیرا آن سان که فواید فراوانی در وجود آن نهفته است زیان های خطرناکی نیز در پشت پرده و نقاب آن پنهان است. بدون تردید خردمندان متعهد و خودساخته برترین استفاده ها را از ماهواره می کنند، اما انسان های نامطلوب اسیر بی اراده ی برنامه های مبتذل و خطرناک آن شده اند که فاجعه ای است بس وحشت زا.

و به صراحت باید گفت: که ایستگاه های گرداننده و هدایت کننده ی ماهواره بسیار وحشتناک عمل کرده اند و پنجره های ضد بشری و ضد ارزشی را گشوده اند که هر کدام یک پرتگاه سقوط خواهند بود، اما خوشبختانه برخی شبکه های علمی، فرهنگی، دینی، هنری و... به همّت تشکّل های سالم و انسان های وارسته به کار افتاده اند که در جهت ارزش ها برترین راه و روش را فراراه بشریت قرار داده اند. بنابراین جوانان باید سروکار با ماهواره داشته باشند، اما باید خوب مدیریت کنند.

در یک جمله باید گفت: ماهواره، اینترنت و هزاران وسایل علمی و صنعتی و تکنولوژی های پیشرفته ی دیگر باید تحت فرمان انسان های سالم باشند نه آن که انسان و ارزش های بشری اسیر آن ها و... .

. جوان و اینترنت (رایانه)

اشاره

از اینترنت باید بهره برداری سالم و معقول کرد. وقت گران بها و فرصت های طلایی را نباید قربانی برنامه های ناسالم و نامطلوب آن نمود.

اینترنت نباید کانون عشق بازی جوانان و پرتگاه ازدواج های آن چنانی و ویرانگر باشد، از اینترنت پنجره های دانش و بینش را باید گشود. پیشرفت های علمی، صنعتی، اخلاقی، اجتماعی و... را در صفحات اینترنت باید به جستجو نشست. نه فسق و فساد و بدبختی، نه معاملات حرام، نه قمار بازی های مدرن و... را. [برخی از معامله ها، اینترنتی و تلفنی صورت می گیرد که اگر مسائل شرعی رعایت نشود کاملاً حرام خواهد بود. گاهی با یک غفلت، حلال خدا حرام می شود. با تأسف امروز اکثر بازارهای دنیا را ربا و معاملات حرام فراگرفته است.!!!]

آسیب شناسی اینترنت

بدون تردید اگر از اینترنت در جهت علمی، معقول، سالم و درست استفاده شود، دارای فواید فراوانی است و می توان قدرتمندانه راه صد ساله را یک ساعته پیمود و مسلماً زمینه های ترقی و پیشرفت شگفت انگیز در این وسیله ی مدرن و حیرت زا در ابعاد گوناگون به طور وسیع و گسترده وجود دارد اما در پشت پرده و چهره ی دلربای آن خطرهای و ضررهایی نیز کمین کرده اند و زهر کشنده ی آن قربانی های فراوانی گرفته و خواهد گرفت که به برخی اشاره می شود:

1. اعتیاد و سرسپردگی به آن.
 2. عشق بازی ها، دوست یابی های جاهلانه و خطرناک، مزاحمت ها و... برخلاف عقل و شرع که بر ضد کرامت انسانی است.
 3. تماشای فیلم، عکس، مظاهر فساد و ضد اخلاقی و... .
 4. افراط و زیاده روی که ضررهای جسمی و روانی خواهد داشت.
- اینک به مطلبی توجه شما را جلب می کنم.

آسیب شناسی مستند اینترنت (رایانه)

روزنامه ی خراسان به برخی آسیب های رایانه به این شرح پرداخته است که یادآوری آن خالی از فایده نیست:

1. برخی از رایانه ها گرد و غبار سمی ایجاد می کند که برای بدن مضر است... و این گرد و غبار بر عملکرد دستگاه تناسلی تأثیر می گذارد.
2. سندروم تونل کارپل: «استفاده ی طولانی از صفحه کلید و موس رایانه، مچ دست و عصب انگشت میانی ملتهب می شود.» سندروم کارپل (cts)
3. سردرد و میگرن و...
4. خطر بروز ترومبوز سیاه رگی (dvt) که در اثر لخته شدن خون و رسیدن به ریه ها فرد دچار آمبولی ریه می شود.
5. خطر زمین خوردن...

در مجموع 78 هزار مورد آسیب کار با رایانه در آمریکا ثبت شده است، که بین سال های 1994 و 2006 م بوده است.⁽¹⁾

1- (روزنامه ی خراسان شماره ی: 18755 دوشنبه 1393/5/20).

. جوان و تلفن همراه

اشاره

از بهترین و مفیدترین تکنولوژی پیشرفته که بالاترین شانس بهره برداری و کاربردی را دارد و مردم عاشقان دلباخته او هستند، تلفن همراه است که رو به گسترش اعجاب انگیز است. استفاده سالم از آن جداً سودمند است و درصد بالای مشکلات ارتباطی بشر را حل کرده است.

تلفن همراه همانند بسیاری از وسایل دیگر همانند تلویزیون، کامپیوتر، اینترنت، ماهواره و... دارای دو جنبه ی سالم و ناسالم است و نیاز به مدیریت

عاقلا نه دارد. از تلفن همراه می توان برترین و ارزنده ترین استفاده و بهره را داشت، از قبیل:

1. ارتباط تلفنی مناسب برای انجام برنامه های انسانی و لازم.
 2. ارسال پیام های علمی، فرهنگی، تبلیغی، اقتصادی، سیاسی و
 3. بهره برداری از قرآن، کتاب، فرهنگ، دانش، صنعت، نیایش و
 4. اطلاع رسانی های مناسب در گستره ی بین المللی و جهانی.
 5. استفاده از نرم افزارهای کاربردی، شایسته و مفید. و موارد دیگر.
- کسانی که می خواهند از تلفن همراه درست استفاده کنند، شایسته است که همواره این مسائل را به این شرح رعایت کنند:

1. نباید زیاده روی کنند زیرا افراط و زیاده روی در هر چیز خطرناک، زیان بار و اعتیادآور است.
2. کسانی که ناراحتی اعصاب یا وسواس دارند جز در موارد ضروری از آن استفاده نکنند.
3. گوشی همراه را نزدیک قلب، آلت تناسلی، سر، صورت و برخی مواضع حساس بدن همیشه و زیاد نباید قرار داد.
4. در هنگام خواب و مطالعه گوشی را حدوداً یک متر دورتر از خود باید قرار دهند.
5. اگر از گوشی تنها برای تلفن استفاده شود زیان آن ناچیز است.

تلفن همراه و بهره‌وری نادرست

متأسفانه برخی انسان‌ها از تلفن همراه بهره‌بردارانی نامشروع، نامعقول و ناسالم می‌کنند، از قبیل:

1. مزاحمت‌های تلفنی که ستمی است نابخشودنی.
2. پیامک‌های رنج‌آور و
3. پیامک‌های عاشقانه بین نامحرمان و
4. دوست‌یابی‌های نامشروع تا
5. بازی‌های خشونت‌آفرین و بازی‌های خطرناک.
6. بهره‌وری از تصاویر مستهجن و کلیپ‌های صوتی شیطانی.
7. عکس و فیلم گرفتن از صحنه‌های حرام و خلاف شرع و مظاهر فساد و نگاه کردن و نمایش دادن آن‌ها.
8. از همه بدتر بهره‌وری خطرخیز از شبکه‌های فسادانگیز اجتماعی.
9. ازدواج‌های بی‌اساس، نامعقول و عاری از مقررات لازم و مشروع.
10. باندسازی‌های خرابکار و فسادآفرین و
11. جاسوسی علیه انسان‌های متدین و ...
12. استفاده کردن از ساز و آواز و موسیقی.

کودک و استفاده از تلفن همراه

دسته‌ای از پژوهشگران در سال 2000 م هشدار دادند که کودکان زیر 16 سال می‌بایست از تلفن همراه استفاده نکنند؛ زیرا اثر منفی در رشد کودک دارد و حتی موجب کم‌شدن رشد سر او می‌شود.⁽¹⁾

پروفسور «کیل میلد» از دانشگاه اوربرو «کشور سوئد» که مشاور دولت سوئد و رئیس گروه پژوهشی است، می گوید: «در ناحیه ی جمجمه ی کودک استخوان های ضعیفی وجود دارند و نیز سیستم عصبی کودک که رو به رشد است و هنوز کامل نشده است بسیار آسیب پذیر هستند، لذا استفاده کردن کودک از تلفن همراه خطر ابتلا به سرطان مغز را به دنبال دارد؛ و نیز می گوید: استفاده ی دراز مدت و افراطی از تلفن همراه با بیماری های «آلزایمر» و «پارکینسون» بی ارتباط نیست که نیاز به تحقیق بیشتر دارد.»⁽²⁾

دکتر مجید ابهری روان شناس و استاد دانشگاه، در یک بررسی می گوید: «89 درصد تلفن های همراه دست کسانی است که استفاده از آن ضروری، مهم و عمده نیست، تنها 11% استفاده ها ضروری و مهم است.»⁽³⁾

برخی از آسیب های تلفن همراه

اعتیاد به تلفن همراه، نوع دیگری از خاندان خرابکار مواد مخدر و دخانیات است، با این تفاوت که مواد مخدر اثرات بارز و علنی فیزیکی و

1- (برگرفته از جوان و تلفن همراه، ص 69 .

2- (حجاب عزت است...، ج 3، ص 77 و 78.

3- (روزنامه ی خراسان، 18052، تاریخ 1390/11/23.

جسمی و روانی خطرناکی دارد که زود نمایان می شوند، و اعتیاد به تلفن همراه و زیاده روی در آن اثرات مخرب روانی بیشتری دارد اما اثرات جسمی و فیزیکی آن خزنده و مخفی است.

دکتر وینی کوران کارشناس معروف می گوید: «گوشی های همراه بیشتر از دخانیات قربانی می گیرند.»⁽¹⁾

فهرست گونه برخی از ضررهای تلفن همراه عبارتند از:

1. افزایش نوع خاصی از تومورهای مغزی ...

2. تغییر الگوی خواب
 3. در هم ریختن سیستم اعصاب و آرامش انسان.
 4. کاهش حافظه، بروز آلزایمر و... .
 5. احساس ناراحتی، درد، خارش، صدا و... در گوش.
 6. ایجاد سرطان در مغز.
 7. اعتیاد و دلباختگی به آن، پرخاش گری، کج خلقی، اضطراب، آشفتگی و فروپاشی اخلاقی را به دنبال دارد.⁽²⁾
 8. برخی آن قدر دلباخته می شوند که در جلسات در حضور والدین، داخل مسجدها و حرم ها و... غرق بازی با صفحه ی کوچک تلفن می شوند و ادب و احترام را کاملاً فراموش می کنند.
 9. تلفن همراه برای جوانان افسردگی ساز است. نخست در زمان اشتغال جدی به آن و نرسیدن به برخی از آن مظاهر به اصطلاح
 - 1) روزنامه ی خراسان، 17092، تاریخ 1387/7/7.
 - 2) برگرفته از کتاب جوان و تلفن همراه، ص 68 تا 78 و صفحات حوادث روزنامه خراسان. ص: 202
- دلریا؛ دوم پس از قطع رابطه با آن، که اگر یک روز تلفن همراه او را بگیرد چنان افسرده می شود که گویا همه چیز را از دست داده است؛ برخی را می بینید که تا شارژ کردن گوشی نمی توانند صبر کنند و نگرانی دارند و... .
- با مزاحم های تلفنی، پیام، چت و... چه باید کرد؟
- هرگاه افراد مغرض، مزدور، بی بندوبار و... با تلفن، پیامک، چت و... مزاحم شوند با دو اقدام اساسی تمام رشته های شان را می توان پنبه کرد و نقشه های شان را نقش بر آب:

1. به هیچ عنوان نباید پاسخ داد و با سکوت و بی توجهی ریشه های فساد را باید قطع کرد و به فرموده ی قرآن ﴿وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا﴾⁽¹⁾ آری جواب جاهلان بی خرد و نادانان خرافی سکوت است.

2. در جریان قرار دادن مقام های مسئول (در مخابرات یا نیروی انتظامی و اطلاعات) که در صورت تداوم مزاحمت دست خیانت شان را با زنجیر قانون ببندند و به حساب شان برسند.

و بدون تردید پاسخ مثبت یا منفی دادن به این گونه تماس ها خطر ساز و دردسرافزین خواهد بود.

تلفن همراه و شبکه های اجتماعی* یا طوفانی در کمین

یکی از برنامه های سهمگین و خطرناکِ تلفن همراه، شبکه های اجتماعی مانند واتس آپ و فیس بوک و... است که به شکل گروهی و

1- (الفرقان:63) (مستندهای خطرناک شبکه ی اجتماعی در ارمغان 2 بیان شده است).
ص: 203

زنجیره ای عده ای شناس یا ناشناس با افکار و اندیشه های مختلف در چرخش وحشتناک آن قرار می گیرند و با روش سحرانگیز آن، به دام گرفتار و یک باره سقوط می کنند. روابط نامشروع و فساد اخلاقی جایگزین ازدواج های مشروع، رفیق های حيله گر جایگزین شوهرهای قانونی می شوند؛ آن گاه بنیادهای اصل و نسب و ارزشی لرزان و کانون های خانوادگی متلاشی می شوند. دختران و پسران نادان با روابط نامشروع و سقوط در لجن زار فساد به بدبختی و روسپاهی دنیا و آخرت گرفتار می شوند. و همچنین است شبهه افکنی و تفرقه انداختن مذهبی که سرانجام آن اسلام ستیزی و تکفیر و ترور شخصیتی و در نهایت کشتار و ترور انسان های بی گناه. این فاجعه ی شیطانی و سوغات غرب توسط تلفن همراه و گوشی های هوشمند یکی از مهم ترین تهاجم های

فرهنگی و دینی است که میلیون ها انسان را به زنجیر کشیده است و در نتیجه انسانیت، شرف، حیثیت، معنویت و گاهی حتی جان شان را با خطر مواجه می سازند و باید توجه داشت که افتادن در این جهنم سوزان آسان و ساده اما نجات از آن محال است، جز با تدبیر عاقلانه و اراده ی فولادین.

طوفان مدرن و بی خبری خانواده ها

بیچاره والدین از فاجعه بی خبرند یا کاری از ایشان ساخته نیست تا زمانی که از دست فرزندانِ ناخلف در کام طوفان گرفتار شوند و شاهد سقوط و نابودی خود، خانواده، دختران و پسران شان باشند و از شادمانی دشمنان و اندوه دوستان بسوزند و دود آه شان فضا را تاریک کند.

بنابراین لازم و ضروری است که به طور عاقلانه از نخستین فرصت ها برای اداره و کنترل فرزندان شان استفاده و عظمت و حیثیت شان را حفظ کنند،! به فرموده امام صادق علیه السلام: «کودکان یا نوجوانان تان را هر چه زودتر حدیث پیاموزید پیش از آن که مرجئه [دشمنان منحرف] به سراغ شان بروند [و آنان را به بیراهه بکشاند].⁽¹⁾»

آهنگ های تلفن همراه

گوشی همراه دارای آهنگ های اصلی و سیستمی و آهنگ های تزریقی مجاز و غیرمجاز هستند؛ که در روند کارشناسی موسیقی به انواع مختلف (عادی، کلاسیک، پاپ، راک، جاز، هیپ هاپ و...) شناخته می شوند؛ برخی از جالب ترین آهنگ های دینی - مذهبی استفاده می کنند (همانند قرآن، دعا، لیلیک، مدایح، اشعار و...) اما برخی دیگر از موسیقی ها، ترانه های عاشقانه، آهنگ های شیطانی و... استفاده می کنند (مثل: «خوشگله هاش برقصند!!!...» یا «سبزه به ناز می آید کوتاه دراز می آید!!!...» یا «یک شب در آغوشم بیا!

...» [مفت و مجانی؟!!!!] یا «موی پریشان تو دام شیاطین شده!!!» و [موهای نمایان - رسوایی بانوان، بازیچه‌ی شیادان،] انتخاب آهنگ‌ها نمایان‌گر شخصیت انسان است.

لطیفه

عزیزی صحبت می‌کرد: در نماز جماعت مسجد در حال سجده رفتن بودم که گوشی همراه جوانی زنگ زد و آهنگی از آن دست. سریعاً
1- (وسائل الشیعه: 247/12.
ص: 205

گوشی را از کیفش درآورد و روشن کرد و گفت: در مسجد نماز می‌خوانم، و باعجله گفت: «سبحان ربی الاعلی...!!!» به به چه نماز مدرنیته‌ای؟!!!!.

جوان و هنر

اشاره

«فرزندِ هنر باش نه فرزندِ پدر فرزندِ هنر زنده کند نام پدر»
چه زیباست هنر و چه سرافراز و بلند آوازه است هنرمند.
پیشرفت اعجاب‌انگیز علم و دانش، ترقی حیرت‌زای تکنیک و صنعت،
گسترش تکنولوژی مدرن، اکتشاف برخی از راز و رمزهای جهان‌آفرینش،
اختراع وسایل حیاتی و رفاهی پیشرفته و... گل‌غنچه‌هایی هستند که از پنجه
های هنرمندان تاریخ روییده و شکوفا شده‌اند. ایستگاه‌های هنری، امروز از
نظر فرهنگ، دانش، سیاست، و... دنیا را اداره می‌کنند.

بنابراین جوانی موفق است که مجهز به هنر و دارای کمال و هنرِ پویا و سالم
باشد و چه قدر ارزنده است که برخی از فنون و حرفه‌ها در قالب هنر عرضه
گردد تا ماندگار و دارای نتیجه‌ی درخشانی گردد.

انسان می تواند با به دست آوردن دانش و همت بلند، هنرمند بین المللی و جهانی باشد اما اگر نتوانست آن اندازه قوی بدرخشد، نباید مایوس و ناامید گردد و با امیدواری می تواند از هنرهای کوچک و ساده شروع کند تا به قله های بلند و هنرهای بزرگ نایل آید.

امروزه زنان هنرمند با هنرهای دستی شان و هنرهای فراتر از آن تحول ایجاد کرده اند و همچنان مردان هنرمند جهان، دنیا را با معجزه ی هنرشان به چرخش شگفت انگیزی واداشته اند.

جوان هنرجو و هنرآفرین

و تو ای جوان! دل شکسته نباش. با اعتماد به نفس و با اراده ی قوی و فولادین به هنرهای بزرگ رو بیاور. از هنرجویی آغاز و به هنرپروری پایداری کن تا هنرساز و هنرآفرینِ بلندآوازه و پرچمدار هنر باشی.

اما این که چه هنرهایی را می پسندی و می پذیری بستگی به عشق، شوق، سلیقه، توان و همت تو دارد ولی هنری را انتخاب کن که مشروع، معقول، آبرومندانه، افتخارآفرین و سعادت گستر باشد و افزون بر آن برای خود، خانواده و جامعه ات سودمند، کاربردی و موردنیاز باشد تا خردمندان از تو و از هنر تو استقبال کنند و برای آیندگان الگو باشی.

جوان و بازی

درباره ی بازی کودکان قبلاً مطالبی ارائه شد، مناسب است که نوجوانان و جوانان نیز برنامه های بازی عاقلانه و سودمند به عنوان تفریح سالم و ورزش داشته باشند. جوانان نباید تنها تماشاگر باشند، بلکه گاهی باید بازی آفرین و بازیگر نیز باشند آن گاه تماشاگرِ بازی های آموزنده. بدبختانه برخی غرق تماشای بازی های دیگرانند. در نتیجه این که بازی های مشروع و آموزنده

خوب است نه بازی های حرام و سرگرمی های بی نتیجه. بازی هایی که در آن بُرد و باخت باشد و نیز بازی با وسائل مخصوص قمار حرام، گناه، قانون شکنی و خطرناک است.

در شأن جوان مسلمان نیست که به بازی های خلاف شرع، استکباری، بازی های دور از عقل و منطق و... بپردازد و زنجیر اسارت آن ها را به دست و پای معنویت و ارزش های فطری و انسانی خود بیاندازد. عمق سخن این که انتخاب بازی های مشروع و مفید و پرهیز از زیاده روی در بازی دو اساس قابل توجه برای هر جوان خواهد بود. چای خانه های سنتی، بازی خانه های عمومی، بهره وری از قلیان های آن چنانی و... دام های ساده ای است برای شکارِ نوجوانان و جوانان. با توجه به پژوهش های به عمل آمده و کارشناسی های تخصصی روشن شده است که ضرر هر نوبت قلیان بیش از 50 تا 81 نخ سیگار می باشد⁽¹⁾ و ضرر قلیان میوه ای به مراتب بیشتر از قلیان توتونی است.

جوان و خواب

اشاره

آن گونه که خدای سبحان تمام نیازمندی های انسان را به طور دقیق و ظریف در آفرینش انسان منظور کرده است، خواب و بیداری را نیز برای انسان ها و به نحوی برای سایر حیوانات و حتی گیاهان قرار داده است، اما تا کنون آن طور که باید بشر رمز و رازهای اسرارآمیز خواب را کشف نتوانسته است. خداوند در قرآن عظیم الشان می فرماید: ﴿وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا﴾⁽²⁾ (و خواب شما را مایه ی آسایش و راحتی قرار دادیم).

از نظر علمی ثابت شده است که خواب طبیعی برای انسان سالم در مراحل سنی بسیار جالب و منظم پی ریزی شده است. مثلاً کودک در ماه اول زندگی به طور طبیعی 16 ساعت می خوابد و 8 ساعت دیگر را یا

(1-) زیر نویس صفحه ی تلویزیون و...

(2-) النبأ: آیه 9

خواب آلود است یا بیدار، در کودکی، نوجوانی، جوانی و پیری به ترتیب از آن کاسته می شود تا در شب و روز به شش ساعت می رسد که مناسب و مفید است. با توجه به ضرورت خواب و فواید آن باید به طور شایسته و بایسته، خواب و بیداری را مدیریت کرد.

! عَنِ الْإِمَامِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا عليه السلام: «إِنَّ النَّوْمَ سُلْطَانُ الدِّمَاغِ وَهُوَ قِوَامُ الْجَسَدِ وَقُوَّتُهُ»⁽¹⁾

امام رضا عليه السلام: «همانا خواب، شهریار و فرمانده مغز و مایه ی پایداری و قوت و قدرت بدن است.» [البته خواب سالم، به موقع و به اندازه].

خواب های سودمند یا زیان بار

از نظر اسلام و کشف علمی دانشمندان، خواب مفید همان خواب اول شب با شرایط خاص آن است که اعصاب را آرام، سلول ها را نیرومند، مغز را فعال، بدن را مقاوم و استخوان ها را محکم می کند. اما خواب های روز که پنج قسم می باشد، به این شرح بیان شده است:

! عَنِ النَّبِيِّ الْأَكْرَمِ: «النَّوْمُ فِي النَّهَارِ عَلَى خَمْسَةِ أَقْسَامٍ: نَوْمُ الْعَيْلُولَةِ، وَنَوْمُ الْعَيْلُولَةِ، وَنَوْمُ الْقَيْلُولَةِ، وَنَوْمُ الْحَيْلُولَةِ، وَنَوْمُ الْغَيْلُولَةِ»⁽²⁾

پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «خواب روز پنج قسم است:

1. خواب عیلوله (= بین طلوعین که باعث افسردگی، مرض و ازکارماندگی

می شود.)! امام صادق عليه السلام: «خواب بامداد شوم و مانع روزی است.»

2. خواب فیلوله (= بعد از طلوع آفتاب که کسالت آور است).

-1 (بحار: 316/62).

-2 (جامع التورین، انسان: 208)

ص: 209

!] امام باقر علیه السلام : «خواب اول روز بی عقلی است.»

3. خواب قیلوله (= خواب مختصر پیش از ظهر که موجب تقویت قوای بدن

و حافظه می شود و جداً مفید است.)

4. خواب حیلوله (= خواب کوتاه بعد از ظهر که نیز فوایدی دارد؛)

5. خواب غیلوله (= خواب آخر روز و موقع غروب که سخت خطرناک

است و اعصاب را خراب می کند و گاهی موجب جنون یا هلاکت خواهد شد.

لذا در روایات از آن نکوهش فراوان شده است.)

!] امام باقر علیه السلام : «خواب بعد از عصر حماقت است.»

متأسفانه برخی اسیر خواب هستند، از دیدگاه اسلام، بی خوابی و پر خوابی

هر دو زیان آور است، از نظر علمی ثابت شده است که خواب زیاد و خواب بی

موقع، مغز را افسرده، بدن را کسل، نشاط را متلاشی و سلامتی را سلب می کند،

لذا نباید اوقات عبادت، درس، مطالعه، کار، تفریح، ورزش و... را خوابید.

[هرچیزی به موقع خود مفید است]

! عَنِ الْإِمَامِ جَعْفَرِ الصَّادِقِ علیه السلام : «إِنَّ اللَّهَ جَلَّ وَعَزَّ يُبْغِضُ كَثْرَةَ النَّوْمِ وَكَثْرَةَ

الْفِرَاحِ.»⁽¹⁾

امام صادق علیه السلام : «خداوند از خواب زیاد [بی وقت و بی برنامه] و بی کاری

زیاد، نفرت دارد.»

! عَنِ الْإِمَامِ الصَّادِقِ علیه السلام : «كَثْرَةُ النَّوْمِ مَذْهَبَةٌ لِلدِّينِ وَالدُّنْيَا.»⁽²⁾

امام صادق علیه السلام : «پر خوابی سبب از دست دادن دین و دنیا است.»

1- (کافی: 3/84/5)

2- (کافی: 1/84/5).

ص: 210

لطیفه:

از طلبه ی جوانی پرسیده شد: برای چه طلبه شدید؟! گفت: به خاطر خواب
بعد از ظهر!!! [خواب زیاد و خواب تنبلی مشکل آفرین است].

جوان و اعتیاد

اشاره

از منظر دین و خرد، خودکشی و ضرر زدن به خود حرام، ممنوع و نامشروع
است. اعتیاد به مواد مخدر، مشروب و... یک نوع خودکشی تدریجی است،
نوجوانان و جوانان در برخی جوامع بشری در معرض آلودگی به اعتیادهای
گوناگون هستند که با روش معقول از این فاجعه و پرتگاه جهنمی آنان را باید
نجات داد.

فقها و مراجع اسلام کشت، تجارت و قاچاق مواد مخدر و نیز اعتیاد به آن را
حرام و خلاف شرع دانسته اند.

اعتیاد به قلیان، سیگار و... مقدمه ی اعتیاد به مواد مخدر است، باید والدین
محیط خانه را، مدیران و معلمان محیط مدارس و دانشگاه ها را، کارگزاران
محیط ادارات و محیط کار را با تدبیر عاقلانه سالم و فرهنگ پروری کنند تا
کودکان و جوانان به اعتیاد و فساد کشانده نشوند.

کسی که باعث اعتیاد دیگری شود ضامن است و در پیشگاه خدای سبحان
باید جواب بدهد و جزای سنگین و نابخشودنی دارد.

اقسام اعتیادهای ذلت بار

اساساً اعتیاد همانند اغلب مفاهیم دو نوع است:

الف: اعتیاد سالم، سعادت گستر، تکامل بخش و عاقلانه همانند اعتیاد به علم آموزی، هنر پروری، ابتکارهای جالب، اختراع های مفید، اعتیاد به کمال، سخاوت، عبادت، ذکر، دعا، مهمان نوازی، خدمت به مردم و... آری با اعتیاد سالم و ارزنده می توان قهرمان پیروز و سعادت مند هر دو جهان شد.

ب: اعتیاد ناسالم، نامشروع، ذلت آفرین، خطرناک و... همچون اعتیاد به تریاک، شیر، کریستال، شیشه، هرویین، بنگ، کراس، دخانیات و...؛ اعتیاد به شراب، الکل، عرق و...؛ اعتیاد به ربا خواری، رشوه، قمار، دزدی، کلاه برداری، معاملات حرام و خلاف شرع و...؛ اعتیاد به پرورش سگ، میمون، خوک، گربه و...؛ اعتیاد به جنگ دادن سگ ها، شترها، خروس ها، پرنده ها و...؛ اعتیاد به مردم آزاری، فحاشی، تهمت، تحقیر، سخن چینی، جاسوسی، سعایت، نفاق انگیزی و...؛ و ده ها موارد خطرناک دیگر. اما اعتیاد جنسی و شهوانی بویژه نامشروع آن از تمام اعتیادها خطرناک تر است. (به خدای بزرگ پناه می بریم)

جوان در آینه ی همنشین

از نظر روان شناسی ثابت شده است که کودکان، نوجوانان و جوانان علاقه مندند دوستانی داشته باشند و تلاش دارند که با یک عده بجوشند و در کنار هم قرار بگیرند، دوست یابی و انتخاب همنشین دارای راز و رمزهایی است که نیاز به بحث بیشتر دارد، در این جا فقط به چند نکته اشاره می شود:

1 برخی از کودکان و جوانان، منزوی و گوشه گیر هستند از برقراری ارتباط و رفت و آمدها استقبال نمی کنند، این روش ناپسند است.

2 عده ای فکر و اندیشه اجتماعی دارند، اما چون ضعیف اند عوض آن که کسی را به خود جذب کنند، خودشان جذب می شوند و بدون قید و شرط دنبال دیگران می روند این روش نیز پسندیده نیست.

3 تعدادی دیگر با جاذبه قوی دیگران را می کشانند اما متأسفانه افراد بی دین، بی فرهنگ، خلاف کار، جاهل، مفسد، بد اخلاق و... را جذب می کنند، چون جاذبه ناسالم دارند. این دسته جداً خطرناک اند.

4 برخی انسان های وارسته و با ایمان که از جاذبه و دافعه سالم و نیرومندی برخوردارند، همواره سروکار با علما، دین مداران، اندیشمندان، متفکران، فرهنگیان، سیاست مداران دارند؛ این دسته، جذب افراد فرهیخته می شوند تا از آنان بیاموزند، و افراد صالح و مستعد را جذب می کنند، تا افزون بر خودسازی، جامعه سازی کنند، این گروه تأثیرگذار و تأثیرپذیر سالم هستند و آینده ی درخشانی دارند.

غرض این که شخصیت و چهره ی زشت و زیبای هر کسی را می توان در آینه ی همنشینان و دوستانش دید، و فراتر از آن کاربرد عقل و خرد هرکس را می توان در انتخاب دوستانش ارزیابی کرد.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «خَلِيلُ الْمَرْءِ دَلِيلُ عَقْلِهِ.»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام: «دوست انسان نشانه عقل و خرد اوست.»

بنابراین نباید با انسان های بی کاره، بی فرهنگ، بی دانش، بدنام، بیگانه پرست، ولگرد، مفسد و... همنشین شد. بلکه با شخصیت های خردمند، دانشمند، متدین، با تقوی و خوش اخلاق باید دوست و همنشین شد.

1- سخنان علی علیه السلام باب:خ

ص: 213

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «صُحْبَةُ الْوَلِيِّ اللَّيْبِ حَيَاةُ الرُّوحِ.»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام: «همنشینی با دوست خردمند مایه ی زندگی روان است.»

نکته مهم دوستی سالم این است که نباید با جنس مخالف و نیز در برخی موارد نباید کودک و نوجوان با بزرگ تر از خود طرح رفاقت و دوستی بریزند زیرا باعث اتهام، بدنامی و زمینه ساز سوءاستفاده خواهد شد.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ علیه السلام: «إِتَّقُوا مِنْ مَوَاضِعِ التُّهْمَةِ»⁽²⁾

امیرمؤمنان علیه السلام: «از جایگاه های متهم شدن بپرهیزید و دوری کنید.»

جوان و لباس

انتخاب نوع لباس یکی از مسائل مهم است، مسلمان عاقل و دارای هویت دینی در هر شرائطی باید هویت و ارزش ها را حفظ کند و به مسائل شرعی توجه داشته باشد همانند این موارد:

1. پوشیدن لباس مخصوص کافر برای مسلمان حرام است.

2. انداختن صلیب به گردن و یا روی لباس و استفاده کردن از هر علایمی که مخصوص ادیان و مذاهب انحرافی باشد نوعی از گمراهی و ترویج عقاید باطل بوده و برای مسلمانان حرام است.

3. نوشتن برخی کلمات ضد اخلاقی و مزخرف با جملات فارسی یا انگلیسی روی لباس مسلمان لکه ننگ است. متأسفانه در برخی کشورهای اسلامی لباس هایی با نشان های آنچنانی یا با جملات

1-) غررالحکم: 5842

زننده ی انگلیسی تولید می کنند.

4. چاپ عکس فلان قهرمان و هنرمند و... روی لباس مایه ذلت است.

5. پوشیدن لباس مخصوص زن برای مرد و لباس مخصوص مرد برای زن، حرام و گناه است و شخصیت و هویت انسان را نابود می کند.

6. کراوات (نکتائی) اگر به عنوان صلیب یا مظاهر و علائم مخصوص کفار به حساب بیاید را نباید استفاده کرد.

7. لباس ابریشمی و طلا باف برای مردها حرام و نماز خواندن با آن باطل می باشد.⁽¹⁾

8. استفاده کردن طلا برای مردها حرام است و ضررهای فراوانی دارد و نیز نماز خواندن با آن باطل می باشد.⁽²⁾

9. خوردن و آشامیدن از ظرف های طلا و نقره حرام و گناه است.⁽³⁾

10. نماز خواندن با لباسی که از حیوان حرام گوشت باشد باطل است و حتی یک موی آن باطل کننده نماز می باشد.⁽⁴⁾

11. لباسی که باعث توهین و تحقیر باشد و لباس شهرت و فخر فروشی که مناسب شأن مسلمان نیست را نباید استفاده کرد.

12. چند چیز در لباس نماز گزار مکروه است و از آن جمله است: پوشیدن لباس سیاه و چرکین و تنگ و لباس شرابخوار و...⁽⁵⁾

1- (توضیح المسائل محشی: 834/463/1.

2- (توضیح المسائل محشی: 832/462/1.

3- (توضیح المسائل: 40.

4- (توضیح المسائل محشی: 824/460/1.

5- (توضیح المسائل محشی: 865/478/1.

ص: 215

با توجه به آنچه گفته شد جوانان عزیز اعم از دختر و پسر باید متوجه حلال و حرام باشند، و بایسته است که نظیف، آراسته، منظم، شیک، باآبتهت، شاداب و... باشند و از لباس های زیبا و پوشش های مشروع و آبرومندانه استفاده کنند.

خدای سبحان در قرآن می فرماید: ﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَ
الطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ...﴾⁽¹⁾

﴿بگو ای پیامبر ﷺ! چه کسی حرام کرده است زینت های خدا را که
برای بندگانش آفریده است و نیز رزق و روزی پاکیزه را﴾

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «حُرْمَ لِبَاسِ الْخَرِيرِ وَ الذَّهَبِ عَلَيذُكُورِ أُمَّتِي وَ أَحِلَّ
لِأَنَابِهِمْ.»⁽²⁾

پیامبر گرامی اسلام ﷺ: «پوشیدن لباس ابریشم و طلا برای مردهای امت
من حرام و برای زن های شان حلال می باشد.»

و از پیامبر ﷺ روایت شده است: «کسی که از لباس های فاخر [برای
شهرت] بپوشد، خداوند در روز قیامت از او روی بگرداند.»

لباس به انسان شخصیت نمی دهد اما می تواند شخصیت انسان را لکه دار
کند، کوچک بسازد و یا زیر سؤال ببرد.

از نظر اسلام لباس سفید مستحب است و بر لباس پنبه و کتان سفارش شده
است زیرا فوایدی دارد و لباس پلاستیکی و نفتی ضررهایی دارد.

1- (الأعراف:32).

2- (کنز العمال: 41210).

3- (کنز العمال: 41202).

ص: 216

نماز با لباس سیاه از نظر مراجع تقلید مکروه است جز عمامه، عبا و... این
که در عزاداری سیاه می پوشند اساس و دلیل اسلامی ندارد و از نظر تاریخی
لباس سیاه از ابتکارهای خلفای ناحق عباسی [بنی عباس] بوده است. پس لباس
سیاه لباس عزا نیست جز این که شاد و زینتی نیست و تنها با فتوای مرجع
تقلید، مشروع خواهد شد و گرنه یک رسم و عادت است.

! پیامبر اسلام ﷺ روی منبر و در فتح مکه که بزرگ ترین پیروزی و جشن و سرور بود، عمامه سیاه به سر مبارک داشت.⁽¹⁾

. جوان و تجمل گرایی

متأسفانه برخی نوجوانان و جوانان در اثر احساس حقارت و عقده حقارت غرقِ مدل، زرق و برق، تجمل و تجددهای ذلت بار می شوند؛ بی تعقل مدل لباس را عوض می کنند، با موهای سر و صورت شان بازی می کنند، حتی برخی پسرها خجالت نمی کشند ابرو برمی دارند، ریش می تراشند (به فتوای مراجع عظام تراشیدن ریش حرام است) این گونه انسان ها بازیچه و بازی گر هستند. اما خوشبختانه برخی نوجوانان و جوانان، خدامحور و بسیار متین و باشخصیت هستند و عاقلانه در جامعه می درخشند آنان می توانند برای نسل جوان برترین الگو باشند.

چه کسانی برای شما تصمیم می گیرند؟!!!!

در یک کلام باید گفت: عده ی کثیری خودشان تصمیم گیرنده نیستند بلکه کارگزاران دولتی، رسانه های خارجی و داخلی، تاجرهای

1- (سنن ابی داوود: 4077 و 4078.

ص: 217

بین المللی، کارگاه های تولیدی و... الگوسازی و الگوپروری غرض آلود و خطرناک کرده و برای آنان تصمیم می گیرند و در سایه شوم آن، صدها نقشه و طرح را سروسامان خواهند داد لذا باید بیدار بود و با تفکر و اندیشه سالم و نیز با تدبیر و مدیریت حکیمانه، برای خود، خانواده خود، جامعه و کشور خود تصمیم عاقلانه باید گرفت.

جوان و توبه

بدون تردید بشر در زندگی دچار اشتباه و لغزش می شود اما نباید خود را بیازد و مأیوس گردد، بلکه با امید به رحمت خدای رحمان رو به او آورده با آبخار توبه خود را شستشو داده پاک گرداند تا شاید با گام های بلند بندگی به مقام قرب الهی برسد و محبوب ذات احدیت شود.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى حُبُّ الشَّابِّ التَّائِبِ»⁽¹⁾

پیامبر عظیم الشان اسلام ﷺ: «همانا خداوند تعالی جوان توبه کننده را دوست می دارد.»

جوان و تفریح

انسان به ویژه کودکان، نوجوانان و جوانان نیاز به تفریح دارند. تفریح سالم یک ضرورت و از نظر روانی سودمند است، اسلام آن را مباح و در برخی موارد شایسته و مستحب دانسته است.

اما متأسفانه برخی مردم در تفریح ها برنامه های غیر شرعی را پیاده می کنند؛ بی حجابی، ساز و آواز، اذیت مردم، خرافاتی مثل 13 بدر، زیارت کردن هر چوب و درخت، پارچه بستن و... حرام و بدعت است.

1- (نهج الفصاحه: 749/151.

ص: 218

برخی خانواده ها یا برخی افراد با تدبیر سالم برنامه های منظم زیارتی [مثل زیارت خاندان رسالت ﷺ، شهدا، اهل قبور، اقوام، مؤمنان و...] را دارند و در ضمن زیارت مشروع، تفریح و سیاحت خداپسندانه دارند این روش ارزنده و شایسته است.

. جوان و کار

یکی از برترین برنامه های حیاتی برای بشر کار است که افزون بر تفریح، خود از ضروریات زندگی است اعم از کارهای معنوی و مادی. اگر کسی دنیا می خواهد یا آخرت باید منظم و هدفمندانه کار و کوشش کند، خداوند در قرآن می فرماید:

﴿وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ وَأَنْ سَعْيُهُ سَوْفَ يُرَىٰ﴾⁽¹⁾

«نصیب انسان نخواهد شد مگر آن چه را که برای آن تلاش کند و همانا به زودی نتیجه ی تلاشش دیده خواهد شد.»

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «الْعَمَلُ شِعَارُ الْمُؤْمِنِ»⁽²⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام: «کار کردن، شعار انسان مؤمن است.»

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «الْعِلْمُ يُرَشِّدُكَ وَالْعَمَلُ يُبْلِغُ بِكَ الْغَايَةَ.»⁽³⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام: «علم و دانش تو را راهنمایی می کند و کار و کوشش تو را به هدف می رساند.»

1- (النجم: 39.

2- (غررالحکم: 408.

3- (غررالحکم: 1924.

ص: 219

برای هر انسانی، بی کاری، بی برنامهگی و نداشتن حرفه و فن مناسب، عیب بزرگ و سخت مایه ی ننگ و ذلت است.

چه زیبا فرموده است شاعر:

«نابرده رنج گنج میسر نمی شود مزد آن گرفت جان برادر که کار کرد.»

! عَنْ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «خَيْرُ الْكَسْبِ كَسْبُ يَدِي الْعَامِلِ إِذَا

نَصَحَ.»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «بهترین درآمد در آمد کارگری است که در کارش صداقت و

راستی داشته باشد.» [کارگر صادق، همچون مجاهد خواهد بود.]

! عَنْ النَّبِيِّ ﷺ: «إِنَّ دَاوُدَ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا يَأْكُلُ إِلَّا مِنْ كَسْبِ يَدِهِ.»⁽²⁾

پیامبر اعظم ﷺ: «داود پیامبر علیها السلام جز از دسترنج خود نمی خورد.»

. جوان و پیشه‌وری (تجارت و...)

کسب و کار مناسب و حرفه و پیشه‌ی مشروع، حلال، و آبرومندانه مثل تجارت، صنعت، کشاورزی، دامداری، تولیدی و... ارزنده است اما اسلام به برخی کارها مثل تجارت و کشاورزی سفارش ویژه کرده است.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «تَعَرَّضُوا لِلتَّجَارَةِ...» (3)

أمیرمؤمنان علیه السلام: «به تجارت بپردازید، که آن شما را از آن چه در دست مردم است بی‌نیاز می‌کند و خدای عزوجل بنده‌ی پیشه‌ور و امین و درستکار را دوست دارد.»

1- (جامع الاحادیث: 76.

2- (کنز العمال: 9222.

3- (الخصال: 10/621

جوان با نشاط نه تنبل

اشاره

هر انسانی به ویژه نسل جوان در زندگی و زندگانی مادی و معنوی، دنیایی و آخرتی باید دارای نشاط، جرأت، شهامت و جدیت باشد، از سستی، کسالت و تنبلی باید پرهیزد، زیرا سستی و تنبلی مایه محرومیت است، اسلام این حقیقت را به روشنی بیان کرده است:

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «مَنْ أَطَاعَ التَّوَانِي ضَيَّعَ الْحُقُوقَ.»⁽¹⁾

امیر مؤمنان امام علی علیه السلام: «هر کسی که از سستی، بی حالی و تنبلی فرمان برد تمام حقوق را تباه می سازد و از دست می دهد.»

! عَنْ الْإِمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «آفَةُ النَّجْحِ الْكَسَلُ.»⁽²⁾

امیرالمؤمنین علیه السلام: «آفت موفقیت و پیروزی، کسالت و تنبلی است.»

! عَنْ الْإِمَامِ الْأَمَامِ الصَّادِقِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «عَدُوُّ الْعَمَلِ الْكَسَلُ.»⁽³⁾

امام صادق علیه السلام: «کسالت، تنبلی و سستی، دشمن کسب و کار است.»

تنبلی، پرتگاه خطرناک

والدین باید توجه داشته باشند که نباید فرزندانِ تنبل و بی کار تربیت کنند و باید برای شان نشاط و پشت کار هدف مندانه ایجاد نمایند.

کسالت، بی حالی، تنبلی و سستی در کارهای دنیایی و آخرتی خطرناک و مایه حسرت و بدبختی است.

1- (نهج البلاغه ابن ابی الحدید: 70/19.

2- (غررالحکم: 3968...

3- (الکافی: 1/85/5.

! عَنْ الْإِمَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «الْكَسَلُ يُفْسِدُ الْآخِرَةَ.»⁽¹⁾

امیرمؤمنان امام علی علیه السلام : «کسالت و تنبلی آخرت را تباه می کند.»

آدم تنبل همواره عقب می ماند و بر اعصابش فشار وارد می شود.

چرا دقیقه ی 90؟!

در مسابقات عده ای با عزم راسخ و اراده ی فولادین قدم به میدان می گذارند و با استفاده از نخستین فرصت ها شاهد پیروزی را به آغوش می کشند، اما عده ای دیگر لحظه به لحظه طعم تلخ شکست را تجربه می کنند و فرصت های طلایی را در اثر تنبلی از دست می دهند و می گویند در آخر به اصطلاح در دقیقه ی 90 پیروز خواهیم شد، این اندیشه خطرناک است. باید توجه داشت که در عبادت، کار، علم آموزی، مسابقات و... تکیه کردن به آخر وقت اشتباه بزرگ، مایه ی شکست و نشانه ی تنبلی است.

! عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «تَأْخِيرُ الْعَمَلِ عُنْوَانُ الْكَسَلِ»⁽²⁾

امیرمؤمنان امام علی عليه السلام : «به تأخیر افکندن کار، [فردا و پس فردا کردن و این که وقت دارم] علامت و نشانه ی تنبلی است.»

با عزم راسخ، پشتکار، سرزندگی، تلاش و کوشش می توان تصمیم گرفت و جدیت و سرعت را جایگزین تنبلی کرد آن گاه زود به مقصد خواهد رسید.

1- (مستدرک الوسائل: 13/45/14695.

2- (غررالحکم: 1471

جوان و تشویق

از نظر روان شناسی ثابت شده است که انسان ها با تشویق رشد بیشتر می کنند و موفقیت هایی نصیب شان می گردد به ویژه کودکان و جوانان، بنابراین، کودکان، نوجوانان و جوانان را باید تشویق کرد و می توان با نیروی تشویق های سالم استعدادهای نهفته را شکوفا نمود. آری تشویق باید مشروع، منطقی و سالم باشد، تشویق به تدبیر، تقوی، علم، کمال، هنر، صداقت، امانت، کار و... متأسفانه برخی پدر و مادرها، معلم، کارفرما و همنشین های بی خرد؛ اطفال و جوانان را به کارهای خلاف شرع و دور از انسانیت تشویق و ترغیب می کنند مثل، بی بند و باری، قانون شکنی، چاقوکشی، ولگردی، اعتیاد، جهل، خرافات، دزدی، خیانت و حداقل بیکاری و... و مسلماً تشویق ناسالم بسیار خطرناک است.

جوان و سیاست

در هر شرایطی، لازم است که جوانان بیدار و زرنگ باشند، و خردمندان از سیاست های روز آگاهی داشته تجزیه و تحلیل داشته باشند و تلاش کنند که سیاست مدار ورزیده باشند، تا بتوانند در برابر سیاست مداران و سیاست بازان حرفه ای مقاومت کنند و با سیاست های سالم، برای خود و جامعه و به خصوص برای دین، مکتب و اهداف والای الهی خدمت کنند، سیاست شناسی مقدمه ی سیاست مداری و مدیریت معقول سیاسی است.

جوان و امور نظامی

اسلام به مسلمانان دستور و فرمان می دهد که پسران شان را تیراندازی بیاموزند. تیراندازی نشان گر آگاهی از امور نظامی است که در برخی موارد ضرور و اجتناب ناپذیر است. چنانچه قبلاً اشاره شد.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «عَلِّمُوا بَنِيكُمْ الرَّمْيَ فَإِنَّهُ نِكَايَةُ الْعَدُوِّ»⁽¹⁾

پیامبر ﷺ: «به پسران خویش تیراندازی [نمونه ای از هنر رزمی] یاد دهید، که مایه ی پیروزی بر دشمن است.»

در صدر اسلام تیراندازی از مهم ترین برنامه های نظامی بود، اما امروز که امور نظامی پیشرفت کرده است وسائل و تاکتیک های مدرن میدان دار شده اند. جهت دفاع از اسلام و مسلمین، برای کسانی که زمینه ی فعالیت نظامی آماده است، باید انواع و اقسام تیراندازی با سلاح های پیشرفته و بهره وری از توپ، تانک و... را بیاموزند.

اشاره

در شرایط کنونی که جهان به صورت یک دهکده در آمده است، نوجوانان و جوانان که آینده سازان جامعه ی بشری و بزرگان فردا هستند افزون بر زبان کامل مادری شان بایسته است که زبان های خارجی را در حد نیاز بیاموزند [آگاهی از زبان های محلی، خارجی از یک نظر و زبان ادبی که اصل و اساس است برای هر کسی مفید است] دانشمندان گفته اند: کسی که یک زبان را بداند یک نفر است و اگر مثلاً پنج زبان را

1- (کنز العمال: 45341).

بداند پنج نفر خواهد بود. دانستن چند زبان بسیار مهم و قابل قدر است.

شایسته است که مسلمانان جهان، زبان عربی که زبان بین المللی اسلام است و نیز زبان فارسی را بیاموزند تا بتوانند از تمدن و فرهنگ مکتب و حیانی اسلام بیشتر آگاه شوند.

با توجه به نیازهای خردمندان به توجه به چند نکته ضروری است:

1. بدون تردید هجرت از نظر اسلام یک امر مقدس و یکی از چهار رکن تکامل سعادت گستر است. (ایمان، هجرت، جهاد و شهادت) بنابراین، امروز که مسلمانان در اکثر نقاط جهان هجرت کرده اند، رسالت شان این است که فرهنگ اسلام، تمدن اسلام، مزایای اسلامی و نیز زبان مادری شان را فراموش نکنند، بلکه تلاش کنند تا دیگران را در حد امکان به این ویژگی ها و زبان عربی که زبان قرآن و سنت است، آشنا بسازند.

2. مسلمانان جهان که حدوداً بیش از یک میلیارد و پانصد میلیون نفر می باشند، به زبان های مختلف آشنا هستند، افزون بر آن که زبان خودشان را باید حفظ کنند شایسته و در مواردی واجب است که زبان و ادبیات عرب را بیاموزند، زیرا زبان دین مقدس اسلام است.

همه ی مسلمانان عالم، قرآن عربی را کتاب مُنَزَّل از جانب خدا می دانند که با عنایت ویژه ی خدای سبحان از هرگونه تحریف مصون و محفوظ مانده است و آن را با زبان عربی تلاوت می کنند و بحمدالله با

زبان های زنده ی دنیا ترجمه شده است و رو به گسترش است و روزگاری کتاب بشریت و حاکم بر تمام گیتی خواهد شد. (إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى) و نیز مسلمانان نماز را به عربی می خوانند زیرا خواندن نماز به غیر عربی باطل است. همچنان مسلمانان شعار حج (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ...) را به عربی می گویند و موارد فراوان دیگر. در نتیجه روشن شد که در اسلام و بین مسلمانان زبان عربی از اهمیت ویژه ای برخوردار است و آموختن آن وظیفه ای است بس مقدّس.

جوان مسلمان و هجرت

هجرت یکی از ارکان ترقی و تکامل است، هجرت در مکتب اسلام جایگاه بلند و ارزنده ای دارد و هجرت پیامبر گرامی اسلام ﷺ مبدأ تاریخ سرنوشت ساز اسلام قرار گرفته است.

اما هجرت دارای شرایط و ویژگی هایی است، هجرت در صورتی ارزنده است که مشروع، معقول و خدایستدانه باشد هجرت های فیزیکی و عملی برای حفظ دین، ناموس و... و نیز هجرت های علمی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و... برترین فرهنگ است اما در هجرت باید انسان انگیزه مشروع و سالم داشته باشد و با هجرت معقول بتواند ارزش های دینی، هویت مکتبی، راهکارهای معنوی، غیرت ناموسی و... را شرافت مندانه حفظ کند.

هجرت باید پیام حیات آفرین داشته باشد. امروزه هجرت خانواده های متدین به کشورهای اسلامی برای حفظ ارزش های دینی و رسیدن به

کمال لایق انسانی و اسلامی قابل تقدیر و انجام یک رسالت است.

اما هجرت کردن به کشورهای غیر اسلامی در صورتی درست است که عقائد و ارزش های دینی به تمام معنا حفظ شوند بنیاد خانواده های مسلمان از هم

نپاشد و کودکان و جوانان تحت تأثیر عقاید و اخلاق غیر مسلمانان قرار نگیرند و فرهنگ و زبان شان را از دست ندهند.

برخی خانواده ها و نیز افراد لایق بحمد الله دین و هویت مکتبی و مذهبی خودشان را در کشورهای غیر اسلامی آبرومندانه حفظ کرده اند و حتی برخی از شخصیت ها اسلام و ارزش های دینی و حجاب و عفاف را ترویج کرده اند و از نفس پاک و گرم آنان برخی به اسلام گرویده اند و آگاهانه اسلام و مذهب امام جعفر صادق علیه السلام را پذیرفته اند؛ این گونه هجرت ها قابل قدر است.

ولی متأسفانه برخی دیگر از دین بیگانه شده اند، کودکان، نوجوانان و جوانان به مسیحیت روی آورده اند یا در لجن زار فساد اخلاقی و... غرق گردیده اند و با آن که غذای حلال در اکثر کشورها موجود است آنان از غذای حرام و شراب و... استفاده می کنند که خیانتی است بس بزرگ.

و الدین و هر کسی که زمینه گمراهی فرزندان معصوم را فراهم کرده اند به جهنم سوزان الهی گرفتار و رو سیاه دارین خواهند شد.

لذا خانواده ها باید مواظب خود و فرزندان شان باشند، دلباخته و شیفته زرق و برق کشورهای غیر اسلامی و اسیر مستکبران دنیا نشوند.

اشاره

جوانان وقتی که قدم در اجتماع می گذارند در برخورد با مسلمانان و غیر مسلمانان و نیز معامله کردن با آنان و روابط سیاسی و اجتماعی و... مسائل و احکام مهمی دارند بویژه در مواردی که انسان به غیر مسلمان محتاج شود که بدون تردید مسئولیت ها سنگین تر خواهد شد.

باتوجه به این گونه روابط است که دوستی ها و دشمنی ها با معیارهای اسلامی باید پی ریزی شود. مسلمان افزون بر دوستی خدای سبحان جلّ جلاله، پیامبر ﷺ و خاندانش ﷺ که جزء ایمان و واجب است، باید مسلمانان را دوست داشته باشد بویژه اقوام و بستگان نسبی و سببی که مصداق مهم صله رحم می باشند.

قداست و فواید صله ی رحم

صله ی رحم از جایگاه و قداست ویژه ای برخوردار است و دارای آثار و فواید فراوان دنیایی و آخرتی است.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صَلِّهِ الرَّحِمِ تَزِيدُ فِي الْعُمْرِ وَ تَنْفِي الْفَقْرَ.»⁽¹⁾

پیامبر مکرم اسلام صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صله رحم عُمر را افزایش می دهد و فقر را از بین می برد.»

! عَنْ النَّبِيِّ الْأَكْرَمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الزِّيَارَةُ تُنْبِتُ الْمَوَدَّةَ.»⁽²⁾

پیامبر مکرم اسلام صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «زیارت [دیدار، دید و بازدید از بستگان] درخت دوستی را رویش داده بارور می سازد.»

-1 (بحار: 2/88/74).

-2 (بحار: 36/355/74).

شایسته است که والدین همواره فرزندان شان را وادار کنند تا با اقوام و بستگان رفت و آمد داشته باشند و با برخوردهای خداپسندانه محبت ها را افزایش دهند و به سود و زیان های یکدیگر صادقانه شریک باشند. اما در رفت و آمدها نباید افراط کرد، زیرا آسیب های دیگری خواهد داشت.

! عَنْ مَوْلَى الْمُوحِّدِينَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «كَثْرَةُ الزِّيَارَةِ تُورِثُ الْمَلَائِكَةَ»⁽¹⁾

مولای یکتاپرستان امام علی علیه السلام: «زیاده روی در دیدار و رفت و آمد ملال آور و خستگی زاست.»

! از امیرمؤمنان امام علی علیه السلام روایت شده است: «کسی که زیاد رفت و آمد کند خوش برخوردی هایش کم خواهد شد [و محبت ها ضعیف می شوند].»⁽²⁾

و باید توجه داشت که هیچ مسلمانی تحت هیچ عنوانی با غیر مسلمان، حق دوستی و محبت ندارد، زیرا دوست داشتن کفار، دشمنان اسلام، گمراهان، پیشتازان فسق و فجور و... حرام و گناه است، اگر مسلمانان بویژه کارگزاران کشورهای اسلامی به فرموده ی قرآن کریم ﴿... أَشِدَّاءَ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءَ بَيْنَهُمْ...﴾⁽³⁾ باشند، آقای جهان خواهند بود و به پای هیچ نامه و قرارداد ننگینی امضا نخواهند کرد. و استقلال همه جانبه ی شان را در پرتو اسلام عزیز پایدار خواهند ساخت.

-1 (بحار: 1/137/77).

-2 (غرر الحکم: 8004).

-3 (الفتح: 29).

جوان و مردم آزاری

برخی جوانان که از گوهر گران بهای تربیت اسلامی و تربیت خانوادگی بی بهره اند همواره مردم را اذیت می کنند و حتی از اذیت و آزار آنان لذت می برند و به خود می بالند؛ بدترین آنان کسانی هستند که پیامبر ﷺ، ائمه علیهم السلام، پدر و مادر، استاد، علما و همسایه ها را اذیت کنند.

برخی انسان های لایبالی و چاقوکش با جنایت و خونریزی، دزدی و جیب بری و برخی با فحاشی و تهمت و برخی با شوخی های نامعقول و سخنان زننده و نیشدار، بندگان خدا را اذیت می کنند؛ برخی در خانه بداخلاق و سرکش اند که با فحش، بی نظمی، لجاجت و لدوکوب کودکان یا بی حرمتی به بزرگان حتی والدین، یا با سروصدا کردن، یا حاضر نشدن به برنامه ها موجب ناراحتی والدین و خانواده می شوند و کانون پرمهر خانه را شبیه باغ وحش می سازند، آنان از نظر اسلام محکوم و قابل مجازات سنگین و در اجتماع منفور می باشند.

آن هایی که متأسفانه در داخل خانه زبان فحاش و دست زدن دارند سخت خطرناک اند، و باید در دنیا دیه بپردازند و در آخرت هم مجازات دارند. این گونه افراد شامل فرمایش پیامبر اکرم ﷺ می باشند.

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ آذَى مُؤْمِنًا فَقَدْ آذَانِي»⁽¹⁾.

پیامبر خدا ﷺ: «هرکه مؤمنی را بیازارد بی گمان مراذیت کرده است.»

-1 (بحار: 40/72/67).

! از پیامبر ﷺ روایت شده است که خداوند سبحان فرموده است:
«هرکسی که به یکی از دوستان من تحقیر و توهین روا دارد، برای جنگ با من آماده شده است.»⁽¹⁾ [نعوذ بالله منه]

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ الْخَاتَمِ: «أَذَلُّ النَّاسِ مَنْ أَهَانَ النَّاسَ.»⁽²⁾

پیامبر خدا ﷺ: «خوارترین و پست ترین مردم کسی است که مردمان را

خوار و ذلیل شمارد.»

اذیت و آزار مؤمن در حکم اعلام جنگ با خداست. [اذیتِ فیزیکی، زبانی،

مزاحمت تلفنی، اینترنتی، جاسوسی، نفاق انگیزی بین خانواده و...].

جوان و ازدواج

با توجه به اشاره های فشرده ای که شد، روشن شد که نوجوانان و جوانان نیازمند خودسازی دینی، مذهبی، مادی، معنوی، علمی، اخلاقی، هنری، رزمی، سیاسی و... هستند، زیرا جوانان امروز بزرگان آینده هستند و باید با خودسازی شان الگوی سالم و سازنده برای دیگران باشند.

از دیدگاه عقل و دین و فطرت والای انسانی جوانان اعم از دختر و پسر نیازمند ازدواج هستند و باید با انتخاب همسر شایسته و تشکیل خانواده برترین بنای دوست داشتنی را پایه گذاری کنند.

1- (کافی: 3/351/2)

2- (امالی الصدوق: 4/28)

! عَنْ رَسُولِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ: «مَأْنِي بِنَاءٍ فِي الْإِسْلَامِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ التَّرْوِيجِ.»⁽¹⁾

پیامبر بزرگوار اسلام ﷺ: «هیچ بنایی در اسلام پایه گذاری نشده است که محبوب تر و دوست داشتنی تر از ازدواج نزد خداوند باشد.»

! از امیرالمؤمنین ع: روایت شده است که فرمود: «ازدواج کنید، زیرا رسول خدا ﷺ فرمود: کسی که دوست دارد از سنت و روش من پیروی کند باید ازدواج کند، زیرا از سنت من ازدواج کردن است.»

توجه: درباره ازدواج به کتاب ارمغان ازدواج (ارمغان 1) نوشته ی مؤلف مراجعه شود. لطفاً فهرست آن را یک بار بخوانید.

توجه: وقتی کتاب حاضر (ارمغان تربیت) را نوشتم به نظر آمد که اگر خدای سبحان توفیقم عنایت فرماید کتابی را تحت عنوان ارمغان جوانان «ارمغان 4» نیز بنویسم. ان شاءالله. زیرا جوانان قابل قدر و آینده سازان جامعه می باشند.

ارمغان ازدواج «ارمغان 1» چاپ سوم؛ ارمغان خانواده «ارمغان 2»؛ ارمغان تربیت «ارمغان 3 (کتاب حاضر)» مجموعه ای است سودمند. از خداوند توفیق خدمت و سعادت دارین را خواهانم.

«التماس دعا» - سید محمد طاهر مدرّسی حجازی

1- (مکارم الاخلاق: 1/224).

منابع عمده ی تحقیق:

· ذکر منابع، دلیل تأیید تمام مطالب آن نخواهد بود.

1. قرآن عظیم الشان.

2. نهج البلاغه... .

3. الإختصاص، شیخ مفید رحمه الله: ابو عبد الله محمد بن محمد بن نعمان (ت/413ه ق) تحقیق:

علی اکبر غفاری، نشر اسلامی چاپ چهارم قم 1414ه ق.

4. الإستبصار فيما اختلف من الآثار، شيخ طوسی رحمه الله : ابوجعفر محمد بن حسن (ت/460هـ ق) تحقیق: سیدحسن موسوی، دارالکتب الاسلامیه چاپ سوم 1390هـ .
5. اصول کافی، مرحوم ثقه الاسلام کلینی رحمه الله ، ترجمه ی آیت ا... محمد باقر کمره ای، چاپ اسوه، چاپ سوم 1375ش.
6. امالی صدوق، مرحوم شیخ صدوق رحمه الله ، ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی (متولد 381 هـ ق) مؤسسه الاعلمی بیروت چاپ پنجم، 1400 هـ ق.
7. امالی طوسی، ابوجعفر محمد بن حسن طوسی رحمه الله ، تحقیق: مؤسسه البعثه، دارالتقافه. قم چاپ اول، 1414هـ ق.
8. بحار الانوار لدرر اخبار الائمه الأطهار علیهم السلام للعلامة المجلسی رحمه الله محمد باقر بن محمد تقی، مؤسسه الوفاء، بیروت الطبع الثانی، 1403هـ ق.
9. تاریخ یعقوبی: احمد بن ابی یعقوب بن جعفر، دار صادر، بیروت
10. تحریر الوسیله، حضرت امام خمینی رحمه الله ، دارالعلم قم ج نهم، 1380 ش.
11. تحف العقول، ابن شعبه حرانی ابو محمد حسن علی، تحقیق علی اکبر غفاری مؤسسه نشر اسلامی قم چاپ دوم 1404هـ ق.
12. تربیه الاولاد فی الاسلام، عبد الله ناصح علوان...

ص: 233

13. تفسیر نمونه، آیت ... العظمی مکارم شیرازی مد ظلّه العالی، دارالکتب الاسلامیه تهران چاپ پنجاهم 1385 ش.
14. تفسیر العیاشی، العیاشی: ابونضر محمد بن مسعود سمرقندی، تحقیق: سیدهاشم رسولی محلاتی مکتبه العلمیه تهران چاپ اول 1380 ش.
15. تنبیه الخواطر و نزهه النواظر (مجموعه ورام)، ابوالحسین ورام بن ابی فراس (متوفی، 605 هـ . ق) ترجمه ی محمدرضا عطائی، چاپ چهارم 1387 ش انتشارات آستان قدس رضوی.
16. توحید مفضل، روایت مفضل بن عمر جعفی.
17. تهذیب الاحکام فی شرح المقنعه، ابوجعفر محمد بن حسن طوسی رحمه الله، دارالکتب الاسلامیه تهران.
18. ثواب الاعمال و عقاب الاعمال: شیخ صدوق رحمه الله ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی، ترجمه ی محمدرضا انصاری محلاتی نشر اندیشه، 1386 هـ . ش.
19. جامع الاخبار أو معارج الیقین فی اصول الدین محمد بن محمد شعیری سبزواری (قرن هفتم هـ ق) تحقیق و نشر مؤسسه آل البیت علیهم السلام قم چاپ اول 1414 هـ . ق.
20. الخصال، شیخ صدوق، ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی، تحقیق: علی اکبر غفاری مؤسسه العلمی، بیروت طبع اول، 1410 هـ . ق .
21. دعائم الاسلام و ذکر الحلال و الحرام و القضايا و الاحکام، ابو حنیفه نعمان بن محمد بن منصور مغربی (تولد 363 هـ . ق) تحقیق آصف بن علی اصغر فیضی، دارالمعارف مصر چاپ سوم 1383 هـ . ق .

22. روضه الواعظین، محمد بن حسن فتال نیشابوری (508 ه. ق) مکتبه الحیدریه نجف اشرف
1386 ه. .

23. سفینه البحار، مرحوم حاج شیخ عباس بن محمد رضا القمی، کتابخانه ی سنایی تهران، 1355
ه. ش. .

ص: 234

24. صحیح مسلم، ابوالحسین مسلم بن حجاج القشیری نیشابوری، تحقیق: محمد فؤاد عبدالباقی،
دارالحدیث القاہرہ، طبع اول، 1412 ه. ق.

25. صحیفه ی سجادیه، امام علی بن الحسین علیه السلام، با ترجمه ی الهی قمشه ای انتشارات
اقلیدوس، چاپ اول، سال 1387 ه. ش.

26. عده الداعی و نجات الساعی، ابن فهد حلی ابوالعباس احمد بن محمد بن فهد حلی اسدی
(تولد 841 ه. ق) تحقیق: احمد موحد قمی مکتبه وجدانی قم.

27. علل الشرایع، شیخ صدوق رحمه الله ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی،
تصحیح: سید فضل الله طباطبایی یزدی مؤسسه ی علمیه قم، طبع دوم، 1367 ه. ش.

28. عیون الاخبار الرضا، شیخ صدوق رحمه الله ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی
ترجمه ی محمدتقی اصفهانی، انتشارات علمیه ی اسلامیہ، بی تا.

29. غررالحکم و دررالکلم، عبدالواحد آمدی التمیمی، ترجمه ی مصطفی درایتی نشر ضریح آفتاب
سال 1381 ش چاپ دقت.

30. قرب الاسناد، ابوالعباس عبدالله بن جعفر حمیری قمی، تحقیق و نشر: مؤسسه ی آل البيت عليهم السلام ، قم، چاپ اول، 1413هـ.ق.

31. كتاب العیال، ابن ابی الدنيا، عبد الله بن محمد...

32. كشف الغمّة فی معرفه الائمه عليهم السلام ، علی بن عیسی الاربلی رحمه الله (ت/693هـ.ق) چاپ دوم 1405هـ.ق دارالاضواء، بیروت.

33. كنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، علاءالدين علی المتقی الهندی رحمه الله ، مكتبه التراث الاسلامی، بیروت، چاپ اول، 1397هـ.ق.

34. كنزالفوائد، ابوالفتح، محمد بن علی كراچكى طرابلسی (ت/449هـ.ق) تحقیق: عبدالله نعمت دارالاضواء، بیروت 1405هـ.ق.

35. لثالی الاخبار، محمد نبی تویسرکانی

ص: 235

36. المحاسن، ابوجعفر احمد بن محمد بن خالد برقی (ت/280هـ.ق) تحقیق: سیدمهدی رجائی چاپ اول قم 1413 هـ.ق.

37. المحجّه البيضاء فی تهذیب الاحیاء، فیض كاشانی رحمه الله مولى محسن محمد بن مرتضى (ت/1091هـ.ق) تحقیق: علی اكبر غفاری، مؤسسه نشر اسلامى، قم، چاپ دوم.

38. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، میرزا حسین نوری رحمه الله ، نشر مؤسسه آل البيت عليهم السلام ، قم، چاپ اول، 1408 هـ.ق.

39. معانی الاخبار، شیخ صدوق رحمه الله ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی
40. مکارم الاخلاق، ابوعلی فضل بن حسن طبرسی رحمه الله (قرن ششم هجری) تحقیق: علاء آل جعفر، مؤسسه نشر اسلامی، چاپ اول، قم، 1414 ه. ق.
41. من لایحضره الفقیه، شیخ صدوق رحمه الله ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی، تحقیق: علی اکبر غفاری، دارالکتب الاسلامیه، قم، 1378 هجری.
42. مناقب آل ابیطالب علیهم السلام، ابن شهر آشوب: ابو جعفر رشید الدین محمد بن علی رحمه الله (متولد 588 ه. ق.) تحقیق: یوسف بقاعی، بیروت، چاپ دوم، 1412 ه. ق.
43. منهج التریبه النبویه للطفل، محمد نور بن عبدالحفیظ سوید.
44. میزان الحکمه، محمد محمدی ری شهری، ترجمه حمید رضا شیخی، نشر دارالحدیث، قم، چاپ چهارم، 1383 ه. ش.
45. النوادر راوندی، فضل الله بن علی حسینی راوندی (تولد 571 ه. ق.) مطبعه الحیدریه، نجف اشرف، چاپ اول، 1370 ه. ق.
46. نهج الفصاحه، از کلام رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم، ابوالقاسم پاینده، انتشارات جاویدان، چاپ بیست و یکم، سال 1367 ه. ش.
47. وسائل الشیعه، علامه محمد بن حسن حرعاملی رحمه الله، بیروت، لبنان، دار احیاء التراث العربی، بی تا.

فهرست مطالب

2 پیشگفتار
3 فصل اول: جایگاه فرزند در فرهنگ اسلام
3 فرزند، نور چشم و عطر جان
4 فرزند، میوه ی دل
4 پاره ی جگر با شفاعت و نیایش
5 فرزند صالح، همای سعادت
5 خوشبختی برای پدر بلکه برای خانواده هستند
6 فرزند، وارث ارزش ها
6 فرزند گلوازه ی خیر
7 فرزند برکت خانه
8 لطیفه
8 فرزند و تداوم انسان
8 جایگاه فرزند در اندیشه ی اندیشمندان
9 فرزند کمتر یا بیشتر؟
11 یک آمار ناگوار
11 یک نمونه ی مهم و خطرناک (انقراض نسل کره ی جنوبی)
12 فرزند ناشایسته، ویران گر ارزش ها
12 ادب زشت تا نژاد زشت
13 بدترین فرزندان (عاق شدگان)
13 لطیفه
14 فرزند و ناگواری ها
15 فصل دوّم: سرآغاز رسالت [تربیت پیش از ولادت]

16 مهم ترین حقوق فرزند
16 فرزند نخبه از مادر وارسته
17 فرزند خجسته از پدر شایسته
18 رعایت مقررات آمیزش
19 فرزند نداشتن
19 فرزند نخواستن (نازایی خودخواسته)
21 چهره ی نوین جاهلیت
22 خیانت نازا ساختن دیگران
22 راه های فرزند خواهی
23 1 دعا و نیایش
23 2 آوای اذان برای فرزند خواهی
24 3 اثر کاسنی و... در فرزند دار شدن
25 فشرده ی فهرست گونه ای از برخی وسایل طلب فرزند:
26 سن و وزن دوران حاملگی زن
26 نام گذاری پیش از تولد
27 رسالت والدین درباره ی جنین پیش از تولد
27 لطیفه
28 مراقبت های دوران بارداری
30 نقش حیاتی غذا برای کودک و مادر
31 نقش لبنیات، به و انار در جنین
31 معجزه کُنْدُر بر جنین
32 اثر خرما در جنین
32 بهره وری زن باردار از خربزه
32 لطیفه:
33 جنایت سقط کردن جنین
34 گزارش های تکان دهنده

34	موارد جواز سقط جنین
35	عوامل سقط شدن جنین
35	1. ناتوانی غده تیروئید مادر.
36	زن باردار و پرهیز
37	الکل و دخانیات در دوران بارداری
39	استعمال دخانیات مادر نیز برای جنین ضررهایی دارد مانند:
40	. رابطه ی جنین با مادرش
40	تحركات زن باردار
40	الف: زنان باردار و خواب:
41	ب: زنان باردار و ورزش:
43	فصل سوّم: آداب ویژه از آغاز ولادت
43	مراقبت های ویژه در حین ولادت
45	جشن تولّدکودک
45	. تبریک و شاد باش فرزند
46	. نوزاد و برترین آداب
46	1 غسل ولادت
46	2 پیمیدن نوزاد با پارچه ی سفید
47	3 بازکردن کام نوزاد با
47	4 نوزاد و نخستین کلاس (آوای اذان و اقامه)
48	لالایی چیست؟
48	5 استفاده از زعفران
49	آغاز کودکی امام رضا <small>علیه السلام</small> برترین الگو
49	6 تراشیدن موی سر و سوراخ کردن گوش نوزاد
50	7 نوزاد و گوشواره
50	8. نوزاد و عقیقه
51	دعای مخصوص عقیقه

53.....	لطیفه.....
53.....	ختنه کردن نوزاد.....
54.....	دعای ختنه.....
54.....	ختنه ی پیرمردها.....
55.....	نام گذاری نخستین نیکی.....
55.....	لطیفه.....
55.....	الف برترین نام ها.....
56.....	ب نام مقدّس محمّد.....
56.....	ج نام محمّد، سند بهشت.....
57.....	د محمّد نخستین نام تا هفت روز.....
58.....	ه فقرزدایی با نام های نیک.....
58.....	و تذکر مهم و قابل توجه.....
59.....	توجّه و دقّت.....
59.....	نکته دیگر.....
59.....	سنت تغییر نام زشت.....
60.....	لطیفه:.....
60.....	شخصیت در نام مناسب.....
61.....	خواندن با القاب زشت.....
63.....	شیطان را نباید شاد کرد.....
63.....	رستاخیز در پرتوی نام شایسته.....
64.....	لطیفه.....
64.....	. نوزاد و شیر مادر.....
65.....	. بهره وری کودک از هر دو سینه مادر.....
67.....	. کودک و شیرده پاکیزه.....
67.....	. شیرِ زنانِ خوش سیما.....
68.....	نوزاد و شیر زنان بدکار.....

69	ضرر شیر زنان احمق
69	داستان
70	شیر و رشد کودک
70	فتوای مراجع تقلید
71	دوران شیر خوارگی
72	سرآغاز تغذیه ی کودک
74	عوامل نفرت از برخی خوراکی ها
75	کودک و برخی آداب
77	انواع بیماری های کودک
79	واکسیناسیون
80	فصل چهارم: برخی عادت های زیبای کودکانه
81	کودک و گریه
81	حکمت گریه ی کودکان از زبان وحی
82	توحید و نیایش در گریه ی کودک
83	اقسام گریه ی کودک
84	فرزند مایه ی آزمایش
85	کودک و فطرت توحیدی
86	لطیفه:
87	بازی طبیعی کودک
88	زیاده روی کودک در بازی
89	بازی با کودکان
90	بازی حضرت فاطمه ی زهرا با کودک خود
91	کودکی با کودکان
92	لطیفه
92	بازی های علمی و هنری
93	بازی درمانی

94 اشاره ای به آسیب شناسی بازی
95 با آمدن فرزند کوچک فرزند بزرگتر حساس نشود
96 فصل پنجم: گلوآزه ی دختران در آینه ی فرهنگ اسلام
96 ویژگی های دختران
97 لطیفه
98 دختر اوج ارزش ها
99 دختران، برکت آفرین و پسران، مژده آورند
100 دختر و پسر دسته گل های یک باغ
101 تربیت دختر، سپر آتش
102 گرامی داشتن دختر، گذرنامه ی بهشت
103 سرپرست دختران، همنشین پیامبر
105 نخست نوازش دختران سپس پسران
105 یرتویی از حقوق پسران و دختران
108 شادمان کردن دختر یا پسر
110 پاداش بوسیدن فرزند
112 لطیفه:
113 کودک و بوسیدن نامحرم
114 پیامبران و داشتن دختر
115 کدام دختران؟
116 ناراحتی برای داشتن دختر
118 آرزوی مرگ دختران
119 خطرناک تر از آرزوی مرگ
120 دختران و گزارش وحشت زا
122 فصل ششم: آموزش های طلایی کودک و ...
122 سرآغاز آموزش فرزندان (نخستین درس)
124 کودک و پاداش آموزش توحیدی

- 125.....فشرده ی آموزش هفت مرحله ای کودک
- 127.....فواید دانش پژوهی در کودکی
- 128.....لطیفه:
- 129.....آموزش نجات بخش از مکاتب انحرافی
- 131.....زینب استاد هفت ساله (داستان اعجاب انگیز)
- 131.....رسالت بزرگ
- 132.....آموزش دینی و تنبیه
- 133.....کودک و عشق ورزی به پیامبر و اهل بیت
- 134.....قرآن آموزی فرزند
- 136.....جشنواره ی قرآن آموزی
- 137.....فرمان قرآن خواندن به فرزندان
- 138.....خواندن قرآن و نعمت ها
- 139.....فرمان نماز آموختن به فرزندان
- 140.....فرمان اقامه ی نماز و سیره ی پیامبر
- 141.....کودک با دعا و تعقیب نماز
- 142.....کلاس عملی ذکر و نیایش کودک
- 142.....کودک و روزه داری
- 144.....کودک و حج
- 145.....سرآغاز تکلیف شرعی
- 145.....لطیفه:
- 146.....کودک و آموختن آداب و سنن
- 147.....آداب سفره ی خانوادگی
- 148.....سفره داران ملعون
- 149.....کودک و صدقه دهی
- 150.....کودک و ارزش های دینی
- 152.....کودک و سرچشمه ی امر و نهی الهی

153.....	کودک و شعائر دینی و مذهبی
154.....	لطیفه:
155.....	مدارا در آموزش و ...
156.....	کودک و پرسش دانش پژوهی
158.....	کودک و بزرگ پروری
160.....	مطالعه در متن تقسیم اوقات کودک
161.....	لطیفه:
162.....	فصل هفتم: والدین و برخی حقوق فرزندان
163.....	سید و سرور تا هفت سالگی
165.....	فرزند و رمز هفت سالگی
166.....	سه هفت سال تا اوج کمال
168.....	چکیده ی برنامه های سه هفت سال
169.....	ب: برخی برنامه ها در 7 سال دوم عبارتند از:
170.....	ج: برخی برنامه ها در 7 سال سوم به این شرح می باشند:
171.....	نتیجه ی تربیت سالم یا ناسالم
172.....	تا هجده سالگی نبرد عقل و جهل
174.....	جلوه ای از حقوق فرزند در کنار خورشید والدین
176.....	انکار پدری، بدترین ستم بر فرزند
177.....	سرپرست ملعون
179.....	میراث گذاشتن برای ورثه
179.....	محبت و عشق ورزی به کودکان
180.....	زیاده روی در نیکی به فرزند؛ نه
180.....	عبادت در نگاه مهرآفرین به فرزند
181.....	مهرورزی متقابل والدین و فرزند
181.....	پاداش خدمت به فرزند
182.....	دعا برای فرزندان

182.....	نیکی به فرزند جایگزین نیکی به والدین
183.....	مهرورزی نامشروع
183.....	. غرق شدن در امور خانواده
184.....	. یتیم نوازی
184.....	یتیم آزاری جنایت بزرگ
186.....	فصل هشتم: «برخوردهای اخلاقی با کودک»
186.....	ادب آموزی، برترین هدیه
186.....	نقش الفت در ادب آموختگی اخلاقی
187.....	. عفو و گذشت والدین از لغزش فرزند
187.....	. فرزندان با گلوآزه عدالت
188.....	لطیفه
188.....	برخوردهای متفاوت با فرزندان
189.....	درجه بندی فرزندان
190.....	. احترام به کودک
190.....	کودک در صف جماعت
190.....	لطیفه
191.....	. دعا برای کودک
191.....	داستان مؤمن هندوستانی
192.....	. رعایت حقوق کودک در حال عبادت
192.....	. کودک و رازداری
193.....	. سلام کردن بر کودکان
193.....	لطیفه:
194.....	. فرزندان در نماز نجات بخش
194.....	. کودک و بستر خواب
195.....	اخطار حساس به مادران
195.....	. نظافت و عفت کودک

196.....	کودک و عفت پروری
196.....	کودک و عملکرد والدین
197.....	کودک و عفت مادر
198.....	عفت در برخوردهای اخلاقی
198.....	جلوگیری کودک از حرام و ناپاک
199.....	دو سالگی کودک و اجازه ورود
200.....	لطیفه:.....
200.....	آمیزش در حضور کودک
201.....	لطیفه:.....
201.....	چرا کودکان خطرناک؟
201.....	کودک و مظاهر فساد
202.....	کودک و فیلم و سریال های مبتذل
203.....	کودک و خطر وسواس
203.....	کودک و میهمانی حرام
204.....	داستان عجیب
204.....	کودک و وفای به عهد و پیمان
205.....	گشت و گذار خطرناک کودک
205.....	نفرین به فرزند
206.....	دشنام دادن به فرزند
207.....	لطیفه:.....
207.....	کودک و شرم سالم
208.....	کودک و شرم و حیای ناسالم
209.....	نشانه های بلوغ پسران و دختران
211.....	کودک و تشویق به کار و حرفه
211.....	کودک و منع معامله
211.....	کودک و کار اجباری

213.....	فصل نهم: «پرتوی از رسالت نوجوانان و جوانان»
213.....	جوان و مربی لایق
213.....	جوان و همّت بلند و هدف عالی
214.....	جوان و امید
215.....	جوان و هنرهای ورزشی
216.....	لطیفه:
216.....	جوان و آموزش و پرورش
217.....	دانش نجات از ذلت
217.....	آموزش واجب
218.....	اسلام و مرز دانش پژوهی
218.....	دانش از سرزمین های دور
219.....	لطیفه:
219.....	. علم از هر آموزگار
220.....	جوان و آگاهی از زمان خود
220.....	. جوان و عصر شتاب
222.....	جوان و مطالعه ی جنبی (روش جدید مطالعه)
222.....	جوان و روزنامه ها و مجلات و
223.....	جوان و رادیو و تلویزیون
223.....	. جوان و ماهواره
224.....	. جوان و اینترنت (رایانه)
225.....	آسیب شناسی اینترنت
226.....	آسیب شناسی مستند اینترنت (رایانه)
226.....	. جوان و تلفن همراه
228.....	تلفن همراه و بهره وری نادرست
228.....	کودک و استفاده از تلفن همراه
229.....	برخی از آسیب های تلفن همراه

- 230..... با مزاحم های تلفنی، پیام، چت و... چه باید کرد؟
- 231..... تلفن همراه و شبکه های اجتماعی * یا طوفانی در کمین
- 232..... طوفان مدرن و بی خبری خانواده ها
- 232..... آهنگ های تلفن همراه
- 233..... لطیفه
- 233..... جوان و هنر
- 234..... جوان هنرجو و هنرآفرین
- 234..... جوان و بازی
- 235..... جوان و خواب
- 236..... خواب های سودمند یا زیان بار
- 238..... لطیفه:
- 238..... جوان و اعتیاد
- 239..... اقسام اعتیادهای ذلت بار
- 239..... جوان در آینه ی همنشین
- 241..... جوان و لباس
- 244..... جوان و تجمل گرایی
- 244..... چه کسانی برای شما تصمیم می گیرند؟!!!
- 245..... جوان و توبه
- 245..... جوان و تفریح
- 246..... جوان و کار
- 248..... جوان و پیشه وری (تجارت و...)
- 249..... جوان با نشاط نه تنبل
- 250..... تنبلی، پرتگاه خطرناک
- 251..... چرا دقیقه ی 90؟!
- 252..... جوان و تشویق
- 253..... جوان و سیاست

254.....	جوان و امور نظامی
255.....	جوان و زبان های خارجی
256.....	زبان و برخی از مسائل مهم
258.....	جوان مسلمان و هجرت
260.....	جوان و دوستی و دشمنی
261.....	قداست و فواید صله ی رحم
263.....	جوان و مردم آزاری
265.....	جوان و ازدواج
272.....	فهرست مطالب